

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

ผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง)
ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

อานนท์ ปัดพี

- 2 ส.ค. 2561

375597

b00247693

งานนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

กลุ่มวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

พฤศจิกายน 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

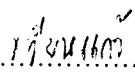
อาจารย์ผู้ควบคุมงานนิพนธ์และคณะกรรมการสอบงานนิพนธ์ ได้พิจารณางานนิพนธ์
ของ อานนท์ ปัดพี ฉบบนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน
ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

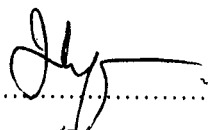
อาจารย์ผู้ควบคุมงานนิพนธ์

.....
(อาจารย์ ดร.สุปราณี ธรรมพิทักษ์)

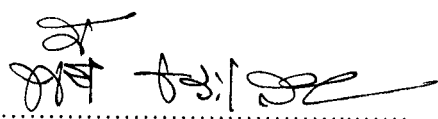
คณะกรรมการควบคุมมาตรฐานงานนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.สุปราณี ธรรมพิทักษ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.เทียนแก้ว เลี่ยมสุวรรณ)

..... กรรมการและเลขานุการ
(อาจารย์ ดร.สุณี หงษ์วิเศษ)

วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ อนุมัติให้รับงานนิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน
ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนีย์ ธารเสนา)

วันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษา ผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยได้รับความกรุณาจาก ดร.สุปราณี ธรรมพิทักษ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

การศึกษาคครั้งนี้สำเร็จลงไม่ได้หากขาดความเมตตาจากประชาชน ในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ที่ได้ให้ข้อมูลและให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณ บิดามารดา คณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ให้การดูแลและประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ แก่ผู้วิจัยจนถึงทุกวันนี้

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการค้นคว้าศึกษาฉบับนี้ คงจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่สนใจศึกษาในโอกาสต่อไป และหากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้ศึกษาน้อมรับไว้เพื่อแก้ไขและนำไปเป็นบทเรียนในโอกาสต่อไป

อานนท์ ปัดพี

58930273: กลุ่มวิชา: การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน; รป.ม. (การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน)
คำสำคัญ: ผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดิน

อานนท์ ปัดพี: ผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี (THE IMPACTS OF CONSTRUCTION AND RENOVATION PROJECT OF STATE HIGHWAYS NUMBER 344 (CHON BURI-KLEANG) IN THE SECTION OF CHON BURI-BAN BEUNG, ON THE PUBLIC LIVING IN AMPHOE BAN BEUNG, CHON BURI PROVINCE) อาจารย์ผู้ควบคุมงานนิพนธ์: สุปราณี ธรรมพิทักษ์, รป.ด. 130 หน้า. ปี พ.ศ. 2560.

การศึกษา ผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี และเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขและป้องกันผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่บริเวณเขตการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย การแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ผลการศึกษาพบว่า ด้านเศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 42.25 ด้านสุขภาพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 50.75 ด้านสังคม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 41.75 ด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 71.50 ในส่วนแนวทางป้องกันหรือวิธีการลดผลกระทบ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เสนอให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควบคุมป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ รองลงมาเป็นการควบคุมการจราจรบนถนนเพื่อแก้ปัญหาการเกิดอุบัติเหตุ อำนวยความสะดวกในการเดินทางไปทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรมของคนในชุมชนบริเวณเขตการก่อสร้าง และอำนวยความสะดวกในการข้ามถนนของนักเรียนและประชาชนในชุมชนเพื่อลดปัญหาการเกิดอุบัติเหตุ

58930273: MAJOR: PUBLIC AND PRIVATE MANAGEMENT; M.P.A.
(PUBLIC AND PRIVATE MANAGEMENT)

KEYWORDS: IMPACTS OF CONSTRUCTION AND RENOVATION PROJECT OF STATE
HIGHWAYS

ANON PATTAPEE: THE IMPACTS OF CONSTRUCTION AND RENOVATION
PROJECT OF STATE HIGHWAYS NUMBER 344 (CHON BURI-KLEANG) IN THE
SECTION OF CHON BURI-BAN BEUNG, ON THE PUBLIC LIVING IN AMPHOE BAN
BEUNG, CHON BURI PROVINCE. ADVISOR: SUPRANEE THAMMAPITHAK, .D.P.A.
130 P. 2017.

The purposes of this study were to examine the impacts of construction and renovation project of state highways number 344 (Chon Buri-Kleang) in the section of Chon-Buri-Ban Beung on the public living in Amphoe Ban Beung, Chon Buri Province and to propose solving guidelines and preventions of the impacts. The subjects participating in this study were 400 people, aged 18 onwards and residing around the area where the construction and renovation project of state highways number 344 were conducted. The instrument used to collect the data was a questionnaire. The statistical tests used to analyze the collected data included frequency, and percentage.

The results of the study revealed that, in terms of economy, the majority of the subjects were affected positively (42.25%). Regarding health conditions, no effects on the public were reported (50.75%). In terms of social impact, the construction and renovation of state highways number 344 affected the subjects negatively (41.75%). Also, concerning the environment, the subjects reported that the construction and renovation of state highways number 344 affected the environment negatively (71.50%). With reference to the prevention and reduction of the impacts, the majority of the subjects suggested that the involved sectors should provide a measures to prevent the occurrence of accidents, followed by regulating traffic to reduce traffic congestion, and facilitating the workers' commute to their workplaces, especially in the constructed area as well as assisting students and people in road crossing in order to reduce the problems caused by accidents.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผลกระทบ.....	7
สำนักงานทางหลวงที่ 14 (ชลบุรี).....	62
โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แก่ง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง.....	66
ข้อมูลทั่วไปอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี.....	68
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	79
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	88
วิธีการวิจัย.....	88
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	89
การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง.....	90
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	90
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	91
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	91

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	92
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	92
4 ผลการวิจัย.....	94
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม.....	94
ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อ ประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม.....	99
ตอนที่ 3 แนวทางหรือวิธีการลดผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อ ประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เพื่อเสนอแนะเป็นข้อคิดเห็น สำหรับหน่วยงานเอกชนและราชการ.....	104
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	106
สรุปผลการวิจัย.....	106
อภิปรายผลการวิจัย.....	108
ข้อเสนอแนะ.....	116
บรรณานุกรม.....	118
ภาคผนวก.....	123
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	130

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แนวคิดของผลกระทบ.....	4
2 ผลกระทบต่อประชาชนในการก่อสร้างถนน.....	84
3 จำนวนครัวเรือนและกลุ่มตัวอย่าง.....	90
4 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ.....	94
5 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ.....	95
6 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพสมรส.....	95
7 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา.....	96
8 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพ.....	96
9 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัว.....	97
10 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภูมิลำเนา.....	97
11 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน.....	98
12 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้ต่อเดือน.....	98
13 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามผลกระทบทางเศรษฐกิจ.....	99
14 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามผลกระทบด้านสุขภาพ.....	100
15 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามผลกระทบด้านสังคม.....	101
16 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม.....	102
17 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตาม ผลกระทบด้าน เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม.....	103
18 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามแนวทางป้องกันหรือวิธีการ ลดผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นอันดับ 1-13.....	104

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 ระยะเวลาควบคุม สำนักงานทางหลวงที่ 14.....	63
2 สัญลักษณ์กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม.....	66

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยถือว่ามีความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานทางถนนอยู่ในเกณฑ์ดีพอเพียง มีระดับการบำรุงรักษาที่ดี มีระบบโครงข่ายทั่วถึง กว้างขวาง และใช้งานได้ดี เนื่องจากไทยมีทางหลวงยาว 5 หมื่นกิโลเมตร มีถนนทางเชื่อมต่าง ๆ กว่า 1.28 แสนกิโลเมตร มีทางหลวงเอเชียมานานกว่า 20 ปี จากกรุงเทพฯ ไปภาคใต้ มีโครงการที่มีข้อตกลงในระดับภูมิภาคกับประเทศเพื่อนบ้าน เป็นจำนวนมาก ด้วยสภาพความพร้อมของโครงข่ายเชื่อมโยงทางถนนตามแนวระเบียงเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงและภูมิภาคอาเซียน ทำให้ถนนเป็นเส้นทางหลักของการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศทั้งขาเข้าและขาออก สำหรับการขนส่งสินค้าภายในประเทศ ถนนก็เป็นเส้นทางหลักเช่นกัน (แผนยุทธศาสตร์กรมทางหลวง, 2560)

จากนโยบายการกระจายความเจริญสู่ชนบท การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจึงเป็นปัจจัยหลัก ซึ่งในช่วงนั้นได้มีการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 สายชลบุรี-แกลง เป็นถนนที่ก่อสร้างขึ้นเพื่อย่นระยะทางจากจังหวัดชลบุรีไปสู่จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด โดยไม่ผ่านตัวเมืองระยอง เป็นถนนผิวจราจรแอสฟัลต์คอนกรีต ขนาด 4 ช่องจราจรตลอดสาย เริ่มต้นจากถนนสุขุมวิท อำเภอเมืองชลบุรี ผ่านถนนเลี้ยวเมืองชลบุรี ถนนกรุงเทพฯ-ชลบุรี ทางแยกบ้านบึงพัฒนา อำเภอบ้านบึง ทางแยกหนองปรือ และอำเภอหนองใหญ่ เข้าเขตจังหวัดระยอง ผ่านอำเภอวังจันทร์ สิ้นสุดที่ถนนสุขุมวิทบริเวณทางแยกกบิลพัฒนา อำเภอแกลง จังหวัดระยอง รวมระยะทาง 102 กิโลเมตร

อดีตทางหลวงสายนี้เป็นส่วนต่อขยายจากทางหลวงสายชลบุรี-บ้านบึงที่มีอยู่เดิม เริ่มต้นขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2521 อันเนื่องมาจากการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดแนวทางหลวงที่จะสร้างทางหลวงสายบ้านบึง-แกลง ในสมัยรัฐบาลพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี ซึ่งต่อมาในประกาศกระทรวงคมนาคมกำหนดให้ทางหลวงจังหวัดสายนี้เป็นทางหลวงที่มีความจำเป็นต้องสร้างโดยเร่งด่วน ปัจจุบันทางหลวงเส้นนี้เป็นถนนสายหลักสายหนึ่งที่ใช้เพื่อขนส่งผลผลิตทางการเกษตรทางภาคตะวันออก เนื่องจากอยู่นอกเขตนิคมอุตสาหกรรม (กรมทางหลวง, 2560)

ปัจจุบันกรมทางหลวงได้เริ่มโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง เป็นระยะทาง 10.2 กิโลเมตร เริ่มต้นสัญญา 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 สิ้นสุดสัญญา 4 กันยายน พ.ศ. 2560 ระยะเวลาทำการ 1,019 วัน งบประมาณทั้งสิ้น 622 ล้านบาท โครงการดังกล่าวจะรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจตามแผนการยุทธศาสตร์ชาติ

ว่าด้วยโครงการระเบียบเศรษฐกิจภาคตะวันออกเพื่อเป็นการต่อยอดการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ของภูมิภาคอาเซียน เป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศ โดยเฉพาะปิโตรเคมียานยนต์และชิ้นส่วน ผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาอุตสาหกรรม สูงถึง 1.2 ล้านล้านบาท (ร้อยละ 30 ของประเทศ) GDP 3 จังหวัด ปี 2557 รวมมูลค่า 1.9 ล้านล้านบาท โดยมีวัตถุประสงค์คือ ยกระดับพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจชั้นนำของเอเชีย พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงอย่างมีประสิทธิภาพ อำนวยความสะดวกและสิทธิประโยชน์แก่นักลงทุน สนับสนุนอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง และท่องเที่ยว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

โครงการนี้จะทำให้เกิดการขยายความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจการค้า การลงทุน และการเงิน พัฒนาเส้นทางขนส่งเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่อุตสาหกรรมกับท่าเรือน้ำลึก พัฒนาสะพานเศรษฐกิจระหว่างฝั่งอันดามันและฝั่งอ่าวไทย พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการท่องเที่ยว และขยายความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจการค้า การลงทุน และการตลาด พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งให้กระจายไปสู่ภูมิภาค ส่งเสริมและผลักดันการอนุรักษ์พลังงานอย่างเต็มรูปแบบ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เร่งรัดพัฒนาโครงข่ายสื่อสาร ความเร็วสูง สนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลและข่าวสาร สร้างสรรค์สังคมและคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชน ลดอุบัติเหตุและความสูญเสียจากอุบัติเหตุจราจร การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดูแลรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและเร่งรัดการควบคุมมลพิษ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้ประเทศเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ

การเร่งรัดพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ เช่น การก่อสร้างทางหลวงนี้ เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการเดินทางและการขนส่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางหลวงที่ไปสู่พื้นที่เกษตรกรรมตามนโยบายของภาครัฐ ในที่นี้จะกล่าวถึงโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดิน 344 (ชลบุรี-เกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ซึ่งเป็นการก่อสร้างที่ใกล้แหล่งชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม ปิมน้ำมัน ร้านค้า โรงเรียน และพื้นที่การเกษตร ข่อมลพิษหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะเกิดผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และด้านสุขภาพที่มีต่อประชาชน จากโครงการก่อสร้างดังกล่าว

ดังนั้น เป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่า โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-เกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ส่งผลกระทบในด้านใดบ้างกับประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณก่อสร้างในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี โดยผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลจากการศึกษา ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่แนวทางป้องกันและแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้เหมาะสมสืบไปยังอนาคตเบื้องหน้า

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อหาแนวทางป้องกันหรือวิธีการลดผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขตอำเภอ บ้านบึง จังหวัดชลบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาผลกระทบอันเนื่องมาจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ได้แบ่งเนื้อหา ดังนี้

1. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ
2. ผลกระทบทางสังคม
3. ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม
4. ผลกระทบทางสุขภาพ

ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ จะทำการศึกษาจากประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่บริเวณเขตการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ประกอบด้วย ตำบลบ้านบึง ตำบลมาบไผ่ และตำบลหนองซ้าซาก จำนวน 400 คน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ทำการวิจัยและเก็บข้อมูลในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2560 เป็นระยะเวลา 90 วัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การสร้างกรอบแนวคิดการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านมาเป็นแนวทางในการศึกษา ผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึงที่มีต่อประชาชน โดยสามารถสรุปผลกระทบออกเป็น 4 ด้าน คือ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบทางด้านสังคม ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบทางด้านสุขภาพ ตามแนวคิดดังนี้

ตารางที่ 1 แนวคิดของผลกระทบ

ชื่อผู้วิจัย	ประเภทของผลกระทบ						
	เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม	สุขภาพ	วัฒนธรรม	คุณภาพชีวิต	การจราจร
สิโรดม์ แดงภูมิ (2550)	/	/					
ลักขณ์ เสงี่ยมจิตต์ (2543)	/	/					
โอภาส อินทรสาขา (2552)	/	/					/
วันดี วิศาล โภคะ (2533)	/	/					
วันชัย วัฒนศิริ (2545)	/	/	/			/	/
สุทธิชัย สนธิกุล (2545)		/					
เกียงคำ ทิพนะนันท์ (2553)	/	/					
สาธิต ทัศนะเอี่ยม (2548)	/	/					
ธนกฤต โพธิ์ทอง (2555)	/	/	/				
วันชัย มธุรวาทิน (2551)				/		/	
สุทธิชัย เสมอเชื้อ (2546)	/	/	/		/		

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ในการศึกษานี้ สิ่งที่คุณคาดว่าจะได้รับ คือ

1. ทราบถึงผลกระทบที่เกิดจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสุขภาพ
2. ทราบถึงวิธีการลดผลกระทบที่มีต่อประชาชนจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) เพื่อเป็นข้อมูลกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ใช้ประโยชน์ในการแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของศัพท์บางคำไว้เป็นเฉพาะ ดังนี้
ผลกระทบ หมายถึง ผลการเปลี่ยนแปลงผลงานที่คาดว่าจะก่อให้เกิดผลดีหรือผลเสียในระยะยาวอย่างไร โดยประโยชน์ที่ส่งต่อประชาชนนั้นประชาชนจะได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการดำเนินการของโครงการนี้ที่สามารถแสดงผลประโยชน์ต่อสังคม

ผลกระทบทางเศรษฐกิจ หมายถึง ผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชน ในเรื่อง อาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชน ค่าขาย การสร้างงาน อาชีพ แหล่งลงทุน การกระจายรายได้

ผลกระทบทางสังคม หมายถึง ผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชน ในเรื่อง ความสัมพันธ์ในชุมชน การคมนาคมขนส่ง การมีส่วนร่วมกิจกรรมในชุมชน ความขัดแย้งของคนในชุมชน เวลาการใช้ชีวิตประจำวัน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพชีวิต และการสัญจรของคนในชุมชน

ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง ผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชน ในเรื่อง สภาพอากาศ การสิ้นเสียดิน ผลกระทบทางเสียง สิ่งกีดขวางทางระบายน้ำของชุมชน

ผลกระทบทางสุขภาพ หมายถึง ผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชน ในเรื่อง สุขภาพทางกาย สุขภาพทางใจ และการดูแลรักษาพยาบาลในชุมชน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง หมายถึง โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 ช่วงตัวเมืองชลบุรี ถึง อำเภอบ้านบึง เป็นการบูรณะถนนจาก 4 ช่องทางการจราจร เป็น 6 ช่องทางการจราจร

การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพของสิ่งใดไปทางตรงกันข้าม ไม่ว่าจะการเปลี่ยนแปลงนั้นจะไปในทิศทางที่ดีขึ้นหรือไม่ ในที่นี้การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสภาพชุมชนหลังการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง

สภาพเศรษฐกิจ หมายถึง ฐานะทางการเงินและทรัพย์สินของครัวเรือน ซึ่ง ได้แก่ รายได้ ที่มาจากการประกอบอาชีพหลัก และอาชีพรอง ภาวะการถือครองที่ดิน อันประกอบด้วยดังนี้

1. รายได้ที่มาจากการประกอบอาชีพหลัก และอาชีพรอง หมายถึง ค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงิน ทั้งหมดที่ได้จากการประกอบอาชีพ

2. ภาวะการถือครองที่ดิน หมายถึง ลักษณะใดลักษณะหนึ่งในการครอบครองที่ดิน สำหรับการประกอบอาชีพ เช่น เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์หรือเช่า

หัวหน้าครัวเรือน หมายถึง ผู้มีอำนาจหน้าที่และรับผิดชอบในทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งบทบาทสำคัญในการตัดสินใจทุกอย่างของครอบครัว ซึ่งจะเป็นเพศหญิงหรือเพศชายก็ได้

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบ โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ตามลำดับต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผลกระทบ
  - 1.1 ความหมายของผลกระทบ
  - 1.2 ประเภทของผลกระทบ
  - 1.3 การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
  - 1.4 ทิศทางและระดับของผลกระทบสิ่งแวดล้อม
  - 1.5 การป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม
2. สำนักงานทางหลวงที่ 14 (ชลบุรี)
3. โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง
4. ข้อมูลทั่วไปอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผลกระทบ

ความหมายของผลกระทบ

ในการศึกษามีผู้ให้ความหมายของผลกระทบไว้ต่าง ๆ ดังนี้

อำนาจ วงษ์พานิช (2549, หน้า 15) ได้สรุปความหมายของผลกระทบ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ อาจขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายและมีใช้กลุ่มเป้าหมาย หรือผลกระทบต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

วุฒิชัย มุระคา (2556, หน้า 10) ผลกระทบ หมายถึง ผลการเปลี่ยนแปลงผลงานที่คาดว่า จะก่อให้เกิดผลดีหรือผลเสียในระยะยาวอย่างไร โดยประโยชน์ที่ส่งสู่ประชาชนนั้นประชาชนจะได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการดำเนินการของ โครงการนี้ที่สามารถแสดงผลประโยชน์ต่อสังคม

Bryant and White (1987, pp. 137-140 อ้างถึงใน สุรเชษฐ์ ตาคา, 2554) ผลกระทบ หมายถึง ผลที่ตามมาจากผลผลิต เช่น ถ้ามีการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น เป็นผลผลิตของโครงการ ผลกระทบอย่างหนึ่งก็คือ การลดการตายของทารก

อนันต์ เกตุวงศ์ (2532, หน้า 26-27) ได้ให้ความหมายของผลกระทบว่าหมายถึง ผลที่ตามมาจากผลงาน หรือผลผลิต หรือผลประโยชน์ในระดับประถม (Primary effects) ของแผนหรือโครงการ ผลกระทบอาจเป็น ได้ทั้งทางบวกและทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายและมีใช้กลุ่มเป้าหมายและอนาคต

Murphy (1981, p. 253) ผลกระทบเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้เสมอด้วยเหตุผลหลายประการโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับประถมศึกษาไปสู่ระดับต่อ ๆ ไป

ธนกฤต โพธิ์ทอง (2556, หน้า 14) สรุปผลกระทบ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย และมีใช้กลุ่มเป้าหมาย หรือผลกระทบต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

สิโรจน์ แดงภูมิ (2550, หน้า 5) ได้สรุปผลกระทบ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายและมีใช้กลุ่มเป้าหมาย หรือกระทบต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ลักษณะ เสี่ยมจิตย์ (2543, หน้า 5) ได้สรุปผลกระทบ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายและมีใช้กลุ่มเป้าหมาย หรือกระทบต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

วันชัย วัฒนศิริ (2546, หน้า 13) ได้สรุปผลกระทบ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายและมีใช้กลุ่มเป้าหมาย หรือกระทบต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

สุทธิชัย สนธิมูล (2545, หน้า 6) ได้สรุปผลกระทบ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายและมีใช้กลุ่มเป้าหมาย หรือกระทบต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

จากความหมายของผลกระทบดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ผลกระทบ หมายถึง ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะการเปลี่ยนแปลงจะมีทิศทางไปทางด้านบวกหรือด้านลบ

ที่มีผลต่อภาคเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ ที่อาจจะเกิดกับทั้งกลุ่มเป้าหมายและไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย

ประเภทของผลกระทบ

แสวง รัตนมงคลมาศ (2538) แบ่งผลกระทบออกเป็นแง่มุมต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมเนื้อหา (Content) สามารถแบ่งออกได้เป็นหลายรูปแบบคือ

1.1 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกระบวนการผลิตและกระบวนการกระจายสินค้าหรือบริการ เช่น ผลกระทบนโยบายที่มีต่อรายได้ต่อหัวต่อคน

1.2 ผลกระทบทางการเมือง หมายถึง ผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการจัดผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ตำแหน่ง หน้าที่ และเกียรติยศชื่อเสียง โดยมุ่งที่จะตอบคำถาม “ใครได้ ใครเสีย อะไรเมื่อไร และอย่างไร”

1.3 ผลกระทบทางการกายภาพ หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นทางวัตถุตามธรรมชาติหรือชีววิทยา เช่น ผลกระทบที่ทำให้เกิดโรคมะเร็งจากการส่งเสริมการสูบบุหรี่

1.4 ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาพนิเวศวิทยาทางอากาศ น้ำ เสียง และทางเดิน

1.5 ผลกระทบทางสังคม หมายถึง ผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับวิถีดำเนินชีวิตของราษฎรในแง่ของระบบคุณค่าและพฤติกรรมทางสังคม

2. การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมของความเป็นจริงที่เกิดขึ้น (Reality) เราอาจแบ่งได้เป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือ ผลกระทบในเชิงภาวะวิสัย (Objective impact) ซึ่งได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยไม่ขึ้นอยู่กับความรูสึกนึกคิดของคน เช่น การดำเนินนโยบายคุมกำเนิด จะทำให้สัดส่วนของผู้สูงอายุสูงขึ้น ไม่ว่าใครจะรับรู้หรือไม่ เช่นนี้ก็จะเกิดขึ้นประเภทหนึ่ง คือ ผลกระทบเชิงอัตวิสัย (Subjective impact) ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นในความรู้สึกนึกคิดภายในใจต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ได้แก่ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ความขัดแย้ง เป็นต้น

3. การแบ่งตามแง่มุมของทิศทางที่กระทบ (Impact) คือ ผลกระทบโดยตรง (Direction impact) ผลกระทบทางอ้อม (Indirection impact)

4. การแบ่งตามแง่มุมของคุณค่า (Value) ของผลกระทบ อาจแบ่งได้เป็นผลกระทบในเชิงบวก (Position impact) หมายถึง ผลกระทบที่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และผลกระทบในเชิงลบ (Negative impact) ได้แก่ ผลกระทบที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนา

5. การแบ่งผลกระทบตามช่วงเวลา คือ ผลกระทบในระยะสั้น หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบัน และผลกระทบระยะยาว หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นในอนาคต

6. การแบ่งผลกระทบตามขอบเขตที่เกิดขึ้น สามารถแบ่งออกได้เป็นผลกระทบที่มีผลในวงกว้าง และผลกระทบที่มีผลในวงแคบ

Dye (1982) ได้กล่าวถึงทฤษฎีผลกระทบ ซึ่งสรุปผลกระทบ แบ่งผลกระทบได้เป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมเนื้อหา อาจแบ่งออกได้เป็นผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ด้านการเมือง ด้านการบริหาร ด้านสิ่งแวดล้อม และกายภาพ

2. การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมของความเป็นจริงที่เกิดขึ้น (Reality) เราอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ผลกระทบในเชิงภาวะวิสัย (Objective impact) ซึ่งได้แก่ผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดของคน หรือไม่เช่นนั้นก็จะเกิดขึ้นประเภทหนึ่ง คือ ผลกระทบเชิงอัตวิสัย (Subjective impact) ได้แก่ผลกระทบที่เกิดขึ้นในความรู้สึกนึกคิดของคน

3. การแบ่งตามแง่มุมของทิศทางที่กระทบ Direction impact อาจแบ่งออกได้เป็นผลกระทบโดยตรง (Direction impact) ผลกระทบทางอ้อม (Indirect impact)

4. การแบ่งตามแง่มุมของคุณค่าของผลกระทบ อาจแบ่งออกได้เป็นผลกระทบในเชิงบวก (Positive impact) หมายถึงผลกระทบที่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและผลกระทบในเชิงลบ (Negative impact) ได้แก่ผลกระทบที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนา

จากการทบทวนประเภทของผลกระทบดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าประเภทของผลกระทบแบ่งตามแง่มุมของเนื้อหาที่มีความสำคัญต่อกลุ่มเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นด้านบวกหรือด้านลบ สามารถแบ่งได้ 4 ด้าน ดังนี้ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบทางด้านสังคม ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบทางด้านสุขภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

ความหมายและความสำคัญของระบบเศรษฐกิจ

ความหมายของเศรษฐกิจจากราชบัณฑิตสถานและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 786) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจว่า “งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน” รวมถึงด้านการให้บริการและการท่องเที่ยวที่มีปัจจัยกระตุ้นต่อการเติบโตของเศรษฐกิจ เศรษฐกิจยังอาจอธิบายได้ว่าเป็นเครือข่ายจำกัด โดยพื้นที่และเครือข่ายสังคมที่ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการตามอุปสงค์และอุปทานระหว่างผู้มีส่วน โดยการแลกเปลี่ยนหรือสื่อกลางการแลกเปลี่ยนด้วยมูลค่าเครดิตหรือเดบิตที่ยอมรับกันภายในเครือข่ายเศรษฐกิจหนึ่ง ๆ เป็นผลมาจากกระบวนการ ซึ่งเกี่ยวข้องทั้งวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี ประวัติศาสตร์ และสถาบันสังคม เช่นเดียวกับภูมิศาสตร์

การมีทรัพยากรธรรมชาติและนิเวศวิทยาเป็นปัจจัยหลัก ปัจจัยเหล่านี้ให้บริบทสาร ตลอดจนจัดสภาพ และตัวแปรซึ่งเศรษฐกิจทำงานอยู่

จักรกฤษณ์ คาวไธสง (2553) ได้สรุปความหมายและความสำคัญของหน่วยทางเศรษฐกิจ ดังนี้

หน่วยเศรษฐกิจ หมายถึง บุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจ หน่วยเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 3 กลุ่มใหญ่ ๆ แต่ละหน่วยมีองค์ประกอบ หน้าที่ และเป้าหมาย แตกต่างกัน ดังนี้

1. หน่วยครัวเรือน

หน่วยครัวเรือน หมายถึง หน่วยเศรษฐกิจที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไป มีการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือปัจจัยทางการเงินเพื่อให้ได้ประโยชน์แก่ตน หรือกลุ่มตนมากที่สุด หน่วยครัวเรือนประกอบด้วย

1.1 เจ้าของปัจจัยการผลิต คือ ผู้มีปัจจัยการผลิตชนิดต่าง ๆ ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และการประกอบการ ซึ่งอาจมีเพียงชนิดเดียวหรือหลายชนิดก็ตาม เจ้าของปัจจัยจะนำปัจจัยการผลิตที่ตนมีอยู่ให้ผู้ผลิตเพื่อไปผลิตเป็นสินค้าและบริการ โดยได้รับค่าตอบแทนในรูปค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ย หรือกำไร เป้าหมายของเจ้าของปัจจัยการผลิต คือ รายได้สุทธิสูงสุด

1.2 ผู้บริโภค คือ ผู้ใช้ประโยชน์จากสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของเป้าหมายของผู้บริโภค คือ ความพึงพอใจสูงสุด สมาชิกของหน่วยครัวเรือนอาจทำหน้าที่ ทั้งเจ้าของปัจจัยการผลิต และเป็นผู้บริโภคไปพร้อม ๆ กัน อย่างไรก็ตาม หน้าที่ของหน่วยครัวเรือน จะต้องพยายามหารายได้มาไว้สำหรับใช้จ่ายใช้สอย ส่วนแหล่งที่มาของรายได้ขึ้นอยู่กับลักษณะ ของกิจกรรม

2. หน่วยธุรกิจ

หน่วยธุรกิจ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่เอาปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มาผสมผสาน ผลิตเป็นสินค้าหรือบริการแล้วนำไปขายให้แก่ผู้บริโภค หน่วยธุรกิจประกอบด้วยสมาชิก 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ผู้ผลิตและผู้ขาย ซึ่งหน่วยธุรกิจบางหน่วยทำหน้าที่ทั้งผู้ผลิตและผู้ขาย หรือทำหน้าที่เพียงอย่าง เดียว เป้าหมายของผู้ผลิต คือ แสวงหากำไรสูงสุด หรือมีส่วนแบ่งการตลาดมากที่สุดในธุรกิจนั้น หรือการมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ หรือธุรกิจมีอัตราการเจริญเติบโตอยู่ในอัตราสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ เป็นต้น

3. หน่วยรัฐบาล

หน่วยรัฐบาล หมายถึง หน่วยงานของรัฐ หรือส่วนราชการต่าง ๆ ที่จัดตั้งเพื่อดำเนินการ ของรัฐบาล มีหน้าที่เชื่อมความสัมพันธ์กับหน่วยอื่น ๆ ในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งบทบาท หน้าที่ ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะมีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจ ถ้าเป็นระบบเศรษฐกิจ

แบบทุนนิยม บทบาทหน้าที่ของหน่วยรัฐบาล โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจจะมีค่อนข้างจำกัด แต่ถ้าเป็นระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมหรือแบบคอมมิวนิสต์ รัฐบาลจะมีบทบาทค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยรัฐบาล พอสรุปได้ดังนี้

- 3.1 เป็นทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค และเจ้าของปัจจัยการผลิตในระบบเศรษฐกิจ
- 3.2 อำนวยความสะดวกในด้านปัจจัยพื้นฐาน เช่น บริการด้านสาธารณสุข (บริการไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ฯลฯ) และสาธารณูปการ (การซ่อม สร้าง บำรุงถนน ฯลฯ) ให้แก่ประชาชน
- 3.3 จัดหารายได้โดยการเก็บภาษีจากประชาชน เพื่อไว้ใช้จ่ายในการบริหารและพัฒนาประเทศ
- 3.4 รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ระงับและตัดสินข้อพิพาทและป้องกันประเทศ

แนวคิดพื้นฐานของหน่วยธุรกิจและของหน่วยรัฐบาลที่เกี่ยวกับการจัดการการเงิน
เงิน หมายถึง สิ่งที่สังคมยอมรับว่าเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเพื่อชำระสินค้าหรือบริการสินทรัพย์ และหนี้สิน เงินมีคุณสมบัติทำให้ผู้เป็นเจ้าของมีอำนาจในการแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าหรือบริการต่าง ๆ เมื่อต้องการเงินจึงจัดได้ว่าเป็นสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่อง (Liquidity) สูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับสินทรัพย์อื่น

สภาพคล่อง หมายถึง ความสามารถในการแลกเปลี่ยนเงินเป็นสินทรัพย์อื่นหรือสินค้าหรือบริการต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว และไม่ทำให้เกิดการขาดทุนจากการแลกเปลี่ยน นอกจากนี้เงินยังมีคุณสมบัติทางกายภาพคงทน ไม่สึกหรอ หรือชำรุดได้ง่าย และเงินแต่ละหน่วยต้องมีคุณสมบัติเหมือนหรือเท่ากันทุกประการ

จุฑา มนต์ไพบูลย์ และบุญบา คุณาศิรินทร์ (2544) ได้ให้ความหมายและความสำคัญของระบบเศรษฐกิจไว้ดังนี้

กลุ่มชนที่รวมกันเป็นกลุ่มสถาบันทางเศรษฐกิจ (Economic institution) ที่มีแนวปฏิบัติคล้าย ๆ กันมาประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อบำบัดความต้องการของผู้บริโภค ในการศึกษา ระบบเศรษฐกิจต้องอาศัยวิชาเศรษฐศาสตร์เข้าช่วย ระบบเศรษฐกิจเป็นการศึกษาบทบาทด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในการผลิตและการจำหน่าย จ่ายแจกสินค้าและบริการให้กับสังคม

กิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงหมายถึง การผลิตและการจำหน่ายจ่ายแจกสินค้าและบริการ การศึกษาระบบเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อการกำกับกิจกรรมด้านเศรษฐกิจให้เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการของสังคมในแง่ของการบริโภคการออม การลงทุน หรือการถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

อื่น ๆ เพื่อให้ช่วยต่อการทำความเข้าใจในระบบเศรษฐกิจ ควรจะทราบว่า ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นั้น ได้นำไปผลิตสินค้าในภาคเอกชน และภาครัฐบาลเป็นสัดส่วนเท่าใด

โดยการศึกษาที่สำคัญ คือ การศึกษาระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นระบบเศรษฐกิจแบบผสม มีทั้งส่วนที่เป็นแบบทุนนิยม และส่วนแบบที่เป็นสังคมนิยม กล่าวคือ เศรษฐกิจไทยเป็นระบบที่ยอมรับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคล ภาคเอกชนสามารถประกอบธุรกรรมทางเศรษฐกิจได้ โดยเสรีมีการแข่งขันที่ค่อนข้างเสรี หน่วยธุรกิจส่วนใหญ่ทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ เป็นหน่วยธุรกิจของภาคเอกชน ส่วนหน่วยธุรกิจที่เป็นของรัฐ จะเป็นรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวกับสาธารณูปโภคขนาดใหญ่ และสถาบันการเงินของรัฐ เช่น ธนาคารออมสิน และธนาคารอาคารสงเคราะห์ โดยรัฐบาลมีบทบาทค่อนข้างมาก ในส่วนของการวางแผนและการแทรกแซงการทำงานของกลไกตลาด ซึ่งจะเกิดการผูกขาด กิจกรรมบางประเภท

ดังนั้น เศรษฐกิจไทยจึงมีลักษณะผสมของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมอยู่บ้าง แม้ว่าความเข้มแข็งของภาคเอกชนจะทำให้บทบาทของรัฐมีความสำคัญลดน้อยลง แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยจะเป็นระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่ค่อนข้างไปทางทุนนิยม เพราะรัฐได้ลดบทบาท ในกิจกรรมการผลิตลงมาก เช่น การแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นของเอกชน ให้สัมปทานเอกชน ลงทุนในโครงการสาธารณูปโภคบางอย่าง เช่น โทรศัพท รถไฟฟ้าในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

รูปแบบของระบบเศรษฐกิจ แบ่งกว้าง ๆ ได้ 4 ประเภท

1. ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

ระบบนี้เป็นระบบเศรษฐกิจที่ให้สิทธิและเสรีภาพแก่เอกชนที่จะเลือกและตัดสินใจ ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากที่สุด เป็นระบบเศรษฐกิจที่เปิดโอกาสให้เอกชนมีเสรีภาพ ในการดำเนินการทางเศรษฐกิจว่าจะผลิตอะไร ผลิตเท่าใด ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร โดยเอกชนจะมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและปัจจัยการผลิตต่าง ๆ รวมทั้งมีกรรมสิทธิ์ในสินค้าและบริการ ที่ผลิตได้ ระบบนี้รัฐบาลจะไม่เข้าไปมีส่วนยุ่งเกี่ยวหรือควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ถ้ามีก็มีน้อยที่สุด รัฐจะไม่แข่งขันกับเอกชน แต่เป็นผู้สนับสนุนเท่านั้น ทั้งนี้กลไกของตลาดจะเป็นตัวกำหนดของราคา กำไรเป็นสิ่งจูงใจสำคัญ นอกจากนี้สิ่งจูงใจที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การแข่งขันระหว่างกัน อย่างเสรีทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคนั่นเอง

2. ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม

เป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นแผนนโยบายมุ่งสนับสนุนให้ชุมชนหรือสังคมโดยส่วนรวม ถือกรรมสิทธิ์ หรือควบคุมการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ เช่น ทุน ทรัพยากร แรงงาน การประกอบการเป็นระบบเศรษฐกิจที่จำกัดเสรีภาพของเอกชน โดยรัฐบาลจะเป็นเจ้าของ

ปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการผลิตขนาดใหญ่และเป็นผู้ดำเนินการควบคุมการผลิตในกิจการที่สำคัญ ๆ ที่มีผลกระทบต่อคนทั้งประเทศ โดยพยายามที่จะจัดสรรรายได้ให้เท่าเทียมกันมากที่สุดภายใต้ระบบนี้ เอกชนอาจจะมีเสรีภาพในการประกอบธุรกิจขนาดเล็ก ๆ ได้แต่รัฐจะเข้าไปควบคุมแทรกแซงและเป็นผู้กำหนดราคาสินค้าหรือบริการเอง

3. ระบบเศรษฐกิจแบบผสม

เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีกลไกของตลาด (อุปสงค์ อุปทาน และราคา) เป็นพื้นฐาน รัฐจะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และการผลิตขั้นพื้นฐานหรือ โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) แต่เอกชนก็เป็นเจ้าของได้เช่นกัน ทั้งนี้รัฐอาจจะเข้าแทรกแซงกลไกทางการตลาดได้บ้างในบางกรณี เช่นเพื่อสวัสดิการของประชาชน เป็นต้น

4. ระบบเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์

หรือเรียกว่า ระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมแบบบังคับ เป็นระบบเศรษฐกิจที่รัฐหรือชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เป็นระบบเศรษฐกิจที่รัฐบาลจะถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรทางเศรษฐกิจทั้งหมด เพื่อให้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการผลิตสินค้าและบริการเป็นของประชาชนทั้งหมด ในปัจจุบันประเทศที่ใช้ระบบคอมมิวนิสต์อย่างสมบูรณ์จริง ๆ นั้นไม่มีเหลืออยู่อีกแล้ว จะมีก็แต่ระบบสังคมนิยมที่มีการควบคุมอย่างเข้มงวดเท่านั้น คือ ยอมให้ทำการค้าเสรีได้บ้าง เป็นต้น จุดอ่อนที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบวางแผน คือ ภาคเอกชนขาดเสรีภาพในการผลิตและการบริโภค ทำให้ขาดแรงจูงใจในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินธุรกิจทุกอย่างต้องเป็นไปตามความต้องการของรัฐบาลนั่นเอง

ความเป็นมาของเศรษฐกิจไทย

เศรษฐกิจสังคมไทยแต่ก่อนเป็นสังคมที่สบาย เพราะมีประชากรน้อย แต่มีที่ทำกินมาก อีกทั้งยังมีฝนตกเป็นประจำ เมื่อถึงฤดูการ ทำให้ผู้คนกระจายกันอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ตามใจชอบ การทำมาหากินและอาชีพมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่โดยรอบ บริเวณที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ซึ่งถ้าหากพิจารณาจากความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้แล้ว ก็อาจแบ่งบรรดาชุมชนหมู่บ้านในชนบทออกเป็นสองพวกใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ ชุมชนของพวกชาวนาที่ปลูกข้าว เป็นพืชหลักพวกหนึ่ง กับชุมชนของผู้ที่ไม่มีอาชีพในการทำนา แต่ทำผลิตสิ่งของที่เกี่ยวข้องในการอุปโภคบริโภคจากทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งที่ตนตั้งถิ่นฐานอยู่เพื่อมาดำรงชีวิต อย่างเช่น พวกที่อยู่ตามป่าเขาก็ต้องพึ่งผลิตผลจากป่า ไม่ว่าจะเป็นการล่าสัตว์ เลี้ยงสัตว์ หรือเก็บของป่ากิน หรือพวกที่อยู่ทางชายทะเลก็มีอาชีพในการประมงคือจับปลา เป็นต้น

ทั้งสองพวกนี้ดูแตกต่างกัน แต่เพียงผลิตสิ่งของที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่ทว่าคล้ายคลึงในวิธีการผลิตที่เป็นแบบเกษตรกรรมขั้นพื้นฐาน คือ เป็นการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีอย่างง่าย เช่น

ใช้แรงงานคนหรือสัตว์เป็นสำคัญ ไม่จำเป็นต้องลงทุนลงแรงมากมาย เพราะทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ ในการผลิตนั้นอาจหีบขี้มแลกเปลี่ยนและขอแรงกันได้ ทั้งนี้ก็เพราะวัตถุประสงค์ในการผลิตนั้นก็เพื่อการยังชีพภายในครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก แล้วมีส่วนเกินที่จะนำไปแลกเปลี่ยนซื้อขาย เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งของจำเป็นแก่ชีวิตในด้านอื่น ๆ โดยทั่วไป แต่ก่อนนั้นชุมชนหมู่บ้านในแต่ละท้องถิ่น มีความพยายามอย่างยิ่งที่จะทำอะไรให้เลี้ยงตัวเองในด้านปัจจัยสี่ โดยให้พึ่งพาสิ่งของจากภายนอก น้อยที่สุด จึงมักพบว่าในฤดูกาลที่ว่างจากการประกอบอาชีพหลักเช่นการทำนาแล้ว ชาวบ้านก็อาจจะทำไร่ ปลูกผัก ปลูกถั่ว ปลูกมัน หรือทำสวนครัว เพื่อให้มีอาหารเสริม รวมทั้งมีการทอผ้าและจักสาน เครื่องจับปลา ดักสัตว์ รวมทั้งเครื่องมือไม้สอยที่พอจะนำมาแลกเปลี่ยนกันเอง ในลักษณะเช่นนี้ ทำให้ไม่จำเป็นต้องใช้เงินตราและมีการดำเนินการในเรื่องตลาดให้ใหญ่โตแต่เพียงอย่างเดียว ตลาดหรือย่านที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนในสังคมหมู่บ้าน แต่ก่อนนั้นจึงเป็นเพียงการที่มีผู้ผลิต สิ่งที่เป็นอาหารสด คาว และเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน ในตอนเช้า หรือตอนเย็นเท่านั้น ส่วนสิ่งที่เป็นสินค้าจำเป็นอื่น ๆ ที่มาจากที่ห่างไกลภายนอกนั้นมักจะซื้อขายกันในเวลาที่มีตลาดนัด ซึ่งจัดให้มีขึ้นในบริเวณที่คนจากหลายชุมชนพากันมาซื้อขายได้ในวันที่กำหนดไว้ วันหนึ่งวันใดในสัปดาห์ ไม่ได้มีการวางขายในตลาดเป็นประจำอย่างถาวร นอกจากการมีตลาดนัด แล้วก็อาจมีกลุ่มชนที่มีอาชีพเป็นพ่อค้าเร่จากเมืองหรือแหล่งผลิตสินค้าที่ห่างไกลนำสิ่งของเข้าไป จำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนผลิตผลทางเกษตรหรือของที่ได้จากป่ากับชาวบ้าน เช่น พวกมอญ จากปากเกร็ดและปทุมธานีเอาพวกโองไหใส่เรือไปขายให้คนทางภาคเหนือ หรือคนจีนจากในเมือง เอาพวกของชำและเสื้อผ้า ไปขายและแลกเปลี่ยนสิ่งของกับชาวบ้านที่อยู่ห่างไกล เป็นต้น ซึ่งการค้าขายแลกเปลี่ยนแบบนี้ก็จะมีเป็นฤดูกาลที่สะดวกแก่การคมนาคมเป็นสำคัญ ไม่ได้มีตลอดทั้งปี ในทำนองเดียวกันก็มีพวกชาวบ้านที่เมื่อว่างจากการเพาะปลูกแล้ว หันมาประกอบอาชีพพ่อค้า แม่ค้าชั่วคราว นำเอาผลิตผลจากชนบทเข้ามาขายและแลกเปลี่ยนสินค้าในเมืองตามฤดูกาล ที่การเดินทางไปมาสะดวก ส่วนมากการติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนสิ่งของตามฤดูกาลเช่นนี้ มักเป็นการเกี่ยวข้องกันระหว่างชุมชนในท้องถิ่นที่เป็นชนบทกับชุมชนเมืองที่เป็นศูนย์กลาง ในระดับจังหวัดและภูมิภาคเป็นสำคัญ ในอดีตชุมชนในระดับเมืองมิได้แตกต่างไปจากชุมชนหมู่บ้าน เป็นแต่เพียงศูนย์กลางในการปกครองท้องถิ่นเท่านั้น โดยเน้นที่จวนเจ้าเมืองเป็นสำคัญ ในส่วนที่จะเกี่ยวข้องกับเรื่องของเศรษฐกิจการค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของนั้นก็เพียงแต่อาจเป็นสถานที่เกิดตลาดนัดขึ้นเป็นประจำเท่านั้น ไม่ได้เป็นย่านตลาดที่มีพ่อค้าแม่ค้าอยู่ประจำและขายของกัน ตลอดเวลา การมีย่านตลาดที่เป็นทั้งที่อยู่อาศัยและสถานที่ค้าขายอย่างถาวรเช่นนี้มักพบในเมืองใหญ่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองของจังหวัด หรือภูมิภาค เพราะเป็นศูนย์กลางการคมนาคมที่ติดต่อได้สะดวก ทั้งบรรดาชุมชนหมู่บ้าน และเมืองอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้และไกลออกไป ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า

ชุมชนหมู่บ้านกับเมืองใหญ่ที่มีฐานะเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในสมัยโบราณมีความแตกต่างกัน ทั้งในระยะทางที่ห่างไกลและความสะดวกในด้านการคมนาคมติดต่อ จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 สภาพการณ์จึงเปลี่ยนไป เพราะมีการสร้างถนน ทางรถไฟ ตลอดจนกิจการขนส่งทางน้ำ เช่น เรือเมล์ จากเมืองหลวงไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทำให้การไปมาหาสู่ระหว่างเมืองสะดวกขึ้น พร้อมกันนั้น ก็มีชาวต่างประเทศที่มีความรู้ความชำนาญในกิจการต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจเข้ามาตั้งหลักแหล่งค้าขาย เกิดห้างร้าน บริษัท ธนาคาร ขึ้นในเมืองหลวง และหัวเมืองใหญ่ ๆ ในต่างจังหวัดหลายแห่ง

กลุ่มชนต่างชาติที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจเข้าสู่ชนบทในระดับเมืองเล็ก ๆ ที่เป็นศูนย์กลางของท้องถิ่นก็คือ พวกคนจีน คนจีนเข้ามาเมืองไทยเป็นเวลานานแล้ว ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา แต่ทว่าตั้งหลักแหล่งจำกัคอยู่เฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ เท่านั้น โดยมีอาชีพการค้าขายและรับจ้างเฉพาะบางอย่าง เช่น งานช่างฝีมือและเจ้าหน้าที่ประจำเรือค้าขายของทางรัฐบาลไทย ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ๆ คนจีนเข้ามามาก โดยเฉพาะตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ลงมา แพร่กระจายไปตามบ้านเล็กเมืองน้อยและท้องถิ่นต่าง ๆ มีอาชีพและการงานในระดับต่าง ๆ นับตั้งแต่การเข้ารับราชการเป็นขุนนาง เป็นเจ้าภาษีอากร เป็นพ่อค้าทั้งขายปลีก ขายส่ง และหาบเร่ เป็นกุลิรับจ้างแบกหาม งานช่าง และงานกรรมกรแทบทุกชนิด โดยย่อก็คือ คนจีนสามารถประกอบอาชีพได้มากมายหลายอย่าง ในขณะที่คนไทยส่วนใหญ่มีอาชีพแต่เพียงเป็นกสิกร เช่น ชาวนาและชาวไร่ที่ทำการเพาะปลูกเพื่อเลี้ยงตัวเองเท่านั้น คนจีนที่เข้ามาเป็นชาวสวนและชาวไร่ ก็มีเป็นจำนวนมาก เช่น ทำสวนผัก สวนผลไม้ และพืชไร่ทางเศรษฐกิจ เช่น อ้อย และสับปะรด เป็นต้น แต่ทว่าการเพาะปลูกของคนจีนนั้น ไม่ใช่ในระดับเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างคนไทย หากผลิตเป็นจำนวนมากเพื่อขายให้ได้กำไรแล้วนำมาลงทุนขยายกิจการให้ใหญ่โตต่อไป ซึ่งในไม่ช้า ก็เกิดอาชีพต่าง ๆ ที่หลากหลายขึ้น เกิดการขยายตัวทางการค้าขายที่แพร่จากเมืองหลวงสู่หัวเมืองต่าง ๆ ในเวลาต่อมา การขยายตัวทางเศรษฐกิจนี้เห็นได้จากความเคลื่อนไหวสองอย่างด้วยกัน อย่างแรกเกิดจากพ่อค้าคนกลางที่ออกไปซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวบ้าน ชาวเมืองตามท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านผลิตหรือเสาะหาสินค้าท้องถิ่นมาตอบสนอง ในขั้นแรกก็ไปมาหาสู่กันตามฤดูกาล ต่อมาบรรดาพ่อค้าเหล่านั้นก็จะตั้งหลักแหล่งค้าขายอย่างถาวรในท้องถิ่นนั้น ๆ มีการแต่งงานกันระหว่างคนจีนและคนท้องถิ่นขึ้น อย่างหลัง เป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวบ้านและผู้ปกครองในท้องถิ่นที่ตอบสนองการขยายตัวทางการค้า เพราะความต้องการสินค้าเพิ่มขึ้น เจ้าเมืองหรือนายอำเภอ จึงชักชวนหรือสนับสนุนคนจีนให้เข้ามาตั้งหลักแหล่งย่านตลาดขึ้น ในบริเวณใกล้กับจวนเจ้าเมือง หรือไม่เช่นนั้นก็ในย่านที่เป็นศูนย์กลางของการคมนาคม จึงเป็นเหตุให้เมืองที่เคยมีสภาพเป็นชุมชนหมู่บ้านกลับกลายเป็นชุมชนเมืองที่มีผู้คนหลายกลุ่ม หลายอาชีพมาอยู่ร่วมกัน ลักษณะที่โดดเด่นของการมีย่านชุมชนที่เป็นตลาดขึ้นก็คือ มีโรงมหรสพ สถานที่เล่น

การพนัน บ่อนเบี้ย โรงน้ำชา และสถานที่บริการอื่น ๆ ซึ่งนับเป็นของแปลกใหม่ในสังคมหมู่บ้าน ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่านับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ได้เกิดชุมชนที่เป็นย่านตลาดถาวรขึ้น ตามท้องถื่นต่าง ๆ ในระดับอำเภอเกือบทั่วทุกหนทุกแห่งในประเทศ ชุมชนที่เป็นย่านตลาดนี้ มีโครงสร้างเป็นสังคมเมืองอย่างแท้จริง เพราะประกอบด้วยผู้คนหลายอาชีพหลายรูปแบบ ในการดำรงชีพมาอยู่ร่วมกัน กลายเป็นแหล่งศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและคมนาคมที่ไม่เคยมีมาก่อน ทำให้บรรดาผู้คนที่อยู่ในชุมชนหมู่บ้านต้องมาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เพราะเกิดความต้องการ ในสินค้าใหม่ ๆ ซึ่งหลาย ๆ อย่างไม่ใช่สิ่งจำเป็นแก่ชีวิตในด้านปัจจัยสี่ หากเป็นสิ่งของฟุ่มเฟือย เพื่อการมีหน้ามีตา และการเฟลิดเฟลีนเท่านั้น

ในขณะที่เดียวกันบรรดาพวกพ่อค้าในเมืองเหล่านี้ก็ทำหน้าที่เป็นคนกลางเข้าไปซื้อสินค้า ที่ผลิตจากชาวบ้านในท้องถื่นมาขายต่อไปยังที่อื่นอีกต่อหนึ่ง ทำให้เกิดการค้าในระบบตลาด ที่ใช้เงินตราเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนอย่างกว้างขวาง พร้อมกันนั้นก็เกิดกลุ่มชนชั้นกลางขึ้น อย่างแพร่หลายด้วย ภาพพจน์ของสังคมชนบทที่เริ่มมาในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น นอกจากเห็นได้จากการเกิดย่านตลาดขึ้นมาเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจสังคมของท้องถื่นแล้ว ยังเห็นได้จากการเกิดขึ้น ของบรรดาโรงสีและโรงเลื่อยไม้ตามเส้นทางคมนาคมทั้งทางน้ำและทางบกในที่ต่าง ๆ รวมทั้งการเกิดรูปแบบอาคารบ้านเรือนที่หลากหลายไปจากเดิม เช่น เกิดการสร้างบ้านขนาดใหญ่ ด้วยไม้จริง หลังคาทรงปั้นหยา หรือนิลา มีลวดลายสลักไม้ประดับตามหน้าจั่ว ชุ่มประดู หน้าต่าง รวมไปถึงอาคารที่เป็นตึกด้วย แม้แต่บรรดาเรือนแบบประเพณีที่เรียกว่า เรือนไทยก็มีการสร้าง ด้วยไม้จริงเป็นเรือนฝาฉาบและฝาปะกนเพิ่มขึ้น ส่วนบรรดาเมืองใหญ่ในระดับนครที่เป็นศูนย์กลาง ของจังหวัดและภูมิภาคนั้น เศรษฐกิจทำให้ย่านตลาดขยายใหญ่โตจนแยกออกจากบริเวณที่เป็น ศูนย์กลางการปกครองและที่ทำการของรัฐบาล มีลักษณะเป็นชุมชนธุรกิจการค้าที่บรรดาชนชั้นกลาง อยู่อาศัย และประกอบกิจการ ลักษณะทั่วไปจะประกอบด้วยห้องแถวที่มีทั้งตึกและอาคารไม้ สองฟากถนน มีการรวมกลุ่มกันเป็นหมู่ ๆ ตามประเภทสินค้าที่มีทั้งสินค้าฟุ่มเฟือยและสินค้าจำเป็น แก่ชีวิตประจำวัน มีย่านตลาดสด ร้านอาหาร ภัตตาคาร โรงมหรสพ เช่น โรงหนัง โรงละคร ร้านขายยา ทั้งยาฝรั่งและยาสมุนไพร มีธนาคาร โรงรับจำนำ ศาลเจ้า ท่าเรือ และท่ารถ อันเป็นย่านชุมทางคมนาคม ที่จะติดต่อไปยังที่อื่น ๆ ย่านตลาดหรือชุมชนธุรกิจการค้าที่เกิดขึ้นนี้ นับเป็นผลผลิตอย่างแท้จริง จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งถ้าหากมองในเรื่องพัฒนาการ ทางสังคมแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า ทำให้เกิดความซับซ้อนทางสังคมเพิ่มขึ้น อย่างน้อยก็เห็นได้ว่าเป็นการเพิ่มชนชั้นให้มากขึ้นกว่าแต่เดิมอีกชั้นหนึ่ง กล่าวคือ แต่ก่อนสังคมไทยทั่วไปมีอยู่เพียง สองชนชั้นเท่านั้น คือ ชนชั้นปกครองและชนชั้นที่ถูกปกครอง เช่น พวกไพร่ ข้าทาส ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ได้เกิดชนชั้นพ่อค้าหรือชนชั้นกลางเพิ่มขึ้นมาอีกชนชั้นหนึ่ง

นับเป็นชนชั้นทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริง และเป็นชนชั้นที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในสังคมไทยมากที่สุด เพราะเป็นชนชั้นที่เกิดขึ้นโดยเสรีมากกว่าชนชั้นอื่น ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงสถานภาพของคน จากการเป็นชวาหรือชาวไรมาเป็นขุนนาง ข้าราชการ อันเป็นชนชั้นปกครองนั้นดูยากเย็น เพราะถ้าหากไม่เป็นเชื้อสายผู้ดีมีตระกูล หรือมีความสามารถเล่าเรียนเก่งจนเป็นนักปราชญ์ ราชบัณฑิตแล้ว โอกาสที่จะเขยิบฐานะให้สูงขึ้นก็ยาก แต่ทำนองตรงข้าม ถ้าหากเป็นคนขยันหมั่นเพียร ทำการค้าขายจนร่ำรวยก็อาจเปลี่ยนแปลงฐานะจากชนชั้นชวาหรือกรรมกรมาเป็นชนชั้นกลางชั้นพ่อค้าได้โดยไม่ยาก เหตุนี้ชนชั้นกลางจึงเติบโตและขยายตัวออกเป็นหลายระดับตามฐานะทางเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงความสำคัญของผลกระทบด้านเศรษฐกิจไว้พอประมวลได้ดังนี้

พัชรี โปธิหัง (2550, หน้า 10) ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมในพื้นที่ซึ่งเป็นผลพลวงมาจากการดำเนินกิจกรรมนิคมอุตสาหกรรมขยายผลโดยผ่านกระบวนการทำการของตัวทวีคูณ การหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจในวงแคบและกว้างออกไป

วุฒิชัย มุระคา (2556, หน้า 11) สรุปได้ว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ผลกระทบที่มีต่อชุมชนในเรื่องของการค้าขาย การสร้างงาน สร้างอาชีพใหม่ที่เกิดมาจากการขยายตัวของคอนโดมิเนียมจนทำให้คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพดั้งเดิมในทางบวก

ธนกฤต โพธิ์ทอง (2556, หน้า 16) โดยสรุป ผลกระทบทางเศรษฐกิจ หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นตัวเงินที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้จ่ายของโรงงานอุตสาหกรรม คนงาน ผู้อยู่อาศัยทั้งในเมืองและชนบท ทั้งทางตรงและทางอ้อม

เกียงคำ ทิพพะนันท์ (2553, หน้า 22) ได้สรุปผลกระทบทางเศรษฐกิจไว้ว่า ผลกระทบทางเศรษฐกิจสามารถจำแนกได้เป็นด้านที่ส่งผลดี และผลที่ไม่พึงประสงค์ในชุมชน คือ

1. ด้านพึงประสงค์
  - 1.1 มีรายได้อุดหนุน
  - 1.2 มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น
  - 1.3 มีการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจ
  - 1.4 มีการเพิ่มระบบสาธารณูปโภคให้มีความสะดวกกว่าเดิม
2. ด้านไม่พึงประสงค์
  - 2.1 มีรายจ่ายเพิ่มขึ้น
  - 2.2 มีภาระหนี้สินตามมาในอัตราส่วนที่มาก

2.3 มีความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนน้อยลง

2.4 มีการเคลื่อนย้ายถิ่น

2.5 พึ่งพาชุมชนนอกถิ่น

2.6 มีปัญหาสังคมตามมามากขึ้น

2.7 ทำให้เกิดการเสื่อมเสียทางธรรมชาติมากขึ้น

นิยพรรณ วรณศิริ (2536, หน้า 22-75) ได้กล่าวถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ สรุปได้ดังนี้

1. ทำให้ประชาชนมีอาหารบริโภคเพียงพอกับความต้องการ

2. ทำให้ได้เรียนรู้และวิธีการพัฒนา การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น และมีคุณภาพมากขึ้น

3. การนำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาใช้ในการผลิต เพื่อใช้ในการทุนแรง ประหยัดเวลา และได้ผลผลิตมากขึ้น

4. ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ในการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้บางอย่าง ทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

สาธิต ทัศนเยี่ยม (2548, หน้า 21) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ เกิดจากการที่มนุษย์ในสังคม ค้นหาลิขิตใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยี เช่น การสร้างรถยนต์ การสร้างถนน ซึ่งทำให้การเดินทางสะดวก รวดเร็ว การพัฒนาด้านสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และด้านการสาธารณสุข ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งสิ่งที่เปลี่ยนแปลงก่อนก็คือ มนุษย์ในสังคม เมื่อมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงก็ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น สังคมชนบท เข้าสู่สังคมเมือง มีการเข้าไปทำงานที่โรงงาน การดำรงชีวิตก็เปลี่ยนไป วัฒนธรรมเก่า ๆ ก็ถูกเปลี่ยนเป็นวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่ ทำให้ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป และส่งผลต่อเศรษฐกิจบุคคลเปลี่ยนไป เศรษฐกิจสังคมก็เปลี่ยนไปด้วย

จากความหมายของผลกระทบด้านเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ผลกระทบที่คิดเป็นตัวเงินทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกิดขึ้น กับชุมชน ครอบครัว หรือปัจเจกบุคคล ไม่ว่าผลกระทบนั้นจะมีทิศทางในด้านบวกหรือลบก็ตาม เช่น รายได้ ภาระหนี้สิน สิ่งอำนวยความสะดวก ระบบสาธารณูปโภค เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบด้านสังคม

โครงสร้างสังคม

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีทั้งเหมือนและแตกต่างกันกับสังคมในประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ที่ว่าเหมือนกันก็คือ เป็นสังคมมนุษย์เหมือนกัน แต่ละสังคมต่างก็เกี่ยวข้องกับเรื่องของ โครงสร้างสังคม ระบบทางเศรษฐกิจ และความนึกคิดในเรื่องจักรวาลและระบบความเชื่อเหมือนกัน แต่ที่ต่างกัน

ก็เนื่องมาจากการอยู่ในตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และมีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมดังกล่าว ทำให้มีรูปแบบทางวัฒนธรรมแตกต่างไปจากสังคมอื่น ๆ เพราะฉะนั้น การที่จะทำความเข้าใจถึงลักษณะโครงสร้างสังคมและรูปแบบทางวัฒนธรรมของไทยให้เกิดภาพพจน์ขึ้นอย่างเข้าใจนั้น จำเป็นต้องกล่าวถึงสภาพภูมิศาสตร์และความเป็นมาทางประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐานเสียก่อน ประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิภาคพื้นแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตรและมีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่านทะเล อาฟริกาตีก ตั้งแต่ราวเดือนมีนาคม-เมษายนจนถึงราวเดือนตุลาคม ทำให้มีภูมิอากาศร้อน อบอุ่น และชุ่มชื้น กับลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดผ่านแผ่นดินใหญ่กลางทวีปเอเชียพาเอาความหนาวเย็นและแห้งแล้งมาปกคลุม ตั้งแต่เดือนตุลาคมจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ และมีนาคมการมีฝนตกเป็นประจำ เมื่อถึงฤดูกาลดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งเอื้ออำนวยอย่างยิ่งแก่การปลูกข้าวอันเป็นอาหารหลักของผู้คนส่วนใหญ่ในทวีปเอเชีย จึงทำให้บรรดาประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกือบทุกประเทศเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีการปลูกข้าวเป็นอาชีพหลักมาช้านานแต่คิดค่าบรรพ์ ในเรื่องเช่นนี้ ประเทศไทยแตกต่างไปจากเพื่อนบ้านอื่น ๆ ในลักษณะที่ว่า มีที่ราบลุ่มที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกกว้างขวางมากมาย ในขณะที่ผู้คนมีจำนวนน้อยกว่า จึงทำให้มีโอกาสเลือกตั้งถิ่นฐานตามบริเวณต่าง ๆ ได้ตามชอบใจ ผลที่ตามมาก็คือ การเกิดชุมชนขนาดเล็ก ๆ กระจายกันอยู่ตามท้องถื่นต่าง ๆ ซึ่งแม้ว่าแต่ละกลุ่ม แต่ละแห่ง จะมีการติดต่อกันทางเศรษฐกิจและสังคม แต่การอยู่ห่างกัน ทำให้ไม่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่ที่มีผู้คนอยู่กันหนาแน่นดังเช่นประเทศใกล้เคียงอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน แต่ในขณะเดียวกัน ดินแดนประเทศไทยก็อยู่ในตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ที่อยู่ท่ามกลางการคมนาคมทั้งทางบกและทางทะเลเช่นบรรดาประเทศเพื่อนบ้านหลาย ๆ ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เลยกลายเป็นสังคมเปิดที่มีการเคลื่อนไหวไปมาของผู้คนจากภายนอกตลอดเวลา ทำให้มีผู้คนเคลื่อนย้ายเข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานอยู่ตลอดเวลาในประวัติศาสตร์ที่ยาวนานจนถึงปัจจุบัน พร้อมกันนั้นก็มีการติดต่อแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมจากภายนอกอีกด้วย

สังคมมนุษย์ในดินแดนประเทศไทยมีการติดต่อแลกเปลี่ยนอารยธรรมและวัฒนธรรมกับภายนอกมาช้านานกว่า 2,000 ปี จนเกิดเป็นบ้าน เป็นเมือง เป็นรัฐ และอาณาจักร จนในที่สุดก็เป็นประเทศชาติอย่างที่เห็นในปัจจุบันนี้ พัฒนาการทางสังคมดังกล่าวนี้ทำให้สังคมไทย มี 2 ระดับ คือ สังคมเมือง และสังคมชานา หรืออีกนัยหนึ่ง สังคมบ้านกับสังคมเมืองนั่นเอง สังคมทั้ง 2 ระดับนี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่พึ่งพากันอย่างแยกไม่ออก สังคมบ้านมีหมู่บ้านเป็นหน่วยทางสังคมที่อาศัย ทั้งพื้นที่และความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เป็นสิ่งที่สร้างให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม ประกอบด้วยครัวเรือนหลายกลุ่มมาอยู่รวมกันในที่แห่งเดียวกัน ส่วนใหญ่ครัวเรือนแต่ละกลุ่ม

มีความสัมพันธ์กันในการเป็นครอบครัวเดียวกัน กล่าวคือ ภายในพื้นที่ของครอบครัวหนึ่ง จะประกอบด้วยครัวเรือนอย่างน้อย 2 หรือ 3 หลังขึ้นไป ซึ่งเจ้าของเรือนมักเป็นพี่สาวและน้องสาวกันทั้งนั้น เพราะประเพณีการสร้างบ้านเรือนหลังแต่งงานของคนไทยทั่วไปนั้น นิยมให้ฝ่ายชายมาอยู่กับทางฝ่ายหญิง โดยที่ในระยะแรก ๆ ลูกเขยจะเข้ามาอยู่ในครัวเรือนของพ่อตาแม่ยาย ช่วยทำงานอยู่ราว 1-2 ปี หลังจากนั้นก็จะแยกออกมาสร้างครัวเรือนใหม่ในเนื้อที่ของบ้านพ่อตาแม่ยาย ตามปกติก่อนการแยกเรือนออกจากเรือนใหญ่นั้น ครัวเรือนของพ่อตาแม่ยายจะเป็นครอบครัวรวม ที่มีคู่สามีภรรยาอยู่รวมกันไม่น้อยกว่าสองหรือสามคู่ นั่นก็คือ คู่ของพ่อแม่ และคู่ของลูกสาวลูกเขย อีกหนึ่งหรือสองคู่ แต่ถ้าหากลูกสาวคนโตแยกเรือนออกไปแล้ว ครอบครัวของพ่อแม่ก็จะเล็กลง มีพ่อ แม่ และลูกชาย หรือลูกสาวคนสุดท้องอยู่รวมกัน โดยปกติ เมื่อลูกสาวหรือลูกชายคนสุดท้องแต่งงานก็จะเอาคู่ของตนมาอยู่ร่วมกับพ่อแม่ด้วย ลูกสาวคนสุดท้องมักเป็นคนที่พ่อแม่หวังจะฝากผีฝากไข้ให้ดูแลเมื่อยามแก่เฒ่า เมื่อสิ้นชีวิตลงแล้ว ก็มักจะเป็นผู้ที่ได้รับบ้านเรือนของพ่อแม่เป็นมรดก แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าทรัพย์สินทั้งหมดของพ่อแม่จะตกเป็นมรดกแก่ลูกคนสุดท้องไม่ หากมีการแบ่งให้ได้เกือบเท่ากันหมดทุกคน เพราะฉะนั้น ลูกชายเองก็ไม่ได้ไปอยู่กับทางฝ่ายภรรยา เพียงแต่ตัวเท่านั้น หากมีทรัพย์สินสมบัติหรือที่ดินที่พ่อแม่ของตนแบ่งให้ติดตัวไปด้วย เหนือระดับครัวเรือนและครอบครัวขึ้นไปก็เป็นกลุ่มเครือญาติ การนับญาติของคนไทย โดยทั่วไปนั้น นับทั้งทางฝ่ายพ่อและแม่ เช่น น้องของพ่อจะเรียกว่า อา ส่วนน้องของแม่เรียกว่า น้า เป็นต้น ซึ่งการนับญาติจากทั้งสองฝ่ายนี้ ถ้าหากมองแบบเผิน ๆ แล้ว ก็จะเห็นว่า คนไทยแต่ละคน น่าจะมีเครือญาติพี่น้องมากมาย แต่ทว่าตามความเป็นจริงกลับไม่เป็นเช่นนั้น เพราะเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละบุคคลจะสนใจหรือเห็นประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์ด้วย ถ้าหากไม่มีการพบปะ หรือติดต่อกับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นญาติพี่น้องด้วยก็จะเห็นห่างไปจนไม่รู้จักกันก็มี ดังเห็นได้จากการที่คนไทยส่วนใหญ่มักไม่ทราบหรือสนใจว่าผู้ที่เป็นปู่ เป็นทวด ที่ห่างขึ้นไป 4-5 ชั่วคนเป็นใครบ้าง ลักษณะเช่นนี้ดูต่างกับการนับญาติของคนจีน ซึ่งนับแต่ทางฝ่ายพ่อเท่านั้น จึงดูแคบ เพราะตัดการนับญาติทางฝ่ายแม่ออกไป แต่ทว่าดูลึกกว่า เพราะมีการรับมรดกแต่เพียงลูกชายคนโตเท่านั้น ลูกคนอื่น ๆ ต้องพึ่งพิงอยู่กับพี่ชายคนโต ซึ่งนอกจากจะได้รับมรดกที่ดินและทรัพย์สินส่วนใหญ่แล้ว ยังต้องทำหน้าที่รับผิดชอบในการเช่นสรวง และดูแลหลุมศพ หรือฮวงซุ้ยของบรรพบุรุษอีกด้วย การไหว้ฮวงซุ้ยแต่ละปี และการเช่นไหว้บรรพบุรุษในยามตรุษจีน จึงเท่ากับทำให้ญาติพี่น้องได้มาพบปะกัน และฟื้นฟูความสัมพันธ์ต่อกัน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของคนไทย จึงมีลักษณะไม่แน่นอนตายตัว แต่มีความยืดหยุ่นอย่างมากมาย จนบุคคลหนึ่ง ๆ อาจใช้คำเรียกญาติกับคนอื่น เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่สนิทชิดเชื้อได้ โดยเฉพาะกับคนที่เป็เพื่อนฝูงมิตรสหาย หรือผู้ที่บุคคลแต่ละคนจะเห็นว่า เป็นประโยชน์แก่ตนได้ เลยทำให้คนบางคนอาจไม่มีญาติพี่น้องเพื่อนฝูง

ที่จะพึ่งพาได้เลยก็มี ในขณะที่บางคนมีอย่างเหลือเฟือ จนมักมีคำพังเพยกล่าวว่า “เวลามีเงินทอง ก็มีคนนับเป็นพี่เป็นน้อง” เป็นต้น การเลือกนับญาติโดยเอาตามความพอใจของแต่ละบุคคลเช่นนี้ มักมีผลไปถึงการแข่งขันชิงดีชิงเด่นกันระหว่างพี่น้องกันเองด้วย และดูเหมือนจะกลายเป็นความขัดแย้งอย่างสำคัญที่ทำให้กลุ่มเครือญาติของคนไทยไม่มีความสำคัญในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มเครือญาติของคนจีน

เมื่อเป็นเช่นนี้ความมั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในสังคมบ้าน หรือสังคมชวา นา จึงขึ้นอยู่กับการอยู่ร่วมกันในชุมชนหมู่บ้านเดียวกัน ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านนั้นก็มักมีกลุ่มคนที่ต่างตระกูลต่างครอบครัวมาอยู่รวมกัน จำเป็นที่จะต้องมีการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงจะอยู่ได้ สิ่งที่เป็นจุดรวมในการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันก็คือ พื้นที่ ซึ่งทุกคนได้สร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยรวมกันเป็นหมู่บ้าน บ้านในความหมายที่แท้จริง ก็คือ ชุมชนนั่นเอง หาได้หมายถึงเรือนที่เป็นตัวอาคารไม่ แต่ละชุมชนหรือบ้านก็จะมีชื่อเรียกเฉพาะ เช่น บ้านต้นโพธิ์ บ้านนาดี บ้านธาตุ บ้านเจดีย์หัก เป็นต้น โดยอาศัยสิ่งที่เป็นลักษณะพิเศษทางสภาพแวดล้อมในบริเวณนั้น มากำหนดเป็นชื่อขึ้นมา ชุมชนหมู่บ้านแต่ละแห่งจะมีทั้งโครงสร้างทางกายภาพและโครงสร้างทางสังคม โครงสร้างทางกายภาพสามารถเห็นได้จากการแบ่งพื้นที่ของชุมชนออกเป็นพื้นที่ทำนา หรือทำการเพาะปลูก พื้นที่ในหมู่บ้านที่นอกจากจะเป็นที่ตั้งบ้านเรือนแล้ว ยังมีพื้นที่สำหรับส่วนรวมที่มีการสร้างวัด สร้างโรงเรียน สร้างป่าช้า และบริเวณที่กำหนดให้เป็นย่านตลาดที่แลกเปลี่ยนและซื้อขายสินค้ากัน ในขณะที่โครงสร้างทางสังคมนั้น คือ การกำหนดให้มีบุคคลที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันขึ้น ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน พระสงฆ์ สามเณร ครู พ่อค้า แม่ค้า ลัทธิหรือ เป็นต้น ในบรรดาบุคคล ประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้ที่มีตำแหน่ง บทบาท และมีฐานะเป็นผู้นำของชุมชนก็คือ ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ และครู ผู้ที่ได้ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านนั้น มาจากการเลือกตั้งของผู้คนที่อยู่ในชุมชนนั้น ซึ่งโดยประเพณีแต่เดิมมักเลือกจากบุคคลที่มีอาวุโส มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรม เป็นที่ยอมรับแก่คนทั้งหลาย ส่วนพระสงฆ์ก็มักได้แก่พระที่เป็นเจ้าอาวาสที่ผู้คนรักใคร่นับถือ หรือไม่ก็เป็นพระสงฆ์ที่มีความสามารถเป็นพิเศษในเรื่องการปฏิบัติทางธรรมจนเป็นที่เคารพบูชาของคนทั้งหลาย ในขณะที่ครูเป็นผู้ที่รับทราบ และรับรู้ว่ามีความรู้ดีกว่าคนอื่น ๆ เพราะได้รับการศึกษาเล่าเรียนมา แม้ว่าในสังคมหมู่บ้านจะประกอบด้วยบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่จะต้องสังสรรค์กัน เพื่อให้ทุกคนในชุมชนอยู่รวมกันได้ตามที่กล่าวมาแล้วนี่ก็ตาม ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลเหล่านี้ มีเหมือนกับชาวบ้านทั่วไปก็ยังมีลักษณะที่เป็นอย่างพี่น้อง โดยอาศัยความอาวุโสในเรื่องอายุเป็นพื้นฐานที่สำคัญ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ภายในชุมชนไม่มีลักษณะ โดดเด่นไปจากกัน ทำนองตรงข้าม กลับมีลักษณะคล้ายคลึงกันจนเป็นความเสมอภาคไป ความแตกต่างในเรื่องฐานะความร่ำรวยที่อาจเห็น ได้จากการมีเรือนหรือยุ้งข้าวที่ใหญ่โตกว่ากันก็

หรือจากการมีเงินทองมากกว่ากันก็ได้ ทำให้ทำให้คนเหล่านี้แยกออกไปมีรูปแบบในชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันที่ผิดแผกไปจากผู้อื่นไม่ เมื่อไม่มีความแตกต่างเช่นนี้เกิดขึ้น ความเป็นชนชั้นทางสังคมก็ไม่ปรากฏในสังคมชาวบ้านแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ความเป็นชุมชนหมู่บ้านในสังคมชาวนานั้นก็หาได้อยู่โดดเดี่ยวตามลำพังไม่ เพราะโดยธรรมชาติก็เป็นเพียงกลุ่มชนขนาดเล็กที่ต้องอาศัยความสัมพันธ์ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองกับภายนอกจึงจะดำรงอยู่ได้ เงื่อนไขเบื้องต้นแรกของชุมชนหมู่บ้านก็คือ ต้องอยู่ร่วมกับชุมชนหมู่บ้านอื่น ๆ ในท้องถิ่นเดียวกัน ต่อจากนั้นจึงเกี่ยวข้องกันทางการเมืองและวัฒนธรรมกับสังคมเมืองในส่วนภูมิภาคและศูนย์กลางการปกครองในส่วนกลางในอันดับต่อไป ในเรื่องแรก ที่เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันกับชุมชนอื่น ในท้องถิ่นนั้น เนื่องมาจากการตั้งหลักแหล่งของชาวบ้าน แต่เดิมนั้นกระจายกันอยู่ตามที่ต่าง ๆ ในลักษณะที่ห่างจากกัน เพราะที่ดินมีมาก แต่ผู้คนมีน้อย เมื่อตั้งหลักแหล่งในที่ใดแล้วก็มักมีการขยายตัวอยู่ในบริเวณนั้น จากชุมชนหมู่บ้านในระยะแรกเริ่มเพียงสองสามแห่ง ค่อย ๆ เพิ่มจำนวนขึ้นในเวลาต่อมา เพราะในรุ่นลูกหลานเมื่อมีคนมากขึ้น จำต้องเคลื่อนย้ายออกไปอยู่ใกล้ที่ทำกินที่อยู่ห่างออกไปจากชุมชนเดิม โดยในขั้นแรกก็เพียงออกไปจากหมู่บ้านเดิมไปสร้างเรือนหรือห้างพักอยู่ใกล้ที่ทำนาหรือในไร่ในช่วงเวลาของการเพาะปลูก หลังเก็บเกี่ยวแล้วก็อพยพกลับมาอยู่บ้านเดิม พอนานเข้าก็มีผู้คนอพยพออกมาจากบ้านก็ปักหลักถาวรอยู่ใกล้ที่ทำกินนั้น มีการสร้างวัดหรือสำนักสงฆ์ขึ้น แล้วนิมนต์พระสงฆ์รูปหนึ่งหรือสองรูปมาจำพรรษา โดยที่ชาวบ้านต่างผลัดกันทำอาหาร ไปถวายเป็นประจำ เมื่อเกิดวัดและบ้านเรือนขึ้นในลักษณะที่สัมพันธ์กันดังกล่าว ก็เท่ากับเกิดหมู่บ้านขึ้นใหม่ แต่เป็นหมู่บ้านที่ยังคงความสัมพันธ์กับบ้านเดิม เพราะยังมีการติดต่อกันทางเศรษฐกิจ สังคม และประเพณีพิธีกรรมอย่างสืบเนื่อง ท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งที่มีคนอยู่ มานานก็มักจะมีการขยายตัวของชุมชนหมู่บ้านมากกว่าที่อื่นที่เพิ่งเกิดใหม่ การมีชุมชนหมู่บ้านเกิดขึ้นมากเช่นนี้ ทำให้เกิดความจำเป็นที่ต้องจัดให้มีบริเวณที่เป็นศูนย์กลางทางสังคม วัฒนธรรม และการปกครอง ในลักษณะเช่นนี้จึงทำให้เกิดเมืองขึ้น

เมืองในสมัยก่อนนั้น หาได้เป็นชุมชนแออัดที่เป็นย่านธุรกิจการค้าและสัมพันธ์กับสถานที่ราชการที่มีผู้คนหลายกลุ่มหลายอาชีพมาพบปะสังสรรค์กันไม่ หากเป็นแต่เพียงชุมชนหมู่บ้านหนึ่งเท่านั้น อาจมีขนาดใหญ่กว่าหมู่บ้านอื่น แต่ที่สำคัญก็คือ เป็นชุมชนที่ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าเมืองหรือผู้ปกครองท้องถิ่นตั้งบ้านเรือนอยู่ เรือนของเจ้าเมืองเรียกว่า จวนเจ้าเมือง เป็นทั้งที่อยู่อาศัยและที่ทำงานเกี่ยวกับการบริหารและการปกครอง โดยนัยเช่นนี้ จวนเจ้าเมืองจึงเป็นสิ่งที่แสดงความสำคัญของชุมชน เมืองบางเมืองที่อยู่มานาน อาจมีการสร้างวัดหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางทางประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่นด้วย ซึ่งเท่ากับเพิ่มบทบาทของเมืองให้มีหน้าที่ทั้งในการเป็นศูนย์กลางการปกครองและวัฒนธรรมในเวลาเดียวกัน นอกจากการมีจวนเจ้าเมือง

เป็นสัญลักษณ์ของการเป็นเมืองแล้ว เมืองยังประกอบด้วย คณะบุคคลที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการปกครอง โดยมีเจ้าเมืองเป็นหัวหน้า ในบรรดาคณะบุคคลดังกล่าวนี้ก็มีผู้ใหญ่บ้านที่เป็นหัวหน้าชุมชนหมู่บ้าน แต่ละแห่งรวมอยู่ด้วย ผู้ที่จะเป็นเจ้าเมืองได้นั้นต้องมีการแต่งตั้งจากศูนย์กลางการปกครองที่ส่วนกลาง ซึ่งอาจจะแต่งตั้งบุคคลในท้องถิ่นหรือจากถิ่นอื่นมาปกครองก็ได้ โดยปกติเมืองเล็ก ๆ ก็อาจแต่งตั้งผู้ที่เป็นผู้นำในท้องถิ่นให้เป็นเจ้าเมือง แต่ถ้าหากเป็นเมืองใหญ่ในระดับนครก็อาจแต่งตั้งขุนนางข้าราชการจากส่วนกลางมาปกครองก็ได้ ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างเมืองเล็กกับเมืองใหญ่ก็คือ เมืองใหญ่มักมีสภาพและฐานะเป็นสังคมเมือง (Urban society) ในขณะที่เมืองเล็กยังอยู่ในลักษณะที่เป็นสังคมหมู่บ้าน สิ่งที่ทำให้แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดก็คือ การมีย่านตลาดอันเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่เป็นทั้งที่อยู่อาศัยและค้าขายภายในบริเวณเมือง ทำให้มีผู้คนหลากหลายในอาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่มาอยู่ร่วมกัน เกิดมีลักษณะที่เป็นชนชั้นขึ้น ได้แก่ ชนชั้นปกครอง เช่น พวกเจ้านาย ขุนนางที่มียศบรรดาศักดิ์ ชนชั้นกลาง เช่น พวกพ่อค้า ข้าราชการ และชนชั้นสามัญ เช่น ชาวนา ชาวไร่ และผู้มีอาชีพเป็นกรรมกรรับจ้างทั่วไป โดยทั่วไปตำแหน่งที่จะเป็นย่านตลาดที่มีพัฒนาการเป็นสังคมเมืองได้นั้น มักเป็นบริเวณที่เป็นศูนย์กลางในการคมนาคม ไม่ว่าจะเป็นทางบกหรือทางน้ำ ถ้าเป็นทางน้ำก็มักจะพบในบริเวณที่แม่น้ำลำคลองมาบรรจบกัน ส่วนทางบกก็เป็นชุมทางของถนนสายต่าง ๆ ปัจจุบันเมืองใหญ่ ๆ ที่เป็นศูนย์กลางของจังหวัดต่าง ๆ นั้น มีเป็นจำนวนมากทีเดียวที่สืบเนื่องและเติบโตจากชุมชนที่อยู่ใกล้กับแม่น้ำใหญ่ที่เป็นเส้นทางคมนาคมในอดีต เช่น กรุงเทพฯ อุบลราชธานี เชียงใหม่ และเพชรบุรี เป็นต้น

เหนือระดับเมืองใหญ่หรือนครขึ้นไปก็เป็นเมืองหลวง ซึ่งในปัจจุบันมีเพียงเมืองเดียว คือ กรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์กลางทางการคมนาคม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครองของประเทศ แต่สิ่งที่ทำให้โดดเด่นและแตกต่างจากบรรดาเมืองใหญ่ ๆ ทั้งหมดก็คือ เป็นสถานที่ที่ประทับของพระมหากษัตริย์ มีพระบรมมหาราชวังเป็นศูนย์กลางที่สำคัญ และเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นนครหลวง สังคมเมืองหลวงจึงเป็นสังคมที่มีความซับซ้อนและหลากหลายในเรื่องชนชั้นระดับสูงที่สุดก็คือ พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ ที่นับเนื่องเป็นชนชั้นเจ้านาย รองลงมาก็คือ บรรดาขุนนาง ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งปัจจุบันรวมไปถึงบรรดาพวกพ่อค้าคหบดีที่มั่งคั่งด้วยต่ำลงมา ได้แก่ ชนชั้นกลางที่มีพ่อค้า ข้าราชการ และผู้ประกอบการอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่มีความเป็นอยู่และฐานะแบบกรรมกร จากนั้นก็มาถึงชนชั้นกรรมกรที่เป็นผู้ใช้แรงงาน จนถึงคนยากจนที่หาเช้ากินค่ำต่าง ๆ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

สังคมไทยก็เหมือนกับสังคมมนุษย์ทั้งหลายในโลกที่ไม่หยุดอยู่นิ่ง ๆ หากมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมอื่น ๆ ในระดับเดียวกันแล้วก็อาจกล่าวได้ว่า

มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนคนส่วนใหญ่ในสังคมปรับตัวเองไม่ทันจนเกิดปัญหาทางวัฒนธรรม ที่ต้องมีการแก้ไขกันตลอดมา ทั้งนี้ก็เพราะแต่เดิมสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ อยู่ในชนบทที่มีการทำนาและการเพาะปลูกเป็นอาชีพหลัก การผลิตแต่เดิมก็เป็นแต่เพียง ให้พอมีพอกิน ไม่ได้ผลิตอย่างใหญ่โตเพื่อส่งออก ไปค้าขายกับต่างประเทศ จึงไม่มีความจำเป็น ในการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีแต่อย่างใด แต่ในปัจจุบันสังคมเปลี่ยนมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม ที่มุ่งหวังผลสิ่งต่าง ๆ เพื่อส่งออก ไปขายนอกประเทศ การผลิตผลิตผลทางการเกษตร ซึ่งแต่เดิม ผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองด้วยเทคโนโลยีง่าย ๆ แบบดั้งเดิมก็เปลี่ยนมาเป็นการผลิตเป็นจำนวนมาก โดยอาศัยเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าทันสมัยเข้ามาช่วย มีการลงทุนและการใช้ที่ดินอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการใช้ที่ดินก็มีการขยายเขตการเพาะปลูกพืชพันธุ์นานาชนิดไปตามบริเวณต่าง ๆ โดยเฉพาะที่ดอนและที่ตามป่าเขา ก่อให้เกิดการรुक้าป่าสงวนและการทำลายสภาพแวดล้อม อย่างกว้างขวาง การผลิตแบบที่เป็นแบบเกษตรอุตสาหกรรมที่ชาวบ้านธรรมดาทั่วไปซึ่งไม่มีศักยภาพ ทั้งในด้านเงินทุน กำลังคน และเทคโนโลยีจะทำได้ จึงเป็นเรื่องของบุคคลร่ำรวยที่เป็นนายทุน สิ่งที่ควบคู่กันไปกับการเกษตรอุตสาหกรรม คือ การขยายตัวทางอุตสาหกรรม เกิดโรงงานอุตสาหกรรม ที่นำทรัพยากรต่าง ๆ ของประเทศมาผลิตสินค้าประเภทต่าง ๆ อย่างมากมาย ทำให้เกิดย่านอุตสาหกรรม และย่านพาณิชยกรรมขึ้นตามเมืองต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมากมาย เหล่านี้ล้วนมีผล ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คนในท้องถิ่นต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา มีทั้งการย้ายจากถิ่นหนึ่ง ไป อีกถิ่นหนึ่ง เช่น ในภาคอีสาน ไปอยู่ทางภาคกลางและภาคใต้ เป็นต้น กับการย้ายจากท้องถิ่นในชนบท เข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม หรือทำงานเป็นกรรมกรในเมือง ซึ่งการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน ดังกล่าวนี้ มีผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ในชนบทและในเมืองเป็นอย่างมาก ในสังคมชนบทนั้น แต่เดิมอยู่กันอย่างเรียบง่ายในกรอบของประเพณีที่มีจารีตและขนบธรรมเนียม ท้องถิ่นคอยควบคุมให้ผู้คนอยู่กันอย่างสงบสุข ปัจจุบันเมื่อคนรุ่นหนุ่มสาวย้ายออกไปทำงานที่อื่น โดยเฉพาะผู้ที่ เป็นหัวหน้าครอบครัวขาดหายไปเป็นเวลาหลาย ๆ เดือน ทำให้สภาพครอบครัว ขาดความสมบูรณ์ เด็กไม่มีความอบอุ่น ในขณะที่คนรุ่นใหม่ก็หมดความเชื่อถือในความรู้ ความสามารถ ต่อการเป็นผู้นำของคนรุ่นก่อน เพราะตนได้เล่าเรียนความรู้ใหม่ ๆ จากในเมือง มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้ พร้อมกันนั้นก็รับเอาความทันสมัยหลาย ๆ อย่างมาจากภายนอก จึงทำให้หมดความเลื่อมใสและเชื่อถือในสิ่งที่ เป็นจารีตและประเพณีของท้องถิ่นที่เคยมีบทบาท ในการสร้างและควบคุมความสัมพันธ์ทางสังคม ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในบางแห่ง ที่มีกลุ่มชนกลุ่มใหม่เข้าไปขยายที่ทำกินและตั้งถิ่นฐานจนทำให้เกิดลักษณะบ้านแบบใหม่ ๆ เช่น บ้านจัดสรรขึ้นนั้น เกือบจะทำให้ความเป็นสังคมท้องถิ่นแต่เดิมล่มสลายลงไปที่ว่าได้ ทั้งนี้ เพราะคนในท้องถิ่นปรับตัวไม่ทัน ความเรียบง่าย และการอยู่ร่วมกันที่ไม่มีความแตกต่าง

ในเรื่องของชนชั้นก็หมดไป สังคมใหม่ที่เกิดขึ้นในทุกวันนี้ เป็นสังคมที่ซับซ้อนแบบมีชนชั้น และความรู้สึกในเรื่องการเป็นปัจเจกบุคคลก็มีปรากฏทั่วไปในชนบท

ส่วนในสังคมเมืองนั้น ภาวะความแออัดเพิ่มขึ้นจนยากแก่การควบคุม ความเป็นสังคมเปิด ที่ทำให้ติดต่อกับภายนอกได้อย่างสะดวกสบายนั้น เป็นผลให้คนได้แต่รับอิทธิพลวัฒนธรรมที่หลากหลายจากภายนอกเข้ามา โดยไม่มีความรู้ความเข้าใจว่า สิ่งที่ได้รับเข้ามานั้นเหมาะสมหรือไม่ กับบ้านเมืองของตน เข้ากัน ได้กับสิ่งที่มีมาแต่เดิมเพียงใด เมื่อไม่มีการกลั่นกรอง ความขัดแย้งก็เกิดขึ้น การยึดมั่นถือมั่น ในลักษณะการปกครองแบบประชาธิปไตยที่หยุดนิ่งอย่างเป็นทางการเป็นอุดมคติที่ดี นโยบายทางเศรษฐกิจทุนนิยมแบบเสรีที่เป็นการส่งออกของรัฐบาลที่ดี ล้วนเป็นสิ่งที่ชักจูงคนในสังคมรุ่นใหม่ให้หันไปเห็นความสำคัญทางวัตถุและความเป็นปัจเจกบุคคลตลอดเวลา ทำให้สังคมมีความซับซ้อนทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มขึ้นจนยากแก่การควบคุม เกิดกลุ่มอาชีพ กลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายจนเป็นชนชั้นที่มีความแตกต่างกันมากมาย โดยเฉพาะช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน จนกล่าวได้ว่า ปัจจุบันผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจเท่านั้นที่มีอิทธิพลในเรื่องการเมืองการปกครองของประเทศ และการรักษาผลประโยชน์ส่วนตัวก็ดี หรือผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่ม แต่ละเหล่าก็ดี มีผลนำไปสู่การละเมิดกฎหมายอยู่เนื่อง ๆ

การเน้นในเรื่องอุตสาหกรรม ทำให้เมืองมีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายของประชากรจากภายนอกเข้ามา โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายของพวกชาวนาในชนบทที่เข้ามาเป็นกรรมกรตามโรงงานอุตสาหกรรม กรรมกรทำงานก่อสร้าง ตลอดจนคนงาน ลูกจ้าง ด้านบริการต่าง ๆ นั้น ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมอย่างมากมาย อย่างเช่น ปัญหาชุมชนแออัด แหล่งเสื่อมโทรม ปัญหาเรื่องการลักขโมย ปล้นจี้ ซึ่งรวมไปถึงปัญหาทางโสเภณีและการว่างงานด้วย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ นำมาสู่ปัญหาของความไม่มั่นคงภายในที่เป็นส่วนรวม ถ้ามองให้กว้างกว่าเมืองออกไปถึงบริเวณชานเมืองรอบนอก ที่แต่เดิมเป็นชนบท ก็จะพบว่าหลาย ๆ แห่งทีเดียว ที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมชาวนามาเป็นสังคมกรรมกร เพราะผู้ที่เป็นชาวนาแต่ก่อนเคยมีที่ดินทำการเพาะปลูกด้วยตนเองนั้น มีเป็นจำนวนมากที่ขายที่ดินให้กับนายทุนเพื่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม หรือไม่ก็เพื่อทำการเพาะปลูกพืชไร่ ในลักษณะที่เป็นเกษตรอุตสาหกรรม จึงต้องเปลี่ยนสภาพและฐานะตนเองเป็นกรรมกรรับจ้าง ทำงานให้กับกิจการทางอุตสาหกรรมเหล่านั้น นับเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากรูปแบบหนึ่งมาสู่อีกรูปแบบหนึ่งที่แตกต่าง ไปจากเดิม ซึ่งการปรับตัวเองเข้าสู่วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบใหม่นี้ไม่ใช่ของง่าย ผู้ที่ประสบความล้มเหลวอาจกลายเป็นคนยากจนที่มีความเสื่อมทางด้านจิตใจและศีลธรรมที่จะนำไปสู่ปัญหาทางสังคมนานัปการได้

เมื่อสรุปเป็นภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมไทยโดยทั่วไป ในขณะนี้ ก็อาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมก็ดี

หรือการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชาวนามาเป็นสังคมกรรมกรก็ดี เป็นไปในลักษณะที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมปรับตัวไม่ทัน เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เน้นการทำตัวเองให้กลมกลืนกับจักรวาล และการสร้างดุลยภาพระหว่างความต้องการทางวัตถุกับทางจิตใจที่มีผลทำให้ผู้คนต้องพึ่งพากันเอง และร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมาเป็นสังคมสมัยใหม่ที่มีแต่ความต้องการทางวัตถุและการเป็นปัจเจกบุคคลแล้ว สร้างค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เน้นการควบคุมจักรวาลแทน ผลที่เห็นในปัจจุบันก็คือ การใช้เทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์เพื่อการผลิตผลผลิตทางเศรษฐกิจจนเกินความจำเป็น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่พอจะเหลือไว้ให้คนในรุ่นหลัง ๆ ได้ดำรงอยู่อย่างราบรื่นนั้นหมดสิ้นไปโดยไม่จำเป็น

แนวคิดเกี่ยวกับสังคม

โดยทั่วไปสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทหรือ 3 กลุ่ม ดังนี้

1. สังคมดั้งเดิม

ลักษณะโดยสรุปของสังคมแบบนี้ คือ มีเทคโนโลยีต่ำ ไม่มีตัวอักษรในการเขียนหนังสือ นักวิชาการหลายท่านจึงเรียกเรียกสังคมแบบนี้ว่า สังคมไม่รู้หนังสือ ไม่ใคร่มีการติดต่อกับสังคมภายนอก ทางนักรบประกอบอาชีพส่วนมาก หากไม่ล่าสัตว์ก็จับปลา ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมีรากฐานอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ (Kinship relations) เป็นไปอย่างแน่นแฟ้น รักใคร่กลมเกลียวกันและมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด เพราะเป็นสังคมขนาดเล็ก เป็นไปในแบบตระกูล (Clan) และหมู่บ้าน (Village) มากกว่าจะเป็นไปในแบบสังคมปัจจุบัน

ขนาดของครอบครัว ในสังคมแบบนี้มี 2 แบบ คือ ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยสามีภรรยาและลูก ๆ อีกแบบหนึ่ง คือ ครอบครัวขยายจะประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวหลายครอบครัวอยู่ด้วยกัน เช่น พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่รวมกันในครอบครัว

2. สังคมชาวนา

นฤพนธ์ คิวังวิเศษ (2558) ได้ให้ความหมายและวิวัฒนาการของชาวนาดังนี้ คำว่า “ชาวนา” หมายถึง ผู้ที่อยู่อาศัยในเขตชนบทหรือเขตทิวคันดาร์ ไกลความเจริญ คำว่าชาวนา หรือ Peasant มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ Pagensis หมายถึง เขตแดนของชนบท หรือเป็นดินแดนที่ป่าเถื่อน คำนี้ถูกใช้ในภาษาอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ 15 ตอนปลาย รูปแบบการยังชีพแบบชาวนาเป็นการทำมาหากินแบบดั้งเดิม ชาวนาจะอาศัยอยู่ในเขตชนบทในยุคสมัยที่เริ่มมีอารยธรรมเมื่อประมาณ 6,000 ปีก่อน สังคมชาวนาเป็นสังคมหลักในอารยธรรมจีน อินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตะวันออกไกล และยุโรป รวมทั้งบางส่วนในเขตอเมริกา เช่น สังคมของชาวมาฮา คาร์ล มาร์ก อธิบายว่าชีวิตแบบชาวนาชาวสวนคือชีวิตที่โง่งม เออร์เนสทิน ฟรีด กล่าวว่า วามหมายของ Pasant คือ

การขัดขืนอย่าง โง่เขลาและดื้อดึงต่อการเปลี่ยนแปลง สังคมชาวนา ชาวสวน มีลักษณะที่มั่นคงทางวัฒนธรรมและประเพณี อยู่ห่างไกลจากเมืองและการครอบงำของผู้ปกครอง การศึกษาสังคมชาวนาทางมานุษยวิทยาเกิดขึ้นได้ไม่นาน ก่อนหน้านั้นนักประวัติศาสตร์ได้ศึกษาความสัมพันธ์ในระบบพิวคัลและการถือครองที่ดินของชาวนาในสมัยยุโรปตอนกลาง นักคติชนวิทยาได้ศึกษาขนบธรรมเนียมนิทานพื้นบ้าน ความเชื่อ และชีวิตพื้นบ้าน การศึกษาทางมานุษยวิทยาเป็นการศึกษาภาคสนามในสังคมชนเผ่าแตกต่างจากนักประวัติศาสตร์ จนกระทั่งในทศวรรษที่ 1930 การศึกษาทางชาติพันธุ์ในสังคมชาวนาที่เริ่มชัดเจนขึ้น เช่น ในศึกษาของเรดฟีลด์ในเม็กซิโก การศึกษาของอาเรนเบอร์กในไอร์แลนด์ และการศึกษาของเอ็มบริในญี่ปุ่น หลังสงครามโลกครั้งที่สอง การศึกษาสังคมชาวนาของนักมานุษยวิทยามีมากขึ้น ประเด็นเรื่องชาวนาเริ่มมีแนวคิดทฤษฎีเป็นของตัวเอง การศึกษาสังคมชาวนาด้วยแนวคิดหน้าที่นิยม เป็นการใช้ทฤษฎีแรก ๆ ในการอธิบาย โดยเชื่อว่าสังคมชาวนา คือ รูปแบบของชุมชนประเภทหนึ่งที่มีความกลมเกลียวแน่นแฟ้น มีขนาดเล็กและอยู่ห่างไกล นักมานุษยวิทยาอธิบายสังคมชาวนาด้วยแนวคิดเรื่องกลุ่มทางสังคม ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาตามแบบที่เคยทำมาในสังคมชนเผ่า อย่างไรก็ตาม การแยกตัวอย่างโดดเดี่ยวของสังคมชาวนามีลักษณะที่ต่างกันในแต่ละพื้นที่ สังคมชาวนาดำรงอยู่ในวงล้อมของอารยธรรมที่ใหญ่กว่า และถูกปกครองจากรัฐที่มีอำนาจเหนือกว่า ต่างไปจากสังคมชนเผ่า อัลเฟรด โครเบอร์ กล่าวว่า สังคมชาวนาเป็นส่วนประกอบของสังคมและวัฒนธรรมที่ใหญ่กว่า ไม่มีอิสระ ไม่มีอำนาจทางการเมืองของตัวเอง ยังชีพด้วยการเพาะปลูก หน่วยทางสังคมของท้องถิ่นยึดถือจารีตประเพณีและใช้การทำงานในภาคเกษตรเป็นบรรทัดฐาน ประเด็นที่นักมานุษยวิทยาสนใจคือเรื่องการปกครองตัวเองของสังคมชาวนา กล่าวคือ ชุมชนชาวนาเป็นชุมชนที่เผชิญหน้ากับการท้าทายระหว่างจารีตประเพณีและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่มาจากภายนอก โดยเฉพาะสังคมเมือง

โรเบิร์ต เรดฟีลด์ เรียกสังคมชาวนาว่าวัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือ Folk culture สังคมชาวนาถูกนิยามว่ามีแบบแผนทางเศรษฐกิจของตัวเอง เรมอนด์ เฟิร์ธ อธิบายว่า สังคมชาวนาเปรียบเสมือนสังคมของผู้ที่เพาะปลูกเพื่อเลี้ยงชีพ เป็นกลุ่มการผลิตขนาดเล็ก อาศัยเครื่องมือและเทคโนโลยีง่าย ๆ แต่คำอธิบายของเฟิร์ธมีข้อด้อย เนื่องจากเข้าใจผิดว่าชนเผ่ามีการทำมาหากินต่างจากชาวนาที่อยู่ ในสังคมแบบรัฐ ในสังคมประเภทกลุ่มเร่ร่อนและเผ่า ผลผลิตส่วนเกินจะถูกนำมาแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มและสมาชิกของกลุ่ม ส่วนสังคมชาวนา ส่วนเกินจากการผลิตจะถูกส่งไปให้ชนชั้นปกครองที่มีอำนาจ อาจกล่าวได้ว่าการทำมาหากินในสังคมชนเผ่า บุคคลจะเข้าถึงทรัพยากรได้โดยตรง ขณะที่สังคมชาวนาต้องแบ่งปันผลผลิตส่วนหนึ่งให้กับผู้ปกครอง เช่น การจ่ายค่าเช่าที่ดินทำกิน ครัวเรือนของชาวนาจึงเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความอำนาจเหนือกว่าและผู้ที่เป็นแรงงานภายใต้ระบบช่วงชั้นทางสังคมซึ่งเข้ามาจัดการทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์

นักเศรษฐศาสตร์ชาวรัสเซีย เอ.วี. เซยานอฟ กล่าวว่าระบบเศรษฐกิจและการผลิตของสังคมชาวมาต่างจากระบบทุนนิยมและสังคมนิยม กล่าวคือ ในสังคมชาวมา หน่วยการผลิตและบริโภคคือครัวเรือน ดังนั้น ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจจึงมิได้อยู่ที่ผลกำไรและเงินตรา แต่อยู่ที่การทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีชีวิตรอด ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาและปรับเปลี่ยนสังคมชาวมา สังคมชาวมาอาจเป็นรูปแบบการดำรงชีพที่มีลักษณะที่ต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม ตัวอย่างสังคมชาวมาที่มีการใช้เงินตราภายใต้ระบบการค้าและพรมแดนรัฐชาติจะมีประเด็นเกี่ยวกับการถือครองที่ดิน การส่งบรรณาการให้กับผู้ปกครอง เช่น ภาษี ค่าเช่า แรงงาน และรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างชาวมาและชาวมาลากัน ซึ่งไม่มีที่ดิน เป็นต้น การนำแนวคิดเรื่องสังคมชาวมาไปใช้มีหลายลักษณะ ตัวอย่างเช่น การศึกษาของอีริก วูลฟ์ ได้แยกความแตกต่างระหว่างชุมชนชาวมาที่ต่างคนต่างอยู่กับชุมชนที่มีการร่วมมือกัน ซึ่งเกิดขึ้นในเขตที่ราบสูงของลาตินอเมริกา ชุมชนสองแบบนี้มีการถือครองที่ดินและการปลูกพืชที่ต่างกัน พอล ฟรีดริช วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและระบบการเมืองในชนเผ่ามิโซกัน ในเม็กซิโก การศึกษานี้เป็นการอธิบายบริบททางประวัติศาสตร์ในสังคมชาวมา การศึกษาของเพ็กกี บาร์เลตต์ เป็นการศึกษากลวิธีการปรับตัวและการตัดสินใจของสังคมชาวมาซึ่งได้นำทฤษฎีหลายอย่างมาใช้ เช่น นิเวศวัฒนธรรม การปรับตัวและการวิเคราะห์เศรษฐกิจระบบจุลภาค

3. สังคมเมืองหรือสังคมสมัยใหม่

ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมดั้งเดิมและสังคมทางชาวมาจะมีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนัก คือ เป็นความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ คือ สมาชิกรู้จักกันเป็นอย่างดี มีความจริงใจต่อกัน แต่ในสังคมสมัยใหม่หรือสังคมเมืองความสัมพันธ์จะเป็นแบบทุติยภูมิ คือ มีความสัมพันธ์แบบนามนวย ไม่สนใจในตัวบุคคล ความสนิทสนมรักใคร่จริงใจต่อกันก็มีน้อย คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตน ขนาดครอบครัวในสังคมแบบดั้งเดิมและชาวมาจะมีสมาชิกของครอบครัวทั้ง 2 แบบ คือ ครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย แต่ในสังคมเมืองขนาดครอบครัวมักจะมีขนาดเล็ก เรียกว่าครอบครัวเดี่ยว ซึ่งประกอบด้วยพ่อแม่และลูกเท่านั้น

นฤพนธ์ ค้วงวิเศษ (2558) ได้ให้ความหมายมานุษยวิทยาเมืองดังนี้ มานุษยวิทยาเมืองหมายถึง การศึกษาของนักมานุษยวิทยาที่สนใจชีวิตของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ชีวิตของคนเมืองจะสัมพันธ์กับการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ ซึ่งมีการแข่งขันต่อสู้เพื่อเอาตัวรอด มีการแตกต่างทางชนชั้นและฐานะ นักมานุษยวิทยาสนใจชีวิตในเมืองอย่างจริงจังในช่วงทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา นักมานุษยวิทยาบางคนทำวิจัยในเมืองบางเมือง แต่ไม่ค่อยสนใจบริบทของความเป็นเมืองเท่าไร บางคนอาจสนใจโครงสร้างเกี่ยวกับชีวิตเมือง และผลกระทบต่อพฤติกรรมของมนุษย์ บางคนก็อาจสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นเมืองในระดับสากลโดยมองผ่านมิติเวลาและสถานที่

ซึ่งแยกจากเงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง ประเด็นวิจัยที่ได้รับความสนใจ ก็คือกลุ่มคนกลุ่มเล็ก ๆ เช่น กลุ่มคนอพยพจากชนบทเข้าสู่เมือง กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยในเมือง หรือกลุ่มผู้หญิงในชุมชนเมือง เป็นต้น นักมานุษยวิทยาเมืองจะอธิบายว่าทำไมกลุ่มประชากรที่ศึกษา จึงมีพฤติกรรมเฉพาะแบบนั้น

ในทางทฤษฎี คำว่ามานุษยวิทยาเมือง หมายถึง การศึกษาระบบวัฒนธรรมของเมือง และเชื่อมโยงเมืองเข้ากับสถานที่ที่ใหญ่กว่าหรือเล็กกว่า และเกี่ยวข้องกับประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองทั้งหมด อาจกล่าวได้ว่า มานุษยวิทยาเมืองให้ความสำคัญกับเรื่องการวิจัยในพื้นที่เพื่ออธิบาย วัฒนธรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ และเปรียบเทียบวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่อยู่ในเมืองเพื่ออธิบาย พฤติกรรมและความคิดของคนเหล่านั้น ทั้งนี้ นักมานุษยวิทยาทำการวิจัยชีวิตคนในเมือง และกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองมาช้านานแล้วก่อนที่จะมีคำว่า Urban anthropology เกิดขึ้น

ออสการ์ ลิวอิส ทำการศึกษาหมู่บ้าน Tepoztlan ในช่วงทศวรรษที่ 1940 และพบว่า ชีวิตชาวนาในหมู่บ้านนี้มีได้เหมือนภาพในฝัน เขาจึงติดตามการอพยพย้ายถิ่นของชาวนาจากหมู่บ้าน ไปสู่เมืองเม็กซิโกซิตี และศึกษาชีวิตของชาวนาที่เข้ามาอยู่ในเมือง การศึกษาของลิวอิสได้ท้าทาย แนวคิดของสังคมวิทยาซึ่งมีอิทธิพลต่อการศึกษาชีวิตเมือง โดยลิวอิสเขียนบทความเรื่อง Urbanization without breakdown เขาใช้ครอบครัวเป็นประเด็นวิเคราะห์แทนการศึกษาชุมชน ในหนังสือเรื่อง Five families เป็นการศึกษาที่สำคัญที่อธิบายวิถีชีวิตของชาวเม็กซิโกต่อเรื่อง ความน่าเกลียดของชีวิตในเมือง เช่นเรื่องการทารุณทางเพศ อาชญากรรม และการทำผิดศีลธรรม ต่าง ๆ เป็นต้น การศึกษาเรื่องนี้ทำให้ลิวอิสถูกกล่าวโทษจากชนชั้นปกครองในข้อหาทำลาย ภาพพจน์ของประเทศ แต่ชาวเม็กซิโกสนับสนุนเขา การศึกษามานุษยวิทยาเมืองในช่วงเวลานี้ จึงเป็นเรื่องเสี่ยง ซึ่งต่างไปจากการศึกษาในเขตชนบท และกลุ่มชนเผ่า หรือหมู่บ้านชาวนา

ในช่วงทศวรรษที่ 1950 นักมานุษยวิทยาที่ทำวิจัยในเขตเมืองมีจำนวนมากขึ้น ตัวอย่างการศึกษาของกอร์ดอน ไชลด์ เขียนบทความเรื่อง The urban revolution ก่อนหน้านั้น ราล์ฟ บิลส์ ได้เขียนบทความเรื่อง Urbanism, Urbanization and acculturation ในช่วงกลางทศวรรษ มีการศึกษาค้นคว้า ๆ กับลิวอิสเกิดขึ้น ได้แก่ การศึกษาของวิลเลียม บาสคอม เขียนบทความเรื่อง Urbanization among the Yoruba ในปีเดียวกัน นักสังคมวิทยา กิดเดียน สจอบีร์ก ได้เสนอแนวคิด ที่เรียกว่า เมืองก่อนยุคอุตสาหกรรม หรือ Preindustrial city โดยพูดถึงรูปแบบของเมืองที่ต่างไปจาก เมืองที่เกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ในเวลาเดียวกัน นักมานุษยวิทยาในยุโรปก็ได้วิเคราะห์ เครื่องมือทางสังคมเพื่อที่จะอธิบายความสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นในเมืองด้วย การศึกษาชิ้นสำคัญ

คือเรื่อง Family and social network: Roles, norms, and extended relationships in ordinary urban families ของอลิซาเบธ บ็อทท์ ปี ค.ศ. 1957

ปลายทศวรรษที่ 1950 นักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์ได้นำวิธีการศึกษาแบบสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในกรณีเฉพาะมาผนวกกับการศึกษาเชิงสถิติระดับชาติ เพื่อพัฒนาแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการเกิดขึ้นในลาตินอเมริกา แอฟริกา และเอเชีย ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. 1959 องค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมเรื่องการเกิดเมืองในลาตินอเมริกา ซึ่งนักมานุษยวิทยาชาวเปรูชื่อ โจเซ่ มาทอส มาร์ ได้เสนอบทความเรื่อง Migration and urbanization: The barriadas of Lima บทความเรื่องนี้และเรื่องอื่น ๆ ที่คล้ายกัน ได้เสนอแนวทางการวิจัยให้กับนักวิชาการรุ่นต่อมา ซึ่งสนใจประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและชนบท การอพยพของชาวนาเข้ามาสู่เมือง และการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่แออัดภายในเขตเมือง

ในทศวรรษที่ 1960 ความสนใจเกี่ยวกับเมืองในสายตานักมานุษยวิทยาโดยเฉพาะในอเมริกาก็คือ การตระหนักว่า พื้นที่วิจัยภาคสนามของนักมานุษยวิทยาตามจารีตนิยม เช่น สังคมชนเผ่าเกษตรกรรม เป็นพื้นที่วิจัยที่มีอาจแยกจากพื้นที่ของเมืองได้อีกต่อไป ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1963 เป็นต้นมา จอห์น กูติก ได้นำร่องการวิจัยเมืองในมิติมานุษยวิทยา โดยชี้ให้เห็นสงครามความยากจนในอเมริกาและการขยายตัวของการลงทุนระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในลาตินอเมริกา แอฟริกา และเอเชีย ซึ่งได้สร้างโอกาสให้นักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์เข้าไปทำวิจัยสังคมเมือง การขยายตัวของ การวิจัยเมืองโดยนักมานุษยวิทยาในทศวรรษที่ 1960 ให้ความสนใจในประเด็นเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นระหว่างเมืองและชนบท การปรับตัวในสังคมเมือง สำนักทางชาติพันธุ์ และความยากจน งานวิจัยที่สำคัญในช่วงนี้ ได้แก่ งานของแอนดรูว์ ไวท์ฟอร์ด ซึ่งศึกษาเชิงเปรียบเทียบกรณีเมืองปาปายัน ในโคลัมเบีย และเมืองเกอราทาโรในเม็กซิโก งานวิจัยเรื่องนี้ชื่อว่า Two cities in Latin America

ต้นทศวรรษที่ 1970 การศึกษามานุษยวิทยาเมืองกลายเป็นเรื่องของนักวิจัยเฉพาะกลุ่มที่สนใจเรื่องเมือง ซึ่งเป็นสาขาย่อยในมานุษยวิทยาวัฒนธรรม การศึกษาที่ได้รับการยอมรับคืองานของแอน โธนี ลิตส์ การศึกษาของลิตส์ได้ใช้ความรู้แบบสหสาขาวิชาการศึกษาวิจัยเมืองซึ่งนำไปสู่การผลิตงานวิชาการจำนวนมากในระดับมหาวิทยาลัย รวมทั้งมีวิชาใหม่ๆ เกี่ยวกับมานุษยวิทยาเมืองเกิดขึ้นด้วย เช่น หนังสือเรื่อง Peasants in cities: Readings in the anthropology of urbanization บรรณาธิการ โดยวิลเลียม แมนกิน เผยแพร่ในปี ค.ศ.1970 ในปี ค.ศ.1973 มีหนังสือเรื่อง Urban anthropology: Cross cultural studies of urbanization บรรณาธิการ โดยไอแดน เซ้าท์ฮอลล์

ในปี ค.ศ. 1976 หนังสือคู่มือเรื่อง Urban anthropology บรรณาธิการ โดยคัลลาส เจ อูซเชลล์ และโรนัลด์ โพรเวนเซอร์ ติดตามมาด้วยหนังสือเรื่อง Anthropology and the city เขียนโดยเอ็ดวิน

เอมส์ และจูดิธ เกรนิช ในปี ค.ศ. 1977 หนังสือเรื่องนี้อธิบายเกี่ยวกับเมือง โดยเปรียบเทียบเมืองในวัฒนธรรมต่าง ๆ และพูดถึงวัฒนธรรมความยากจน หนังสือเรื่อง Urban anthropology: Cities in Their cultural settings ปี ค.ศ. 1977 เขียนโดยริชาร์ด จี ฟ็อกซ์ อธิบายความหมายของเมือง 5 ประเภท ได้แก่ เมืองเชิงพิธีกรรม เมืองบริหาร เมืองการค้าและรัฐ เมืองอาณานิคม และเมืองอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังอธิบายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและสังคมซึ่งเป็นที่ตั้งของเมือง ในปี ค.ศ. 1978 หนังสือของริชาร์ด บาสแฮม เรื่อง Urban anthropology: The cross-cultural study of complex societies อธิบายเกี่ยวกับการศึกษาเมืองที่ซับซ้อน วิวัฒนาการของการเกิดเมือง การอพยพย้ายถิ่นระหว่างเมืองกับชนบท และการขยายตัวของเมือง ระบบเครือข่ายในเขตเมือง ผู้อพยพ คนเมือง ชนชั้น ฐานะทางสังคม และชาติพันธุ์ รวมถึงการศึกษาทางชาติพันธุ์ในเขตเมืองด้วย

ในทศวรรษที่ 1980 เกิดมานุษยวิทยาเมืองรุ่นที่สอง ขณะเดียวกันก็มีการเจาะลึกในประเด็นเกี่ยวกับกลุ่มคนและที่อาศัยมากขึ้น หนังสือสำคัญสองเล่มในช่วงนี้ ได้แก่ เรื่อง Urban Life บรรณาธิการโดยจอร์จ กเมลซ์ และวอลเตอร์ พี เซนเนอร์ หนังสือเล่มนี้มีผู้เขียน 30 คน ซึ่งอธิบายแนวคิดเรื่องเมือง การอพยพและการปรับตัวของผู้คนที่อพยพเข้าเมือง ครอบครัวและเครือข่ายของสังคมเมือง กลุ่มชาติพันธุ์และชนชั้นในเมือง คนจนเมือง และการทำวิจัยสนามในเขตเมือง เรื่องที่สองคือ Urban place and process บรรณาธิการโดยเออร์วิน เพรส และเอสเทลลี สมิท หนังสือเรื่องนี้มีนักเขียน 32 คน อธิบายแนวคิดเรื่อง เมืองและความเป็นเมือง พัฒนาการและความแตกต่างของเมือง กระบวนการการกลายเป็นเมือง หน่วยย่อยของเมือง พื้นที่ภายในเขตเมือง ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในเมือง และอนาคตของเมือง

หนังสือดังกล่าวก่อให้เกิดการพัฒนาแนวคิดและองค์ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยเมือง ในทางมานุษยวิทยา ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงประเด็นเกี่ยวกับท้องถิ่นเข้ากับเมือง ชุมชน เชื่อมโยงถึงระดับชาติ และระบบสังคมวัฒนธรรมนานาชาติ ความเปลี่ยนแปลงในการศึกษามานุษยวิทยาเมืองไม่ได้เปลี่ยนแปลงเฉพาะขนาดของพื้นที่วิจัย หากแต่ยังมีการเปลี่ยนจุดสนใจที่เพิ่มมิติประวัติศาสตร์มากขึ้นด้วย

อาจกล่าวได้ว่าในช่วงทศวรรษที่ 1960-70 นักมานุษยวิทยาที่ศึกษาเมืองสนใจประเด็นการอพยพย้ายถิ่น ความยากจน ชาติพันธุ์ และการปรับตัวเข้ากับเมือง ในช่วงทศวรรษที่ 1980 นักมานุษยวิทยาเริ่มสนใจประเด็นเกี่ยวกับชีวิตเมืองในมิติอื่น ๆ เช่น เรื่องของปัจเจกบุคคล เพื่อนบ้าน และสถาบันต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นผู้คนและสถานที่ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นส่วนประกอบของเมือง นักมานุษยวิทยาสนใจประเด็นเกี่ยวกับฐานะทางสังคมของคนเมือง ผลกระทบของลัทธิอาณานิคมที่มีต่อเมือง และการเคลื่อนตัวของเมืองเข้ากับระบบเศรษฐกิจโลก นักมานุษยวิทยาเมืองได้ใช้ความรู้จากหลายสาขามาอธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับเมืองมากขึ้น

การศึกษามานุษยวิทยาเมืองในปัจจุบัน ถือเป็นการศึกษาเฉพาะทางสำหรับนักมานุษยวิทยา มิใช่เฉพาะนักมานุษยวิทยาในอเมริกาเท่านั้น แต่รวมถึงการศึกษาในเมืองต่าง ๆ ของโลก ริชาร์ด เบแฮม กล่าวว่ามีมานุษยวิทยาเมืองมิใช่การศึกษาที่ตรงตามแบบมานุษยวิทยา แต่เป็นการศึกษาที่ทำทนายมานุษยวิทยาในอนาคต ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 การวิจัยและการเรียนการสอนเกี่ยวกับเมือง และความเป็นเมืองได้แตกขยายออกไป และเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม นักมานุษยวิทยาคนหนึ่งอาจสนใจประเด็นเกี่ยวกับการทำลายป่าเขตร้อนที่สัมพันธ์กับชีวิตเมือง บางคนอาจสนใจความเป็นเมืองที่สัมพันธ์กับความรุนแรงและสำนึกทางชาติพันธุ์ในสลัม บางคนอาจสนใจระบบโลกที่เชื่อมโยงเมืองใหญ่ ๆ เข้าด้วยกัน ความสนใจเหล่านี้ อาจเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษามานุษยวิทยาเมือง ถึงแม้ว่านักมานุษยวิทยาส่วนน้อยจะสนใจทฤษฎีเกี่ยวกับเมือง ความเป็นเมือง หรือวิถีชีวิตที่เปรียบเทียบกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ก็ตาม

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะเกิดขึ้นในระดับบุคคลและในระดับสังคม ทั้งผลกระทบในแง่ดีและแง่เสีย หรือผลในทางบวกและผลในทางลบ (วราคม ที่สุกะ, 2527, หน้า 455-462)

ผลในแง่ดีมีหลายประการ มองจากแง่ของการพัฒนาตนเองบุคคลอาจจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อุดมสมบูรณ์ด้วยปัจจัย 4 สำหรับชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเครื่องอุปโภคใช้สอย เครื่องบริโภค อันได้แก่ อาหารการกิน บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย รวมทั้งการได้รับบริการสาธารณะสุขต่าง ๆ อย่างเพียงพอ ในแง่อื่นบุคคลอาจได้รับการศึกษาที่ดีขึ้น มีความรู้ความคิดเฉียบแหลมคมคายและกว้างไกลขึ้น อีกนัยหนึ่งบุคคลที่อยู่ในชนชั้นที่ด้อยกว่าก็ขยับขึ้นอยู่ในระดับช่วงชั้นสูงและดีขึ้น มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและได้รับการยอมรับนับถือในวงสังคม รวมทั้งมีชื่อเสียงในทางการเมืองอีกด้วย ผลในแง่เสีย กล่าวในแง่ของหลักการการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเกิดขึ้น ณ ที่ใด ย่อมหมายถึงว่าต้องมีการปรับตัว เริ่มตั้งแต่การปรับเปลี่ยนความรู้สึก นึกคิด ทศนคติ ค่านิยม รวมถึงการต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นค่อนข้างรวดเร็วและมีจำนวนหลากหลายบางคนก็อาจรู้ทันตามทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนกลายเป็นการต่อต้านด้านการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ได้ แต่บางคนอาจจะปรับไม่ทัน รวมทั้งไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนกลายเป็นการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงนั้น และถ้าหากผู้ที่สามารถปรับเปลี่ยนทันและรับกับความเปลี่ยนแปลง และผู้ที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้นอยู่ในครอบครัวเดียวกันหรือชุมชนเดียวกันและจำเป็นต้องมีการพบปะสังสรรค์กันอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ ผลที่เกิดขึ้นตามมา คือ เป็นรอยร้าวที่ไม่อาจเชื่อมต่อกันได้ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสังคมได้ไม่อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ปัญหาหระหว่างวัย ปัญหาความเสื่อมโทรมของครอบครัว ฯลฯ

ปัจจัยสำคัญ 2 ประการที่มีผลกระทบต่อแบบแผนความสัมพันธ์ภายในครอบครัว คือ การกลายสภาพเป็นเมืองและกลายสภาพเป็นอุตสาหกรรม ซึ่งทิศทางการเปลี่ยนแปลงจะดำเนินไปสู่ความสัมพันธ์ทางบทบาทแบบสมภาพ (Equalitarian role relationship) (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, 2525, หน้า 17-19)

วุฒิชัย มูระดา (2556, หน้า 15) สรุปไว้ว่า ผลกระทบทางสังคม หมายถึง ผลที่ได้รับ การขยายตัวของที่อยู่อาศัยจากเดิมเป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่มีประชาชนอาศัยอยู่ไม่กี่ครัวเรือนจนได้ กลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มาจากประชากรแฝงจนนำมาสู่ปัญหาสังคม เช่น คุณภาพชีวิตเปลี่ยนไป จากเดิมเมื่อมีความเจริญเข้ามาสู่ชุมชน เกิดปัญหาอาชญากรรม ภัยคุกคาม ปัญหาคนแอ่งที่ทำกิน จนได้กลายมาเป็นผลกระทบทางสังคม

ธนกฤต โพธิ์ทอง (2556, หน้า 19) สรุปจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ที่มีผลกระทบต่อแบบแผนความสัมพันธ์ภายในครอบครัว คือ การกลายสภาพเป็นเมือง และการกลายสภาพ เป็นอุตสาหกรรม ทำให้เกิดช่องว่างและปัญหาอื่น ๆ ตามมาทั้งแง่ดีและแง่เสียได้

เกียงคำ ทิพพะนันท์ (2553, หน้า 26) ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ มีความเกี่ยวข้องกับ การก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจไปพร้อมกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลง แต่ละอย่างเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ ด้าน เช่น ปัจจัยทางด้านตัวบุคคลที่เป็นบุคลิกด้านความสัมพันธ์ ในการแก้ปัญหาของตนเอง สังคมในการดำเนินชีวิต อาจจะมีสิ่งประกอบอื่นที่ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลง อันได้แก่ การค้นพบสิ่งที่จะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคม การคิดค้น สิ่งประดิษฐ์ สิ่งที่ทำให้ประโยชน์ต่อบุคคลและสังคม และการแพร่กระจาย สิ่งที่ดีจากสังคมอื่น มาสู่สังคมตนเองในการเปลี่ยนแปลง 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการทราบข่าว ขั้นตอนความสนใจ ในรายละเอียด ขั้นตอนของการประเมินผล ขั้นตอนของการทดลองใช้ และขั้นตอนการยอมรับ บนพื้นฐานเวลา และ โอกาส

จากความหมายของผลกระทบด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ผลกระทบด้านสังคม หมายถึง ผลที่เกิดจากการขยายตัวของภาคเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะมาในรูปแบบใด ทั้งทางตรงและทางอ้อม ล้วนมีผลให้ทั้งผลดีและไม่ดี ซึ่งการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ ด้าน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม เช่น ขนาดของครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว ระดับการศึกษา เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

ความหมายของสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวตัวของมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต จับต้องได้และจับต้องไม่ได้) และนามธรรม (วัฒนธรรม แบบแผน ประเพณีความเชื่อ) มีอิทธิพล

เกี่ยวข้องกันถึงกันเป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี สิ่งแวดล้อมอาจแยกออกเป็นลักษณะกว้าง ๆ ได้เป็น 2 ส่วน คือ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา น้ำอากาศ ดิน ทรัพยากรทุกประเภท และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ชุมชนเมือง คอนโดมิเนียม โบราณสถาน ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม (สุวจน์ สงวนวงษ์, 2540)

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติมนุษย์สร้างขึ้นให้เป็นประโยชน์และโทษเห็นและไม่เห็นด้วยตาเปล่า เป็นรูปธรรมและสิ่งเป็นพิษและไม่เป็นพิษ ซึ่งสามารถกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สิ่งแวดล้อมหมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เป็นนิยามคำสั้น ๆ ง่ายต่อการเข้าใจ แต่ความหมายนี้ชี้ให้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมในโลกใบนี้เป็นทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นสิ่งของบ้านเรือน ถนน วัด แม่น้ำ ทะเล ดิน ป่าไม้ น้ำ ภูเขา ภูเขา ฯลฯ ความหมายของสิ่งแวดล้อมคำหลังนี้สะท้อนความหมายของความหมายแรกอย่างชัดเจน อันเป็นความหมายที่ถูกใช้ทุกวงการ แต่มีข้อน่าสังเกตว่าสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรานั้นหลายสิ่งหลายอย่างมีทั้งใกล้ตัวเราทั้งแนวตั้งและแนวนอน เป็นทั้งทรัพยากรธรรมชาติเป็นทั้งมลสารที่เป็นทั้งคุณและโทษต่อมนุษย์หรือสิ่งแวดล้อมด้วยกันเอง (เกษม จันทร์แก้ว, 2540, หน้า 1)

วุฒิชัย มุระคา (2556, หน้า 15) สรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวที่มองเห็นและมองไม่เห็นที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเองโดยเป็นไปตามวัฏจักรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น เช่น สิ่งปลูกสร้าง คอนโดมิเนียม อาคารสูง สิ่งที่เกิดมาสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น อาจจะไปบังคับสิ่งที่มีอยู่แล้ว

ธวัชชัย สุทธิชัย (2552, หน้า 2) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สิ่งแวดล้อม คือ สภาพแวดล้อมโดยรอบของสิ่งมีชีวิตในการดำรงชีพ ซึ่งรวมถึงสภาวะแวดล้อม สิ่งที่มีอิทธิพลต่าง ๆ และสภาพการณ์ทั้งหมด ซึ่งก่อผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิต โดยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์นั้นสามารถเปลี่ยนแปลงตามสภาวะที่มนุษย์ดำรงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงตามสถานที่ที่อาศัยอยู่ โดยสิ่งแวดล้อมนั้นอาจจะเป็นห้องเรียน สวนสาธารณะ บ้าน หรือห้องที่พักอาศัยอยู่ก็ได้

ธนกฤต โพธิ์ทอง (2556, หน้า 21) สรุป สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ บ้านเรือน ถนน วัด แม่น้ำ ดิน ป่าไม้ น้ำ ภูเขา ภูเขา ฯลฯ เป็นสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและถูกมนุษย์สร้างขึ้นมา สามารถสัมผัสได้

ประเภทของสิ่งแวดล้อม

เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ได้จำแนกประเภทของสิ่งแวดล้อม ออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ (เกษม จันทรแก่, 2540)

1. สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ แร่ธาตุ ป่าไม้ สัตว์ มนุษย์ แสงแดด ฯลฯ ต่างก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ สามารถจำแนกได้ 2 ประการใหญ่ ๆ คือ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น สามารถมองเห็น ได้แก่ บ้านเรือน ถนน เมือง สะพาน เป็นต้น

2. สิ่งแวดล้อมทางสังคมหรือนามธรรมสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยความตั้งใจ และไม่ตั้งใจ หรือเป็นการสร้างขึ้นเพื่อความเป็นระเบียบของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เช่น เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ระเบียบ กฎหมาย เป็นต้น

แนวคิดที่สำคัญทางสิ่งแวดล้อม

Swan and Step (1947, pp. 56-02 อ้างถึงใน อารี สุทธิบุญ, 2540) กล่าวถึงความคิดที่สำคัญของสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

1. ระบบนิเวศ (Ecosystem) ว่าโลกเป็นระบบที่มีขีดจำกัดในการรองรับสิ่งมีชีวิต ได้รับพลังงานจากดวงอาทิตย์และแหล่งพลังงานอื่นที่ได้มาในขบวนการเทคโนโลยี มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ พื้นดิน น้ำ อากาศ โดยมีพื้นดินและทรัพยากรธรรมชาติที่มีจำนวนจำกัดและเป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่อความมั่นคงของสังคม ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ มีการกระจายไม่สม่ำเสมอ

2. ประชากรมนุษย์ (Human population) มีบทบาทเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภค มีความแตกต่างกันไปตามระบบสังคมและวัฒนธรรมของมนุษยชาตินั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงบทบาทและผลกระทบดังกล่าว จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคล ค่านิยม พฤติกรรม และหน้าที่ของระบบสังคมอื่น ๆ อัตราเพิ่มของประชากรในโลกเป็นอุปสรรคต่อการดำรงอยู่และการบำรุงรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ผลกระทบจากการเพิ่มประชากร ทำให้มีความต้องการทรัพยากร อานาจทางเศรษฐกิจและการเมือง และปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต

3. เศรษฐกิจและเทคโนโลยี (Economics and technology) คือ การกระจายตัวของผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาทางเทคโนโลยีมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากร โดยมีปฏิสัมพันธ์ภายในต่อกัน

4. การตัดสินใจทางสิ่งแวดล้อม (Environmental decisions) เป็นกระบวนการที่พิจารณาทางเลือกและผลได้เสียต่อเศรษฐกิจ สังคมของส่วนรวม สัมพันธ์กับความเป็นไปได้ของทางเลือก ในนโยบายและกิจกรรมต่าง ๆ กระทำได้ทั้งบุคคล สถาบันหรือองค์กร โดยมุ่งตรงที่จะจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เผชิญอย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตในทุกระดับ

5. จรรยาบรรณสิ่งแวดล้อม (Environmental ethics) มีแกนกลางความสำนึกทางนิเวศวิทยา ต่อสิ่งแวดล้อมที่สะท้อนถึงความรับผิดชอบของบุคคลแต่ละกลุ่มบุคคล

วุฒิชัย มูระคา (2556, หน้า 18) สรุป ในความคิดรวบยอดของสิ่งแวดล้อม คือ ระบบของสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต มีความสำนึกทางนิเวศวิทยาและกระบวนการตัดสินใจ ในการจัดการทางด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์กับมนุษย์ เพราะประชากรมนุษย์ซึ่งมีอัตราเพิ่มขึ้นนั้นเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภค

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2560) ได้อธิบาย หลักการการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในหัวข้อ แผนการจัดการคุณภาพ สิ่งแวดล้อมมี 10 หลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) เป็นหลักการให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศอย่างมีดุลยภาพ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องเกื้อกูลและไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งต่อกัน โดยการขยายตัวทางเศรษฐกิจมีการพัฒนาอย่างมีคุณภาพและแข่งขันได้ ต้องคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นต้องสงวนและรักษาไว้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนาน โดยมีการใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัด มีประสิทธิภาพสูงสุด และไม่ส่งผลกระทบต่อความต้องการของสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต
2. การบริหารจัดการเชิงระบบนิเวศ (Ecosystem approach) เป็นหลักการที่คำนึงถึงความสัมพันธ์เชิงระบบหรือองค์รวม (Holistic approach) เพื่อการดำรงอยู่ของระบบนิเวศอย่างสมดุล และตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยมีการบูรณาการด้านการจัดการที่ดิน น้ำ และสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น ให้เกิดความสมดุล ทั้งการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม
3. การระวังไว้ก่อน (Precautionary principle) เป็นหลักการจัดการเชิงรุกที่เน้นการป้องกันผลกระทบล่วงหน้า โดยสร้างระบบภูมิคุ้มกันให้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีระบบนิเวศที่เปราะบางและพื้นที่เสี่ยง เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้น และคำนึงถึงกิจกรรมที่จะก่อให้เกิดความเสี่ยงและเป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์หรือสิ่งแวดล้อม
4. ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluters pay principle: PPP) เป็นหลักการของการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผู้ก่อมลพิษหรือผู้ก่อความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นต่อสุขภาพของมนุษย์หรือสิ่งแวดล้อม

5. ผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย (Beneficiaries pay principle BPP) เป็นหลักการส่งเสริมความรับผิดชอบ โดยสร้างแรงจูงใจให้ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่ายค่าตอบแทนให้กับผู้ให้บริการด้านระบบนิเวศทั้งที่อยู่ต้นทางและปลายทาง รวมถึงสร้างความเป็นธรรมให้กับผู้เสียประโยชน์ เพื่อลดความขัดแย้งทางสังคม อันเกิดจากการนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ประโยชน์ และทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ร่วมกัน

6. ความเป็นหุ้นส่วนของรัฐ-เอกชน (Public-private partnership: PPP) เป็นหลักการที่ใช้สร้างการร่วมรับผิดชอบ และควรมานำใช้ควบคู่กับหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย เพื่อส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนและมีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รวมทั้งเป็นหลักการการดำเนินโครงการแบบการบริการสาธารณะให้เกิดความสำเร็จ รวมถึงเกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างรัฐและภาคส่วนอื่นที่ไม่ใช่รัฐ

7. ธรรมาภิบาล (Good governance) เป็นหลักการการบริหารจัดการที่ดีที่ทุกหน่วยงานควรมานำใช้เป็นแนวทางในการบริหารงาน ทั้งด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความถูกต้องชอบธรรมทั้งปวง ซึ่งวิญญูชนพึงมีและพึงประพฤติปฏิบัติ เพื่อส่งผลให้องค์กรมีความสร้างสรรค์ มีศักยภาพและประสิทธิภาพ และทำให้อุคคณภาพนอกศรัทธาและเชื่อมั่นในองค์กร โดยองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล มี 6 ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

8. การขยายความรับผิดชอบแก่ผู้ผลิต (Extended producer responsibility: EPR) เป็นหลักการเพิ่มขอบเขตความรับผิดชอบของผู้ผลิตให้ครอบคลุมในแต่ละช่วงของวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ผู้ผลิตมีการปรับปรุงกระบวนการผลิตและส่งผลให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้น ตั้งแต่การรับคืนการรีไซเคิลและการกำจัดซากผลิตภัณฑ์ รวมทั้งมุ่งเน้นให้ผู้ผลิตมีการปรับปรุงและพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์และระบบการผลิตให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ให้ผลิตภัณฑ์มีอายุการใช้งานยาวนานขึ้น และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

9. การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Resource decoupling/ Resource efficiency) เป็นหลักการลดอัตราการใช้ทรัพยากรต่อหน่วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และเป็นการลดการใช้ปริมาณทรัพยากรในส่วนของวัสดุ พลังงาน น้ำ และทรัพยากรต่าง ๆ ที่จะต้องนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เป็นไปในระดับปกติ ส่งผลให้เกิดการเพิ่มผลิตภาพการใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และลดปริมาณการเกิดมลพิษโดยรวมจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจดังกล่าว

10. สิทธิมนุษยชน (Human rights) เป็นหลักการที่คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ มีความเสมอภาค เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะแตกต่างกัน หรือมีความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคมมากน้อยเพียงใดก็ตาม หลักสิทธิมนุษยชน

ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สิทธิและการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ คุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม สิทธิในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและมีคุณภาพ และสิทธิในการได้ใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ

ความหมายของผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental impact assessment, EIA) หมายถึง การวิเคราะห์ผลกระทบจากโครงการหรือกิจการประเภทต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อม หรือสภาพแวดล้อมที่อาจจะมีผลกระทบต่อโครงการหรือกิจการนั้นทั้งในทางบวกและทางลบ เพื่อเป็นการเตรียมการและควบคุมป้องกันและแก้ไขก่อนตัดสินใจดำเนินโครงการหรือกิจการนั้น ๆ (ทวิวงศ์ ศรีบุรี, 2541, หน้า 10)

องค์ประกอบของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (ณรงค์ ฅ เชียงใหม่, 2534, หน้า 22)

1. ทรัพยากรทางกายภาพ (Physical resources) คือ การศึกษาผลกระทบ เช่น ดิน น้ำ อากาศ เสี่ยง ว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร
2. ทรัพยากรทางชีวภาพ/ นิเวศวิทยา (Ecological resources) คือ การศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลง ในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อระบบนิเวศน์ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ ปะการัง เป็นต้น
3. คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ (Human use values) คือ การศึกษาถึงการ ใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรทั้งกายภาพและชีวภาพของมนุษย์ เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดิน การเกษตรกรรม ระบบสาธารณสุข ปลอดภัยว่าได้รับผลกระทบอย่างไร
4. คุณค่าคุณภาพชีวิต (Quality of life values) คือ การศึกษาถึงผลกระทบที่จะเกิดต่อมนุษย์ ชุมชน ระบบเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม รวมถึงทัศนียภาพ คุณค่า ความสวยงาม การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ควรจะมีการศึกษาประเมินผลกระทบอย่างเป็นระบบ โดยจะต้องจำแนกให้ชัดเจนดังนี้ (ณรงค์ ฅ เชียงใหม่, 2534, หน้า 43)

- 4.1 ผลกระทบทางตรง/ ทางอ้อม
- 4.2 ขนาดของผลกระทบ
- 4.3 ผลกระทบที่แก้ไขได้/ แก้ไขไม่ได้
- 4.4 สิ่งที่จะได้รับผลกระทบเหล่านั้น
- 4.5 เปรียบเทียบผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากมีมาตรการและไม่มีมาตรการต่าง ๆ

วุฒิชัย มูระดา (2556, หน้า 19) สรุปได้ว่า ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิด จากการกระทำของมนุษย์ พอจะสรุปได้ว่ามนุษย์เป็นตัวการที่สำคัญในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสนองตอบต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของตน ตลอดจนผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ

อาทิเช่น ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหาผลกระทบด้านทรัพยากร พลังงาน ตลอดจนปัญหาผลกระทบจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ การเกิดปรากฏการณ์เรือนกระจก การลดลงของชั้นโอโซนในบรรยากาศ ภาวะฝนกรดและอื่น ๆ ตามมาอีก

จำลอง โพธิ์บุญ (2552, หน้า 171) การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental impact assessment) หมายถึง การศึกษาเพื่อคาดการณ์ผลที่จะเกิดต่อสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินการ ของโครงการ อีกทั้งเสนอแนะวิธีลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินการ เพื่อให้โครงการ สามารถดำเนินการอย่างเหมาะสม โดยไม่ทำลายทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สามารถนำมาใช้ประโยชน์ เพื่อการบรรเทาหรือลดหรือป้องกันผลกระทบที่เสียหาย (Adverse effect) ในขณะเดียวกัน ยังช่วยในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอันมีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

กรมทางหลวง (2545, หน้า 5-16) ได้แบ่งประเภทของผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมดังนี้

1. ปัญหามลพิษทางอากาศ โครงสร้างทางหลวงอาจเพิ่มภาวะมลพิษทางอากาศ แก่สภาพแวดล้อมเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณชุมชน หรือบริเวณที่มีความอ่อนไหวในการได้รับ มลพิษ

2. ระดับเสียง การก่อสร้างหรือการดำเนินโครงการอาจมีผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ในแนวทางหลวง และบริเวณก่อสร้างที่อาจได้รับระดับการรบกวนจากระดับเสียงที่สูงขึ้น เนื่องจากการก่อสร้าง

3. ความสั่นสะเทือน องค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อความสั่นสะเทือน เช่น ประเภทของรถยนต์ ลักษณะถนน ลักษณะของพื้นดินที่ทำการก่อสร้าง องค์ประกอบเหล่านี้ เมื่อมีความผันแปร ไปก็จะมีผลต่อความสั่นสะเทือน ซึ่งอาจนำไปสู่ผลกระทบต่อผู้พักอาศัย และสิ่งปลูกสร้างที่อยู่ 2 ฝากถนน และบริเวณใกล้เคียงที่จะมีการก่อสร้างของโครงการ โดยจะก่อให้เกิดความรำคาญ และเมื่อความสั่นสะเทือนมีระดับสูงมากก็อาจจะทำให้โครงสร้างที่อยู่ ใกล้เคียงถนนเกิดแตกร้าวและเกิดความเสียหายได้

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2535, หน้า 24-37) ได้ประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โดยให้ประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่มีต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และคุณค่าต่าง ๆ ที่มีต่อมนุษย์ การประเมินผลกระทบ โครงการให้ประเมินครอบคลุมทั้งระหว่างก่อสร้างและระหว่างดำเนิน โครงการ โดยให้ระบุวิธีการและผลการประเมิน โดยชัดเจน และได้แบ่งผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ออกเป็น 5 หัวข้อดังนี้

1. ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ
2. ทรัพยากรชีวภาพ

3. คุณค่าการใช้สอยประโยชน์ของมนุษย์
4. คุณค่าต่อคุณภาพชีวิต
5. ทิศทางและระดับผลกระทบสิ่งแวดล้อม

จากความหมายของผลกระทบด้านการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ มนุษย์เป็นตัวการที่สำคัญในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เอง และก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ตามมา อาทิเช่น ปัญหามลพิษ สิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านเสียง ปัญหาความสั่นสะเทือน ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหาผลกระทบด้านทรัพยากรพลังงาน

แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบด้านสุขภาพ

ความหมายของสุขภาพ

แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้ให้ความหมายของสุขภาพว่า สุขภาวะที่สมบูรณ์ และมีคุณภาพทั้งทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน อย่างเป็นบูรณาการกับวิถีชีวิตที่ต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของความถูกต้องพอดีในครอบครัว ชุมชน และสังคมที่พัฒนาอย่างสมดุลและเชื่อมโยงกับเหตุปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อม (กระทรวงสาธารณสุข, 2544, หน้า 27-28)

สุทธิชัย เสมอเชื้อ (2546, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของสุขภาพ คือ สภาวะที่สมบูรณ์ ทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ สุขภาพมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งทางด้านปัจเจกบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อมกายภาพ และชีวภาพ รวมทั้งระบบบริการสุขภาพ

ประเวศ ะสี (2545, หน้า 4-5) อธิบายว่าสุขภาพ หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และจิตวิญญาณ โดยสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย หมายถึง ร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีเศรษฐกิจเพียงพอ มีสิ่งแวดล้อมดี ไม่มีอุบัติเหตุ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ผ่อนคลาย ไม่เครียด มีความเมตตากรุณา มีสติ มีสมาธิ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม หมายถึง การรวมกันด้วยดีในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน มีครอบครัวอบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง สังคมมีความยุติธรรม มีความเสมอภาค มีสันติภาพ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ หมายถึง ความสุขอันเกิดจากความมีจิตใจสูง ลดความเห็นแก่ตัว

ธีชัย บุญญะการกุล (2550) ได้ให้หลักความสำคัญการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพดังนี้ ความจำเป็นและความสำคัญของการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ ในปัจจุบันผู้คนกำลังเผชิญอยู่กับความเสี่ยงต่อสุขภาพ 2 ประการ คือ 1) ความเสี่ยงอันเนื่องมาจากโรคติดต่อ การมีระบบสุขภาพ

ไม่ตี 2) ความเสี่ยงอันเป็นผลมาจากการปรับกระบวนการ โครงสร้างการผลิตแบบใหม่และวิถีชีวิต สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ และสังคม ด้วยเหตุดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2000 องค์การอนามัยโลกจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความเสี่ยง และภาวะสุขภาพที่สำคัญไว้ 2 ประการ คือ 1) การลดปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเกิดโรค และภัยคุกคามแก่สุขภาพมนุษย์ ไม่ว่าจะเกิดจากปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และพฤติกรรม และ 2) การส่งเสริมให้มีการนำมิติสุขภาพเข้าไปไว้ในนโยบายสังคม เศรษฐกิจ และการพัฒนาภายใต้ แนวคิดเรื่องการจัดการความเสี่ยงทางสุขภาพที่มองว่าผลกระทบจากความเสี่ยงทางสุขภาพ ในรูปแบบต่าง ๆ สามารถหลีกเลี่ยง ป้องกัน หรือฟื้นฟูให้ดีขึ้น โดยการกำหนดหรือปรับเปลี่ยนนโยบาย แผนงานและโครงการให้เหมาะสม ซึ่งการให้ความสำคัญดังกล่าวได้พัฒนาไปสู่ นโยบายสาธารณะ เพื่อสุขภาพ (Healthy public policy: HPP) อันเป็นนโยบายที่แสดงความห่วงใยต่อภาวะความเป็นอยู่ที่ดี มีสุข ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมของประชาชนทุกกลุ่มอย่างชัดเจนและพร้อมจะรับผิดชอบ ต่อผลกระทบด้านสุขภาพอันเกิดจากนโยบายนั้น ๆ ซึ่งการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ (Health impact assessment : HIA) ทุกฝ่ายลงความเห็นว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญอันหนึ่งในการผลักดัน ให้เกิดนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ ดังจะเห็นได้จากกฎบัตรกรุงเทพเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ ในโลกยุคโลกาภิวัตน์จากการประชุมการส่งเสริมสุขภาพโลกครั้งที่ 6 วันที่ 7-11 สิงหาคม พ.ศ. 2549 กรุงเทพมหานคร (The Bangkok Charter for Health Promotion in a Globalize World) ได้ให้ความสำคัญ ของการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพดังนี้

นิยามสุขภาพและการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ

สุขภาพ (Health)

สุขภาพ หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุลทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ สุขภาพมิได้หมายถึงเฉพาะความไม่พิการและ ไม่มีโรคเท่านั้น (พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ, 2550)

สุขภาพ หมายถึง การมีสุขภาพสมบูรณ์ดีทั้งทางร่างกายและจิตใจและสามารถดำรงชีวิต อยู่ในสังคมได้ด้วยดี ซึ่งไม่เพียงแต่ปราศจากโรค หรือทุพพลภาพเท่านั้น (WHO, 1978) ยุทธศาสตร์การพัฒนามาฐานความหลากหลายทางชีวภาพ ฯ; แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 10

การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ

“การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health impact assessment: HIA)” คือ การกระบวนการ ตัดสินคุณค่าของนโยบายแผนงานหรือโครงการ โดยพิจารณาที่ผลกระทบและการกระจาย ของผลกระทบนั้นที่อาจเกิดขึ้นต่อสุขภาพของประชาชน โดยใช้วิธีการกระบวนการและเครื่องมือใน การประเมินหลายชนิดร่วมกัน (WHO, 1999)

ปัจจัยกำหนดสุขภาพ (Determinants of health)

สถานะสุขภาพประชาชนส่วนใหญ่เป็นผลมาจากสภาพทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดำรงชีวิตอยู่ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดความเสี่ยงหรือมีผลต่อสุขภาพ ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว โดยหากปัจจัยเหล่านี้เปลี่ยนแปลงก็จะส่งผลให้สุขภาพของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ปัจจัยกำหนดสุขภาพมีหลายประการ จำแนกเป็นกลุ่ม ได้ดังนี้

1. ปัจจัยกำหนดสุขภาพระดับบุคคล เช่น เพศ ปัจจัยทางชีวภาพ วิถีชีวิต พฤติกรรม
2. ปัจจัยกำหนดสุขภาพระดับสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น สภาพทางกายภาพ สภาพชุมชน

สังคม และเศรษฐกิจ

3. ปัจจัยกำหนดสุขภาพระดับสถาบัน เช่น ความสามารถ ศักยภาพ และอำนาจ

ต่อการตัดสินใจของภาคประชาชน/ เอกชน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยกำหนดสุขภาพอีกแนวคิดหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพได้คือ กรอบแนวคิดปัจจัยกำหนดสุขภาพของหน่วยงานสาธารณสุขของประเทศแคนาดา ซึ่งจำแนกปัจจัยที่มีผลกระทบต่อสุขภาพออกเป็น 12 กลุ่ม ซึ่งจะช่วยในการเป็นเครื่องบ่งชี้เหมือนนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมใด ๆ ที่มีผลต่อสุขภาพ ได้แก่

- 3.1 รายได้และสถานะทางสังคม
- 3.2 เครื่องช่วยการช่วยเหลือทางสังคม
- 3.3 การศึกษา
- 3.4 การมีงานทำและสภาพการทำงาน
- 3.5 สิ่งแวดล้อมทางสังคม
- 3.6 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ
- 3.7 พฤติกรรมสุขภาพและทักษะชีวิต
- 3.8 พัฒนาการที่ดีในวัยเด็ก
- 3.9 ปัจจัยทางชีวภาพและพันธุกรรม
- 3.10 บริการสุขภาพ
- 3.11 เพศ
- 3.12 วัฒนธรรม

กรมอนามัย (2553) ได้ให้ความหมายและหลักการการประเมินสุขภาพดังนี้

การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ (Health impact assessment: HIA) เป็นกระบวนการที่เพิ่งมีการพัฒนาขึ้นมาไม่นานนัก โดยประมาณปี ค.ศ. 1988 องค์การอนามัยโลกได้เป็นผู้ริเริ่ม

ดำเนินการศึกษาวิจัยขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ และได้จัดให้มีการสัมมนา และเผยแพร่ เพื่อมุ่งหวังที่จะลดปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเกิดโรคและภัยคุกคามต่อสุขภาพ ของมนุษย์ และเป็นการส่งเสริมให้มีการนำมิติทางสุขภาพเข้าไปไว้ในกระบวนการการกำหนด นโยบายสาธารณะและนโยบายการพัฒนา จนมีการระบุไว้ใน Agenda 21 ว่า “ประชาชน ต้องเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และให้มีการรวมมิติทางสุขภาพเข้าไปในการกำหนดนโยบาย ทุกด้าน รวมถึงข้อเสนอแนะให้มีการจัดระบบการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพขึ้น แนวความคิดและกระบวนการหลักของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพนั้นไม่แตกต่าง จากการประเมินผลด้านอื่น ๆ คือ แนวคิดที่ต้องการคาดการณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นในอนาคต เพื่อประกอบการตัดสินใจที่มีผลต่อสาธารณะ ส่วนที่แตกต่างจากการประเมินผลกระทบอื่น ๆ คือ การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพเป็นการประเมินที่เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และการใช้เครื่องมือประเมินผลกระทบที่หลากหลาย

การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ จึงเป็นรูปแบบหรือกระบวนการการประเมินผลกระทบ อย่างหนึ่ง ซึ่งมุ่งเน้นที่จะประมาณการณ์หรือคาดการณ์ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสุขภาพของประชาชน จากการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อที่จะได้นำเสนอข้อมูล ข้อค้นพบ และข้อเสนอแนะทั้งหลาย เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการตัดสินใจร่วมกันสำหรับผลักดันให้เป็นนโยบายสาธารณะ และการดำเนินการต่าง ๆ คำนี้ถึงและให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ผลลัพธ์ที่สำคัญของการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพก็คือ ชุดของคำแนะนำหรือข้อเสนอแนะ ที่มีข้อมูลหลักฐานยืนยัน (Evidence-based recommendations) ที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางและคุณค่า หรือความสำคัญของการมีสุขภาพที่ดีร่วมกันในสังคม เพื่อประกอบการตัดสินใจในเชิงนโยบาย โดยคำนำหน้านั้นต้องมุ่งสนับสนุนผลกระทบทางด้านบวกต่อสุขภาพหรือผลกระทบทางด้านลบ จากข้อเสนอดังกล่าวให้ลดลงเหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ดังนั้น การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพจึงเป็นเครื่องมือหรือกลไกที่สำคัญในการคุ้มครองและส่งเสริมสุขภาพของประชาชน หรือชุมชนจากการดำเนินโครงการ ๆ แผนงาน กิจกรรมต่าง ๆ ของทั้งภาครัฐและเอกชน เพราะเป็นกระบวนการที่ช่วยสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและขจัดหรือยับยั้งการดำเนินการ ที่อาจเป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน นอกจากนี้ การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ โดยการประยุกต์ใช้เครื่องมือและแนวทางที่หลากหลาย และการมีส่วนร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสีย หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่าย ทำให้การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพเป็นกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกันในการสร้างความตระหนักและพัฒนาแนวทางการคุ้มครองและสร้างเสริมสุขภาพ ของประชาชน ประกอบกับบริบทของสังคมที่ให้ความสำคัญในเรื่อง “สุขภาพ” มากขึ้น ซึ่งจะเห็น ได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 และกฎบัตรกรุงเทพ (Bangkok charter) จากการประชุมส่งเสริมสุขภาพโลก ครั้งที่ 6 ที่ได้กล่าวถึงสิทธิและการคุ้มครองสุขภาพของประชาชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดปรัชญาและแนวคิดในการคุ้มครองสุขภาพของประชาชนไว้ชัดเจน ในหมวดที่ 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย (มาตรา 26-69) ดังนี้

ส่วนที่ 10 สิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน

มาตราที่ 57 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว การวางแผนพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ การวางผังเมือง การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการออกกฎที่อาจมีผลกระทบต่อส่วนได้เสียสำคัญของประชาชน ให้รัฐจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึง ก่อนดำเนินการ และ

ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน

มาตราที่ 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชน ในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อม ที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ หรือด้านสุขภาพให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว สิทธิของชุมชนที่จะฟ้อง หน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล

เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครองในส่วนพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 เป็นพระราชบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะหมวด 1 สิทธิและหน้าที่ด้านสุขภาพ (มาตรา 10 และ 11) ดังนี้

มาตรา 10 เมื่อมีกรณีที่จะมีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนเกิดขึ้น หน่วยงานของรัฐ ที่มีข้อมูลเกี่ยวกับกรณีดังกล่าว ต้องเปิดเผยข้อมูลนั้นและวิธีป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพ ให้ประชาชนทราบ และจัดหาข้อมูลให้โดยเร็ว การเปิดเผยข้อมูลต้อง ไม่มีลักษณะเป็นการละเมิด สิทธิส่วนบุคคลของบุคคลใดเป็นการเฉพาะ

มาตรา 11 บุคคลและคณะบุคคลมีสิทธิร้องขอให้มีการประเมินและมีสิทธิร่วม ในกระบวนการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพจากนโยบายสาธารณะบุคคลหรือคณะบุคคลมีสิทธิ ได้รับรู้ข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการอนุญาตหรือการดำเนิน โครงการ หรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพของตนหรือของชุมชนและแสดงความเห็นของตน ในเรื่องดังกล่าว กฎบัตรกรุงเทพ (Bangkok charter) จากการประชุมส่งเสริมสุขภาพโลก ครั้งที่ 6 วันที่ 7-11 สิงหาคม พ.ศ. 2548 ประเทศไทย ระบุว่า “การส่งเสริมสุขภาพเป็นบทบาทหน้าที่หลัก ของหน่วยงานภาครัฐทุกฝ่าย โดยการกำหนดนโยบายแผนงานใด ๆ ที่ต้องคำนึงในเรื่องสุขภาพด้วย โดยใช้การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการดำเนินงาน

กล่าวโดยสรุป วัตถุประสงค์ของการพัฒนาระบบการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ ในประเทศไทย ประกอบด้วย

1. การพัฒนาแนวทางและเครื่องมือในการนำประเด็นค้นพบ ข้อห่วงใย และข้อเสนอแนะ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพและการควบคุมภาวะคุกคามสุขภาพของประชาชน เข้าสู่กระบวนการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับนโยบาย แผนงาน หรือ โครงการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการคุ้มครองและสร้างเสริมสุขภาพของประชาชน ทั้งระดับชาติและชุมชนท้องถิ่น
2. การพัฒนากระบวนการและเครื่องมือการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เพื่อให้เกิด การเรียนรู้ร่วมกันในการวางแผน เพื่อปกป้องและสร้างเสริมสุขภาพประชาชน และลดความเหลื่อมล้ำ และความขัดแย้งในการกำหนดนโยบาย แผนงาน หรือโครงการในระดับชาติและชุมชนท้องถิ่น
3. เป็นกระบวนการหนึ่งในการเพิ่มขีดความสามารถของทุกภาคส่วนในสังคมไทย ในการสร้างความตระหนักรู้ สำนึก และการปฏิบัติการของประชาชนในการคุ้มครองและสร้างเสริม สุขภาพและสิทธิของตนเอง ชุมชน และผู้อื่นในสังคม

ความหมายของ HIA

1. นิยาม HIA

องค์การอนามัยโลก นิยาม “การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ” คือ กระบวนการตัดสินใจคุณค่าของนโยบาย แผนงาน หรือโครงการ โดยพิจารณาที่ผลกระทบและการกระจายของผลกระทบนั้น ที่อาจจะเกิดขึ้นต่อสุขภาพของประชาชน โดยใช้วิธีการ กระบวนการ และเครื่องมือในการประเมินหลายชนิดร่วมกัน (WHO, 1999) ซึ่งการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพสามารถทำได้ทั้งระดับนโยบาย แผนงานหรือโครงการ เป็นกระบวนการหรือเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินหลายชนิดร่วมกัน โดยเน้นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงและการกระจายของผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้วของประชาชน

2. ความหมายของคำว่า “สุขภาพ” และปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ

ในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาการสาธารณสุขและการอนามัยขององค์กรระหว่างประเทศ คำว่า “สุขภาพ” (Health) ถูกให้ความหมายว่า สุขภาพ หมายถึง สภาวะของความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจและความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม มิใช่แต่เพียงปราศจากโรคและความอ่อนแอเท่านั้น แต่การดำเนินการพัฒนาทางด้านสาธารณสุขกลับพัฒนาค่าน้ำความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ด้านการรักษาสุขภาพที่เกิดจากการเจ็บป่วยด้านเดียว ขณะที่การเจ็บป่วยด้านอื่น ๆ กลับถูกละเลยไป ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2541 ที่ประชุมสมัชชาขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization Assembly) เพิ่มคำว่า Spiritual well-being หรือสภาวะทางจิตวิญญาณเข้าไปในคำนิยามเดิม ดังนั้น ความหมายของ “สุขภาพ” หมายถึง สภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ (Health determinants) 12 ปัจจัย ได้แก่

2.1 รายได้และสถานะทางสังคม (Income and social status) การศึกษาวิจัยจำนวนมากบ่งชี้ว่า รายได้และสถานะทางสังคมเป็นปัจจัยที่สำคัญมากปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อสถานะสุขภาพ คนที่มีรายได้สูงมักมีสุขภาพดีกว่าคนที่มีรายได้ต่ำ ถึงแม้ว่าจะอยู่ภายใต้ระบบบริการสุขภาพที่ยืดหลักความเท่าเทียมกันก็ตาม นอกจากนี้ยังมีการศึกษาจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่ายิ่งสังคมมีการกระจายรายได้ที่มีความเป็นธรรมมากขึ้น ประชาชนในสังคมนั้นก็จะยิ่งมีสุขภาพดีขึ้น ทั้งนี้โดยมิได้ขึ้นอยู่กับรายจ่ายด้านบริการสุขภาพของแต่ละประเทศเลย

2.2 เครือข่ายการช่วยเหลือทางสังคม (Social support networks) ครอบครัว เพื่อน และการช่วยเหลือกันในสังคมมีผลต่อสุขภาพที่ดีขึ้น ช่วยลดความเครียดและแก้ปัญหาหลายประการ จากการศึกษาวิจัยพบว่า คนที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมดี จะมีอัตราการตายก่อนวัยอันสมควรน้อยกว่า คนที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมน้อยอย่างชัดเจน

2.3 การศึกษา (Education and literacy) ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับสถานะทางสุขภาพ เพราะระดับการศึกษามีผลต่อการจ้างงาน รายได้ ความมั่นคง และความพึงพอใจต่อการทำงาน การมีทักษะที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหาผู้ที่มีการศึกษาสูงจะสามารถเข้าถึงและเข้าใจข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพได้ดีกว่า

2.4 การมีงานทำและสภาพการทำงาน (Employment/ Working conditions) การมีงานทำและการว่างงานมีผลมากต่อสถานะทางสุขภาพ คนว่างงานจะเผชิญกับภาวะความเครียด มีความวิตกกังวล อัตราการเจ็บป่วยและการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลสูงกว่าผู้ที่มีงานทำ แต่สภาพการทำงานก็มีผลต่อสุขภาพ เช่น งานที่มีความเครียด งานที่ไม่มีความก้าวหน้าหรือมั่นคง ความเสี่ยงจากการบาดเจ็บและโรคจากการทำงาน

2.5 สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social environments) ความสำคัญของการสนับสนุนช่วยเหลือทางสังคมจะขยายสู่ชุมชนที่กว้างขวาง เครือข่ายที่เข้มแข็งจะส่งผลถึงความมีชีวิตชีวาของสังคม โดยจะสะท้อนถึงสถาบัน องค์กรหรือการปฏิบัติการที่ชุมชนสร้างความสัมพันธ์และใช้ทรัพยากรร่วมกัน สังคมที่เข้มแข็งจะช่วยลดความเสี่ยงต่อสุขภาพ

2.6 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environments) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ อากาศ น้ำ อาหาร และที่พักอาศัย เป็นปัจจัยพื้นฐานของสุขภาพ การกระทำของมนุษย์มีผลทำให้เกิดมลพิษสิ่งแวดล้อม และเป็นสาเหตุของการเจ็บป่วย ทำให้เกิดการบาดเจ็บ และการตายก่อนวัยอันสมควรเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน

2.7 พฤติกรรมสุขภาพและทักษะชีวิต (Personal health practices and coping skills) การมีพฤติกรรมสุขภาพและทักษะชีวิตที่ดีจะทำให้สุขภาพดี แข็งแรง เช่น การรับประทานอาหารที่สมดุล การออกกำลังกายเป็นประจำ ในขณะที่การสูบบุหรี่ การใช้สารเสพติด การดื่มแอลกอฮอล์ เกินขนาด ทำให้เกิดโรคหลายชนิด

2.8 พัฒนาการที่ดีในวัยเด็ก (Healthy child development) หลักฐานจำนวนมากบ่งชี้ว่า ช่วงชีวิตก่อนคลอดจนถึงช่วงในวัยเด็กมีผลต่อสถานะสุขภาพคุณภาพชีวิต ทักษะชีวิต และความสามารถต่าง ๆ เด็กนั้นเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เช่น เด็กที่เมื่อแรกคลอดมีน้ำหนักน้อย จะมีความเสี่ยงต่อการตาย ความผิดปกติทางสมอง ความพิการแต่กำเนิด และพัฒนาการช้ากว่าเด็กที่มีน้ำหนักปกติ นอกจากนี้ การดูแลในวัยเด็กยังมีผลต่อความสมบูรณ์ของจิตใจและความสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อเติบโตเป็นวัยรุ่นและผู้ใหญ่ด้วย

2.9 ปัจจัยทางชีวภาพและพันธุกรรม (Biology and genetic endowment) ปัจจัยและกลไกทางชีวภาพของร่างกายมนุษย์ เช่น การเจริญเติบโต การชราภาพ เพศชาย เพศหญิง

ตลอดจนพันธุกรรมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อสถานะสุขภาพและทำให้การเกิดโรคของแต่ละคนแตกต่างกัน สารเคมีหลายอย่างในปัจจุบันมีผลกระทบทำให้สารพันธุกรรมของคนเปลี่ยนแปลง

2.10 บริการสุขภาพ (Health service) บริการสุขภาพที่เน้นด้านการส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโร มีผลต่อสถานะสุขภาพของประชาชนในทางที่ดี บริการเหล่านี้ ได้แก่ บริการอนามัย แม่และเด็ก การดูแลก่อนคลอด การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรค การตรวจวินิจฉัยโรคตั้งแต่ระยะแรก การให้สุศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ และทางเลือกต่าง ๆ เพื่อสุขภาพดี

2.11 เพศ (Gender) เพศจะเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงสถานภาพ บทบาท ทัศนคติ พฤติกรรม คุณค่า อำนาจ และอิทธิพลที่มีต่อสังคม เพศยังมีอิทธิพลต่อลำดับความสำคัญและการปฏิบัติในระบบสุขภาพ ประเด็นสุขภาพหลายชนิดเป็นบทบาทหน้าที่แยกตามเพศและสถานภาพ

2.12 วัฒนธรรม (Culture) บุคคลหรือชุมชนอาจได้รับความเสี่ยงสุขภาพ จากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งบ่งชี้โดยคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อสถานภาพ ที่ถูกโดดเดี่ยว หรือสูญเสีย หรือไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพที่เหมาะสม

ผลกระทบทางสุขภาพ

เดชรัต สุขกำเนิด, วิชัย เอกพลากร และปัดพงษ์ เกษสมบูรณ์ (2545, หน้า 55) ผลกระทบทางสุขภาพ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญกับสุขภาพของมนุษย์จากการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน ทั้งที่ดำเนินไปอย่างตั้งใจและไม่เจตนา

สุทธิชัย เสมอเชื้อ (2546, หน้า 10) ผลกระทบทางสุขภาพมีหลายลักษณะ ทั้งผลกระทบทางตรง ผลกระทบโดยอ้อม ผลกระทบสะสม นอกจากนี้ยังแบ่งระดับของผลกระทบออกเป็นระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับสาธารณสุข ดังนั้น ในการศึกษาผลกระทบทางสุขภาพ จึงควรมีการศึกษาในทุกๆระดับที่มีการเชื่อมโยงกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีและชัดเจนในแง่ผลกระทบที่เกิดขึ้น

สุรเชษฐ์ ดาคำ (2554) ผลกระทบทางสุขภาพ มักจำแนกลักษณะของผลกระทบ ออกเป็นหลาย ๆ ลักษณะ คือ

1. ผลกระทบสุขภาพในแง่บวก (ทำสุขภาพให้ดีขึ้นในด้านหนึ่งหรือหลายด้าน และแง่ลบ ผู้ทำให้สุขภาพเสื่อมลงในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน)
2. ผลกระทบทางสุขภาพที่แสดงออกได้ ทั้งในเรื่องของสุขภาพความเป็นอยู่ที่แย่งสภาพจิตใจที่อ่อนล้า ภาวะความแปรปรวนทางจิต ปัญหาอาชญากรรม วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป โรคและความผิดปกติต่าง ๆ ไปจนถึงการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร หรือการเสียชีวิตด้วยเหตุอันพึงหลีกเลี่ยงไม่ได้

3. ผลกระทบทางสุขภาพแบบเฉียบพลัน คือ ผลกระทบที่ทำให้สุขภาพเสื่อมลงในทันที (ได้แก่ การได้รับพิษ) ผลกระทบช่อนเร้น คือ ผลกระทบที่มีได้แสดงอาการในทันที แต่อาจมีการสะสมในร่างกายหรือจิตใจเป็นเวลานานกว่าจะทราบผลกระทบที่ชัดเจน (ได้แก่ การเกิด โรคมะเร็ง ความเครียด)

4. ผลกระทบระยะสั้น ซึ่งสามารถรักษาฟื้นฟูให้หายได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว หรือผลกระทบระยะยาวหรือผลกระทบเรื้อรังซึ่งไม่สามารถบำบัดหรือฟื้นฟูได้ในระยะเวลาอันสั้น หรือไม่อาจฟื้นฟูได้เลย

5. ผลกระทบทางตรง (Direct impact) เป็นผลกระทบทางสุขภาพอันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายแผนงานหรือโครงการโดยตรง โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพทางจิตใจ อันเนื่องมาจากความวิตกกังวลในอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างอาคารสูงขนาดใหญ่ ผลกระทบลักษณะนี้มักง่ายต่อการที่จะวิเคราะห์เชิงปริมาณและการติดตามเฝ้าระวัง เพราะตัวแปรที่เข้ามาเกี่ยวข้องน้อย

6. ผลกระทบทางอ้อม (Undirect impact) เป็นผลกระทบที่มีได้เกิดขึ้นกับสุขภาพโดยตรง แต่เกิดขึ้นมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพในที่สุด ได้แก่ ผลกระทบต่อสุขภาพที่แยกลง เนื่องจากความวิตกกังวลเกี่ยวกับการดำรงชีวิตภายหลังจากที่ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมลง จากการดำเนินโครงการหรือผลกระทบทางสุขภาพจิตที่ดีขึ้น อันเนื่องจากการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น การประเมินผลกระทบลักษณะนี้ค่อนข้างยากในการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพราะมีปัจจัยประกอบมาก จึงจำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (เช่น การสังเกตโดยตรง กรณีศึกษา) เพื่ออธิบายให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ

7. ผลกระทบสะสม (Cumulative impact) เป็นผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่สะสมจากการดำเนินนโยบาย แผนงานและโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่เดียวกันหรือในกลุ่มประชากรเดียวกัน ซึ่งบางครั้งทำให้ผลกระทบทางสุขภาพรุนแรงเกินกว่าที่คาดการณ์ไว้ในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในแต่ละพื้นที่ของการก่อสร้างอาคารสูง การประเมินผลกระทบสะสมจึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในข้อมูลพื้นฐาน (รวมถึงสภาพแวดล้อมและโครงสร้างเศรษฐกิจสังคม) ของพื้นที่หรือประชากรแต่ละกลุ่มเป็นอย่างดี ตลอดจนต้องสามารถมองทะลุไปสู่ความเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ที่น่าจะเกิดขึ้นแม้ว่าความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นจะอยู่นอกเหนือขอบเขตของการก่อสร้างอาคารสูงก็ตาม

จากความหมายของผลกระทบด้านสุขภาพดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าผลกระทบด้านสุขภาพมีหลายลักษณะ ทั้งผลกระทบทางตรง ผลกระทบโดยอ้อม ผลกระทบสะสม ผลกระทบสุขภาพในแง่บวกที่ทำให้สุขภาพให้ดีขึ้นในด้านหนึ่งหรือหลายด้านและแง่ลบ

ผู้ทำให้สุขภาพเสื่อมลงในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน ผลกระทบทางสุขภาพที่แสดงออกได้ ผลกระทบทางสุขภาพแบบเฉียบพลัน ผลกระทบระยะสั้น เป็นต้น

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้จำแนกเป็นกรณีที่มีโครงการและไม่มีโครงการ โดยให้ประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ที่มีต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและคุณค่าต่าง ๆ ที่มีต่อมนุษย์ การประเมินผลกระทบกรณีมีโครงการ ให้ประเมินครอบคลุมทั้งระหว่างก่อสร้างและระหว่างดำเนินการ โครงการ โดยให้ระบุวิธีการ ประเมินและระดับผลกระทบให้ชัดเจน

1. ทรัพยากรกายภาพ

1.1 ภูมิประเทศ ประเมินผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิประเทศเดิม และสภาพแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนพื้นที่เป็นอ่างเก็บน้ำ ลักษณะทางน้ำท้ายเขื่อน เป็นต้น

1.2 ภูมิอากาศ ให้คาดการณ์ถึงการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศทั้งในรอบฤดูกาลและรอบปี เช่น อุณหภูมิ ปริมาณฝน ความชื้นสัมพัทธ์ การระเหย และการคายน้ำในระดับท้องถิ่นบริเวณ โครงการ และบริเวณใกล้เคียงอันเนื่องจากการดำเนิน โครงการ เป็นต้น และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนั้น รวมทั้งให้คาดการณ์การเปลี่ยนแปลงคุณภาพอากาศในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากการพัฒนา และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว กรณีไม่สามารถประเมินผลกระทบได้ ให้เสนอแนะ การติดตามตรวจสอบในระหว่างดำเนินโครงการและให้ประเมินปริมาณและผลกระทบของฝุ่น ที่อาจจะเกิดขึ้นจากกิจกรรมโครงการ เช่น จากการระเบิดหน้าดิน การขนส่งวัสดุก่อสร้าง เป็นต้น ที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่อันไหน ได้แก่ ชุมชน โรงเรียน แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

1.3 ทรัพยากรดิน

1.3.1 ด้านวิศวกรรม ประเมินผลกระทบต่อคุณสมบัติของดินทางด้านวิศวกรรม บริเวณรอบพื้นที่อ่างเก็บน้ำและพื้นที่ชลประทาน ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขังในดิน (Waterlogging)

1.3.2 ด้านเกษตรกรรม ประเมินผลกระทบต่อสภาพความอุดมสมบูรณ์ และความเหมาะสมของดินเพื่อการเกษตรทั้งในพื้นที่อ่างเก็บน้ำ พื้นที่ชลประทาน และพื้นที่อพยพ (ถ้ามี) รวมทั้งให้ศึกษาผลกระทบต่อการแพร่กระจายของดินเค็มในพื้นที่ การแพร่กระจายของสารพิษ และโลหะหนัก ผลกระทบจากการใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชในดิน

1.4 ธรณีวิทยาและการเกิดแผ่นดินไหว ประเมินความเหมาะสมของพื้นที่ที่จะสร้างเขื่อน ทางด้านธรณีวิทยา โดยเฉพาะในกรณีที่มีรอยเลื่อนมีพลัง (Active fault) พาดผ่านหรือใกล้เคียง จะต้องประเมินค่า Maximum ground acceleration, velocity และ Displacement เพื่อให้การออกแบบ

สามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงที่มีสาเหตุจากแผ่นดินไหวสำหรับเขื่อนที่มีการเก็บกักน้ำเกิน 100 ล้านลูกบาศก์เมตร และสูงเกิน 64 เมตร จะต้องทำการศึกษา Induced earthquake ศึกษาผลกระทบจากเขื่อนแตก วิธีการป้องกันและบรรเทาภัย รวมทั้งความมั่นคงของเขื่อนและฐานราก เสถียรภาพของลาดไหล่เขารอบอ่างเก็บน้ำและตัวเขื่อน และการรั่วซึมในอ่างเก็บน้ำ และได้ฐานเขื่อน (Potential leakage)

1.5 ทรัพยากรธรณี ประเมินผลกระทบทั้งในด้านบวกและลบที่มีต่อแหล่งแร่ในพื้นที่โครงการ เช่น ศักยภาพในการพัฒนาแหล่งแร่ ความจำเป็นในการนำแร่ออกจากพื้นที่น้ำท่วม การปนเปื้อนของแร่ที่ก่อให้เกิดความเป็นพิษ เป็นต้น

1.6 เสี่ยงและความสั่นสะเทือน ให้ประเมินระดับและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากกิจกรรมโครงการที่มีต่อพื้นที่อ่อนไหว อาทิ ชุมชน โรงเรียน วัด แหล่งอยู่อาศัยของสัตว์ป่า เช่น การระเบิดหน้าดิน การขุดคูโมงค์ส่งน้ำ การขนส่งวัสดุก่อสร้าง เป็นต้น

1.7 ตะกอน ประเมินปริมาณของตะกอนที่คาดว่าจะถูกพัดพามาพร้อมกับกระแสน้ำจากต้นน้ำและทับถมในอ่างเก็บน้ำ ซึ่งมีผลต่อปริมาณน้ำที่จะเก็บกักเพื่อใช้ประโยชน์ของอ่างเก็บน้ำนั้น และการสูญเสียตะกอนท้ายน้ำ

1.8 การกัดเซาะ ศึกษาเสถียรภาพของขอบอ่างเก็บน้ำโดยประเมินจากลักษณะความลาดชันของขอบอ่าง สภาพดินและการใช้ที่ดินรอบอ่างและการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำในอ่าง การกัดเซาะอันเนื่องมาจากแรงของน้ำที่ปล่อยจากเขื่อน โอกาสในการเกิดดินเลื่อนไหลหรือดินถล่ม (Landslide) ลงอ่างเก็บน้ำ

1.9 ทรัพยากรน้ำผิวดิน ประเมินการเปลี่ยนแปลงของสภาพอุทกวิทยาของลำน้ำ โดยการเปรียบเทียบลักษณะทางอุทกวิทยาในสภาพก่อนที่จะมีโครงการและหลังจากได้มีการก่อสร้างโครงการเสร็จสิ้นแล้ว โดยการวิเคราะห์ข้อมูล ปริมาณและอัตราไหลของน้ำท่า การคาดคะเนความถี่ของน้ำท่วม และข้อมูลด้านอุตุนิคมวิทยาในปีที่มีน้ำปกติ น้ำมาก และน้ำน้อย รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับการสูญเสียปริมาณน้ำ ทั้งจากการดำเนินโครงการและตามธรรมชาติ เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบต่อความสมดุลของน้ำ (Water balance) การเปลี่ยนแปลงระดับน้ำในพื้นที่ท้ายน้ำในสภาพก่อนและหลังมีโครงการ รวมทั้งจะต้องประเมินผลกระทบทั้งระบบลุ่มน้ำในภาพรวม ด้านคุณภาพน้ำผิวดิน ให้คาดการณ์ถึงการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำผิวดินในสภาพก่อนและหลังมีโครงการ โดยคิดค่าเฉลี่ยทั้งปี และค่าที่วัดได้ในแต่ละฤดูในรอบปี เมื่อเปรียบเทียบกับค่ามาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินทั้งในบริเวณที่จะสร้างเป็นอ่างเก็บน้ำและลำน้ำท้ายเขื่อน ตลอดจนคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำเนื่องจากการกักเก็บน้ำในอ่างเก็บน้ำ

1.10 ทรัพยากรน้ำบาดาล ให้คาดการณ์ถึงการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่อาจมีผลต่อปริมาณ และคุณภาพน้ำบาดาลในบริเวณ โครงการ บริเวณอ่างเก็บน้ำ และในพื้นที่ตอนใต้เขื่อนลงมา ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงระดับน้ำบาดาล การรั่วไหลของน้ำจากอ่างเก็บน้ำ การเปลี่ยนแปลงอัตราการซึมของน้ำ (Infiltration rate) การเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำบาดาลต้องเปรียบเทียบกับมาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาล โดยแสดงความสัมพันธ์กับสภาพธรณีวิทยาและคุณภาพน้ำผิวดิน

1.11 พื้นที่ชุ่มน้ำ ประเมินผลกระทบที่มีต่อพื้นที่ชุ่มน้ำในพื้นที่ทั้งในระดับนานาชาติ ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น

1.12 พื้นที่สำคัญทางธรณีวิทยาและภูมิทัศน์ ประเมินผลกระทบต่อพื้นที่สำคัญทางธรณีวิทยาและภูมิทัศน์ทั้งในด้านบวกและด้านลบ

2. ทรัพยากรชีวภาพ

2.1 ป่าไม้ ประเมินผลกระทบต่อสภาพพื้นที่ป่าไม้และระบบนิเวศของป่าไม้ที่จะสูญเสียไปจากการดำเนินโครงการ โดยเปรียบเทียบกรณีไม่มีและมีโครงการ ดังนี้

2.1.1 ผลกระทบต่อป่าไม้ในบริเวณที่จะเป็นอ่างเก็บน้ำ โดยประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของการสูญเสียพื้นที่ความสมบูรณ์ของป่า และคุณค่าทางนิเวศของป่าไม้

2.1.2 ผลกระทบจากการสร้างถนนเข้าสู่พื้นที่โครงการ การเพิ่มเส้นทางคมนาคมทางน้ำ การสร้างโครงสร้างพื้นฐานของโครงการ การใช้ประโยชน์พื้นที่ในรูปแบบต่าง ๆ

2.1.3 ผลกระทบต่อพืชคุ้มครองทุกชนิด โดยเฉพาะชนิดที่ใกล้สูญพันธุ์และหายาก

2.1.4 ผลกระทบต่อโครงสร้างและลักษณะตามธรรมชาติ (Function) ของระบบนิเวศป่าไม้

2.2 สถานภาพการบุกรุกทำลายป่า ประเมินผลกระทบต่อสถานภาพการบุกรุกทำลายป่าที่อาจเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการพัฒนาโครงการ

2.3 สัตว์ป่า ประเมินผลกระทบต่อสัตว์ป่าและระบบนิเวศสัตว์ป่า ดังนี้

2.3.1 ผลกระทบต่อสัตว์ป่าในบริเวณที่จะถูกน้ำท่วมและระบบนิเวศโดยรอบจากการสร้างอ่างเก็บน้ำทั้งด้านแหล่งที่อยู่อาศัย พื้นที่หากิน เส้นทางเดิน และเส้นทางอพยพ

2.3.2 ผลกระทบต่อสัตว์ป่าคุ้มครองทุกชนิด โดยเฉพาะชนิดที่ใกล้สูญพันธุ์และหายาก

2.3.3 ผลกระทบต่อ โครงสร้างและลักษณะตามธรรมชาติ (Function) ของระบบนิเวศสัตว์ป่า

2.3.4 ประเมินการเกิดแหล่งที่อยู่ใหม่และแหล่งอาหารใหม่ของสัตว์ป่าจากการสร้างอ่างเก็บน้ำ

2.4 สิ่งมีชีวิตในน้ำ ให้ประเมินผลกระทบที่มีต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำและระบบนิเวศในน้ำที่เกิดจากการพัฒนาโครงการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.4.1 ผลกระทบต่อความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในน้ำทั้งในอ่างเก็บน้ำและลำน้ำได้เขื่อน

2.4.2 ผลกระทบต่อแหล่งอาหารธรรมชาติของสัตว์น้ำ เช่น Plankton และสัตว์หน้าดิน (Benthos) เป็นต้น

2.4.3 ผลกระทบต่อการอพยพย้ายถิ่นของสัตว์น้ำบางชนิด

2.4.4 ผลกระทบต่อสัตว์น้ำที่ใกล้สูญพันธุ์

2.4.5 ผลกระทบต่อชนิดและจำนวนสัตว์น้ำในอ่างเก็บน้ำโดยเปรียบเทียบข้อมูลกรณีมีโครงการและไม่มีโครงการรวมทั้งผลกระทบต่อแหล่งวางไข่และเลี้ยงตัวอ่อนของสัตว์น้ำในอ่างเก็บน้ำ

2.4.6 การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศในอ่างเก็บน้ำ ระบบนิเวศท้ายเขื่อน ระบบนิเวศบริเวณปากแม่น้ำ ทั้งด้านโครงสร้างและองค์ประกอบของระบบนิเวศ โดยเปรียบเทียบสภาพก่อนและหลังมีโครงการ

2.5 ระบบนิเวศของพื้นที่ ให้สรุปการวิเคราะห์ผลกระทบโดยรวมของโครงการที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของพื้นที่ รวมทั้งพิจารณาผลกระทบที่เกิดต่อแหล่งที่อยู่อาศัยและห่วงโซ่อาหารของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศด้วย

3. คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์

3.1 ระบบชลประทานและการเกษตร ประเมินผลกระทบของการพัฒนาโครงการที่จะส่งผลกระทบต่อภาพรวมของระบบชลประทานที่มีอยู่แล้วในปัจจุบันและระบบชลประทานที่จะเกิดขึ้นจากโครงการ การเปลี่ยนแปลงชนิดและรูปแบบการเพาะปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ และก่อสร้างผลกระทบที่เกิดจากของเสีย การใช้สารเคมี ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช และสารพิษตกค้างในไร่นา และจากการเลี้ยงสัตว์ที่มีต่อแหล่งน้ำและโครงการ

3.2 การใช้น้ำ ประเมินผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบของโครงการที่มีต่อแหล่งน้ำใช้ของชุมชนในบริเวณลำน้ำท้ายเขื่อนทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ ทั้งน้ำผิวดินและน้ำบาดาล รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงใด ๆ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงปริมาณและคุณภาพน้ำดังกล่าว

3.3 การระบายน้ำและการบรรเทาน้ำท่วม ประเมินผลกระทบต่อสถานภาพการบุกรุกทำลายป่าของโครงการต่อระบบระบายน้ำตามธรรมชาติและการบรรเทาน้ำท่วมในพื้นที่โครงการ โดยเฉพาะพื้นที่ท้ายน้ำ โดยให้พิจารณาถึงความสามารถ ความเหมาะสม และความเพียงพอของทางเลือกในการพัฒนาโครงการในการแก้ไขปัญหาท่วมขังในพื้นที่

3.4 การประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ประเมินศักยภาพที่จะมีการประมง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในอ่างเก็บน้ำและท้ายเขื่อนเพิ่มมากขึ้น หรือผลกระทบต่อประมง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอันเนื่องมาจากการพัฒนาเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ

3.5 การใช้ประโยชน์ที่ดิน วิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และสิทธิการถือครองที่ดิน อันเนื่องมาจากโครงการทั้งในบริเวณรอบอ่างเก็บน้ำพื้นที่ชลประทาน และบริเวณที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ (หากมี) โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของดินในการเพาะปลูก ประกอบด้วย

3.6 การใช้ประโยชน์จากป่า วิเคราะห์ผลกระทบของการสูญเสียพื้นที่หาของป่า เพื่อเป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค แหล่งวัสดุการใช้สอย และแหล่งรายได้ของประชาชน โดยประเมินความสูญเสียในเชิงรูปธรรมทั้งในแง่การสูญเสียรายได้และค่าใช้จ่ายของประชาชน ที่ต้องเพิ่มขึ้นเนื่องจากขาดแหล่งหาของป่าดังกล่าว

3.7 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรณีประเมินผลกระทบของการทำกิจกรรมเหมืองแร่ และกิจกรรมต่อเนื่องในพื้นที่โครงการและบริเวณใกล้เคียง รวมทั้งผลกระทบจากการสูญเสีย แหล่งทรัพยากรแร่ในบริเวณพื้นที่อ่างเก็บน้ำ องค์ประกอบของแร่ชนิดนั้น ๆ ที่จะมีโอกาสละลายน้ำ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และ/หรือปนเปื้อนต่อคุณภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำ ลำน้ำที่ตั้งโครงการ น้ำใต้ดิน พื้นที่ชลประทาน และพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ (หากมี) ผลกระทบของโครงการที่มีต่อกิจการ ทำเหมืองแร่ในพื้นที่โครงการและบริเวณใกล้เคียง

3.8 โรงงานอุตสาหกรรม ประเมินผลกระทบจากน้ำเสีย ของเสีย และมลพิษทางอากาศ ของโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่โครงการต่อคุณภาพน้ำของโครงการและผลกระทบ ของโครงการที่มีผลต่อการใช้น้ำของโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ

3.9 พลังงานและไฟฟ้า ในกรณีของเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าให้คาดคะเนความต้องการ ใช้พลังงานรูปแบบต่าง ๆ ในอนาคต และประเมินผลกระทบของโครงการที่มีต่อการใช้พลังงาน ของประชากรในพื้นที่

3.10 การคมนาคมขนส่ง ประเมินสภาพการสัญจรทั้งทางน้ำและทางบกทั้งกรณี มีโครงการและไม่มีโครงการ ได้แก่ ข้อมูลสภาพถนน สภาพร่องน้ำ ความหนาแน่นของการจราจร และปริมาณการจราจร ผลกระทบจากความถี่และเวลาที่ขนส่งที่มีต่อชุมชน หรือสัตว์ป่าที่อาศัย อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง เส้นทางขนส่งวัสดุดังกล่าว โดยกล่าวรวมถึงประโยชน์และความเสียหาย ของโครงการต่อการคมนาคม พร้อมทั้งทางเลือกสำหรับการสร้างถนนทดแทน หรือการเคลื่อนย้าย เส้นทางคมนาคมและจะต้องกล่าวถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเส้นทางดังกล่าวต่อทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและคุณค่าต่าง ๆ ที่มีต่อมนุษย์ไว้ด้วย

3.11 การจัดการน้ำเสีย สิ่งปฏิกูล และขยะมูลฝอยของพื้นที่ชุมชนและพื้นที่ภาคการเกษตรและกิจกรรมอื่น ๆ ในชนบท ประเมินผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่จะมีต่อระบบการจัดการน้ำเสียสิ่งปฏิกูลและขยะมูลฝอย รวมทั้งผลกระทบของการจัดการน้ำเสียสิ่งปฏิกูลและขยะมูลฝอยที่มีต่อคุณภาพน้ำของโครงการ ทั้งในระยะก่อสร้างและระยะดำเนินการ โดยพิจารณาถึงวิธีการและศักยภาพในการจัดการขยะมูลฝอยของหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะเข้ามาดำเนินการพร้อมแสดงแผนผังหรือภาพประกอบ

3.12 การจัดการลุ่มน้ำ วิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงในการบริหารจัดการ โครงการกับการบริหารจัดการลุ่มน้ำ ทั้งในระดับลุ่มน้ำย่อยและลุ่มน้ำหลัก รวมทั้งความสอดคล้องกับความต้องการและผลประโยชน์ที่ราษฎรจะได้รับ

3.13 การใช้ประโยชน์ของมนุษย์และนิเวศวิทยาของพื้นที่ให้วิเคราะห์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ที่มีต่อระบบนิเวศโดยรวมของพื้นที่ ทั้งด้านโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งมีชีวิต

3.14 ศักยภาพการใช้ประโยชน์อ่างเก็บน้ำและพื้นที่รอบอ่างเก็บน้ำ ให้ประเมินศักยภาพของภูมิทัศน์อ่างเก็บน้ำและพื้นที่รอบอ่างเก็บน้ำ เพื่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวและนันทนาการ

4. คุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

4.1 เศรษฐกิจและสังคม ประเมินผลกระทบด้านสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนในบริเวณที่ได้รับผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบจากโครงการเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ ทั้งบริเวณเหนือเขื่อน บริเวณรอบ ๆ เขื่อน และบริเวณท้ายเขื่อน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สามารถจะนำมาใช้ประกอบการวางแผน โครงการเพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเหล่านั้นให้ดียิ่งขึ้น และเป็นการช่วยให้ประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจากการดำเนินโครงการได้รับการชดเชยอย่างเป็นธรรม และได้รับผลประโยชน์อื่น ๆ จากโครงการดังกล่าวด้วย นอกจากนี้จะต้องมีแผนปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ได้รับความเสียหายให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมใหม่อันเนื่องมาจากการมีโครงการด้วย

4.2 การชดเชยและการตั้งถิ่นฐานใหม่ (หากมี) จะต้องมียุทธศาสตร์เกี่ยวกับแผนงานการย้ายประชากรในพื้นที่ที่จะถูกน้ำท่วมเพื่อสร้างอ่างเก็บน้ำไปยังที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ (หากมี) รวมทั้งแนวทางการจัดการพื้นที่อพยพ โดยมีหลักการว่าผู้ได้รับประโยชน์จากน้ำชลประทานควรเสียสละที่ดินตามสัดส่วนการถือครองแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการจะต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้ได้รับประโยชน์จากน้ำชลประทานในการเสียสละที่ดินแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการด้วย โดยควรใช้การซื้อหรือรับบริจาคที่ดินเอกชนเป็นหลัก ทั้งนี้ มาตรฐานคุณภาพชีวิตของผู้ตั้งถิ่นฐานใหม่จะต้องไม่ต่ำกว่าสภาพที่เป็นอยู่เดิมก่อนย้ายถิ่นฐาน

โดยเปรียบเทียบกับค่ามาตรฐานต่าง ๆ เช่น กชช. 2ค จปฐ. ดัชนีคุณภาพชีวิตของกระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น นอกจากนี้การกำหนดแผนงานการย้ายประชาชนต้องคำนึงถึงประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

4.2.1 การดูแลจัดหาที่อยู่อาศัยวางผังบริเวณชุมชน โครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคม และสถานที่ประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนที่ถูกน้ำท่วม ตลอดจนการศึกษาลักษณะพื้นที่ จัดหาแหล่งน้ำสำรวจคุณภาพและสมรรถนะของดินเพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ อาจมีหลายทางเลือกสำหรับพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ที่นอกเหนือจากการจ่ายเงินชดเชยเพียงวิธีเดียว

4.2.2 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ทั้งในพื้นที่ที่จะถูกน้ำท่วมและพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ เช่น สภาพทั่วไป โครงสร้างทางสังคม มาตรฐานความเป็นอยู่ เป็นต้น และให้มีการศึกษาผลกระทบต่อ การแตกสลายของสังคมของประชาชนที่จะถูกน้ำท่วมด้วย

4.2.3 กำหนดแผนช่วยเหลือและส่งเสริมอาชีพในระยะเริ่มแรกของการอพยพ และให้คำแนะนำในกรณีที่การอพยพย้ายถิ่นประชาชนนั้นมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิธีการทำการเกษตร เช่น เปลี่ยนจากการปลูกข้าวในที่ลุ่มมาเป็นการปลูกพืชบนที่ดอน หรือเปลี่ยนจากการเกษตรแบบอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียวมาเป็นการเกษตรชลประทานด้วย เป็นต้น

4.2.4 ประเมินค่าเสียหายในทรัพย์สินและสาธารณสุขสมบัติของประชาชนที่เกิดจากการดำเนิน โครงการอย่างเป็นธรรม และวางแผนการจ่ายค่าชดเชยโดยการกำหนดระยะเวลา หลักเกณฑ์การจ่ายเงินชดเชยให้กับราษฎรตามข้อกำหนดหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ควรให้มีผู้แทนจากภาคประชาชนร่วมพิจารณาและกำหนดค่าชดเชยด้วย

4.2.5 ดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่อ โครงการตามแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน และการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และให้โอกาสประชาชนที่จะถูกน้ำท่วมและประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากการชลประทาน ได้มีส่วนร่วมให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการเลือกสถานที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ ในเขตชลประทานด้วย ทั้งนี้ ควรดำเนินการให้มีการรับฟังหรือสอบถามความคิดเห็นของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่น้ำท่วมให้ครบทั้งหมด 100 เปอร์เซ็นต์

4.3 สุขภาพอนามัยและบริการสาธารณสุข จะต้องกล่าวถึงรายละเอียดต่าง ๆ ในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังก่อสร้างโครงการ

4.3.1 ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนในบริเวณพื้นที่น้ำท่วม พื้นที่ชลประทาน และพื้นที่รองรับการอพยพที่อาจมีสาเหตุเนื่องมาจาก โครงการเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ ทำให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคต่าง ๆ มากขึ้น เช่น โรคติดต่อที่เกิดจากโรคพยาธิชนิดต่าง ๆ

โรคติดต่อทางน้ำและ/หรือแมลงพาหะเป็นสื่อกลาง (Water-borne diseases and vector-borne diseases) โรคไม่ติดต่อที่สะท้อนปัญหาทางสุขภาพที่อาจจะเป็นผลมาจากโครงการ โดยทางตรงหรือทางอ้อม เช่น โรคภาวะทุพโภชนาการ โรคที่เกิดจากภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เช่น การใช้สารเคมีในการเกษตร รวมทั้งโรคที่เป็นปัญหาในการดำเนินชีวิต เช่น โรคหัวใจ โรคมะเร็ง เบาหวาน ความดันโลหิตสูง และปัญหาสุขภาพจิต นอกจากนี้ให้ประเมินผลกระทบของโรคติดต่อจากประชากรที่อพยพจากพื้นที่อื่นเข้ามาใช้แรงงานก่อสร้างทั้งในช่วงเวลาการก่อสร้างขึ้นและในขณะการใช้งานตามโครงการด้วย

4.3.2 ผลกระทบต่อการสาธารณสุขและอนามัยสิ่งแวดล้อมของครัวเรือนและชุมชน เช่น การมีน้ำสะอาดบริโภค การมีส่วนร่วม ถึงรองรับขยะ และสถานที่กำจัดขยะที่ถูกสุขลักษณะของชุมชน รวมทั้งควรประเมินผลกระทบด้านอาชีวอนามัยของคนงาน บุคลากรเจ้าหน้าที่ที่ทำงานบริเวณพื้นที่ก่อสร้างของโครงการ

4.3.3 ผลกระทบด้านความเพียงพอของสถานพยาบาลโรงพยาบาล
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และอัตราส่วนระหว่างบุคลากรทางการแพทย์กับประชาชนในพื้นที่โครงการ

4.4 การท่องเที่ยว กีฬา แหล่งนันทนาการ และสุนทรียภาพ

4.4.1 การท่องเที่ยว กีฬา และแหล่งนันทนาการ ประเมินผลกระทบด้านการท่องเที่ยว (แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์ตามที่ประกาศไว้ในกฎหมาย) และแหล่งนันทนาการ โดยประเมินเปรียบเทียบกรณีที่มีโครงการและไม่มีโครงการทั้งผลกระทบทางตรงและทางอ้อม ทั้งด้านบวกและด้านลบ เช่น ผลกระทบต่อคุณค่าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งนันทนาการผลกระทบต่อกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของท้องถิ่น เป็นต้น

4.4.2 สุนทรียภาพ ประเมินผลกระทบหากมีโครงการเกิดขึ้นจะมีโอกาสทำให้ภูมิทัศน์ (Landscape) มีการเปลี่ยนแปลงเสื่อมสภาพ หรือเกิดผลกระทบกับสุนทรียภาพในการมองเห็นความงดงามของทัศนธรรมชาติที่อาจถูกทำลายในระหว่างก่อสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการแหล่งท่องเที่ยวอันสวยงามที่จะถูกน้ำท่วมหายไปจนไม่สามารถมองเห็นได้ เป็นต้น ให้ประเมินระดับความรุนแรงของการเปลี่ยนแปลง หรือความเสื่อมสภาพด้านสุนทรียภาพเป็นช่วงระยะเวลาสั้น ๆ หรือแบบถาวรตลอดไป รวมทั้งประเมินผลกระทบด้านบวกของสุนทรียภาพที่อาจเกิดขึ้นจากการมีอ่างเก็บน้ำ ได้แก่ การเกิดภูมิทัศน์ใหม่ที่มีความสวยงามและมีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ได้ ทั้งนี้ให้เสนอมาตรการลดผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับการท่องเที่ยว แหล่งนันทนาการ และเพื่อรักษาสุนทรียภาพโดยรวม

4.5 แหล่งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี มานุษยวิทยา และสิ่งมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์หรือมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ต้องมีการประเมินผลกระทบความเสียหายของแหล่ง ๆ ที่จะถูกน้ำท่วม หรือได้รับผลกระทบอื่น ๆ จากโครงการโดยแสดงรายละเอียดของลักษณะของผลกระทบและขอบเขตของพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบให้ชัดเจน

ทิศทางและระดับของผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้นำเสนอว่าทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและคุณค่าที่มีต่อมนุษย์ได้รับผลกระทบด้านบวก และ/ หรือด้านลบจากโครงการ รวมทั้งแสดงระดับของผลกระทบของโครงการ โดยจำแนกเป็น 12 ระดับ คือ มากที่สุด (± 5) มาก (± 4) ปานกลาง (± 3) น้อย (± 2) น้อยที่สุด (± 1) ไม่มีผลกระทบ (0) และไม่มีการประเมิน (na) ทั้งนี้ให้นำเสนอในรูปของตารางเมทริกซ์ (Matrix) ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นสิ่งแวดล้อมกับทิศทางและระดับของผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยประเมินทั้งในระยะก่อสร้างและระยะดำเนินการ โครงการกำหนดระดับของผลกระทบในแต่ละทรัพยากรต้องมีการแสดงหลักเกณฑ์ให้ชัดเจนโดยอ้างอิงจากค่ามาตรฐานและ/ หรือผลการศึกษาวิจัย หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอธิบายเหตุผลประกอบการให้ระดับผลกระทบในแต่ละทรัพยากรด้วย ในการประเมินความรุนแรงของผลกระทบเพื่อให้คะแนนเป็นบวกหรือลบมากน้อยนั้น ผู้ประเมินพึงใช้วิจารณญาณอย่างรอบคอบและคำนึงถึงการเปรียบเทียบสัดส่วนความรุนแรงในภาพรวมจากแต่ละประเด็นให้ชัดเจนด้วย

ความหมายของระดับผลกระทบสิ่งแวดล้อม ได้แก่

มากที่สุด (± 5) หมายถึง มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างสิ้นเชิงทั้งด้านโครงสร้างและลักษณะตามธรรมชาติ (Function) และจำเป็นต้องมีมาตรการในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมและมาตรการติดตามตรวจสอบในรูปของแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน

มาก (± 4) หมายถึง มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจนในด้านโครงสร้างและลักษณะตามธรรมชาติ (Function) และจำเป็นต้องมีมาตรการในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบในรูปของแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน

ปานกลาง (± 3) หมายถึง มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในด้านโครงสร้าง หรือลักษณะตามธรรมชาติ (Function) และจำเป็นต้องมีมาตรการในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบ

น้อย (± 2) หมายถึง มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมน้อย ธรรมชาติสามารถฟื้นฟูตัวเองได้ในเวลาสั้น

น้อยที่สุด (± 1) หมายถึง มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมน้อยมาก จนเกือบไม่มีการเปลี่ยนแปลง ธรรมชาติสามารถฟื้นฟูตัวเองได้ในเวลาสั้นมาก

ไม่มีผลกระทบ (0) หมายถึง ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
 ไม่มีการประเมิน (na) หมายถึง ไม่มีการดำเนินการประเมินระดับผลกระทบสิ่งแวดล้อม
 ลักษณะของตารางเมทริกซ์ (Matrix) ในแต่ละทรัพยากรสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้
 ผู้ทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมต้องนำเสนอตารางสรุปแนวโน้มของทิศทางและระดับ
 ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในภาพรวมทั้งหมดในเชิงพรรณนา

มาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมและมาตรการติดตามตรวจสอบ ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

จากผลการศึกษาสภาพแวดล้อมในปัจจุบันและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
 นำมาพิจารณากำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตาม
 ตรวจสอบที่เหมาะสม เพื่อควบคุมให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งมาตรการที่นำเสนอ
 จะต้องสอดคล้องกับผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ประเมินได้และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. มาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะต้องระบุรายละเอียดมาตรการ ๆ
 ทั้งหมด วิธีดำเนินการ แผนการปฏิบัติ ค่าใช้จ่ายโดยประมาณ ระยะเวลาดำเนินการ และผู้รับผิดชอบ
 ทั้งนี้ให้แยกเป็นมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม ระหว่างการก่อสร้าง
 และมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม ระหว่างดำเนินการให้ชัดเจน กรณีที่คาดว่าจะ
 เกิดความเสียหายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ให้เสนอแผนการชดเชยความเสียหายนั้น ๆ ซึ่งอาจออกมา
 ในรูปทรัพย์สินหรือการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ ค่าชดเชยที่ได้รับควรจะทำให้ผู้ได้รับความเสียหาย
 มีความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม หรืออย่างน้อยก็เท่ากับที่เคยเป็นอยู่

มาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญต้องกำหนด
 เป็นแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแผนปฏิบัติการส่งเสริม
 หรือพัฒนาเฉพาะสำหรับทรัพยากรสิ่งแวดล้อมแต่ละประเภท เช่น

- 1.1 การป้องกันการลักลอบตัดไม้ เสาป่า การบุกรุกแผ้วถางป่า และล่าสัตว์ป่า
 ในบริเวณพื้นที่โครงการและพื้นที่ป่าไม้ใกล้เคียง
- 1.2 การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ทดแทนพื้นที่น้ำท่วมให้สัมฤทธิ์ผลในพื้นที่โครงการ
 หรือพื้นที่ใกล้เคียงเป็นลำดับแรก
- 1.3 การส่งเสริมด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การฟื้นฟูทรัพยากรประมง โดยการปล่อย
 พันธุ์สัตว์น้ำ และการอนุรักษ์สัตว์น้ำ
- 1.4 การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ประปา ไฟฟ้า โรงเรียน สถานีอนามัย
 เป็นต้น

1.5 การติดตามดูแลวิถีชีวิตของประชาชนผู้ถูกย้ายถิ่น เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ได้ โดยส่งเสริมอาชีพและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

1.6 การส่งเสริมสุขภาพอนามัยและสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านสุขภาพิบาลต่าง ๆ ที่จำเป็นอย่างเพียงพอ เพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น และเพื่อเป็นการลดปัญหามลพิษในอ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

2. มาตรการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะต้องมีการกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการที่เหมาะสมในการติดตาม ตรวจสอบผลกระทบ ทั้งด้านบวกและด้านลบของโครงการที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม และสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน โดยระบุวัตถุประสงค์ วิธีการ ระยะเวลา งบประมาณ ความถี่ของการติดตามตรวจสอบ และหน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยแยกเป็นระหว่างการก่อสร้าง ระหว่างดำเนินการให้ชัดเจน ประเด็นสำคัญที่ต้องติดตามตรวจสอบ ประกอบด้วย

2.1 ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้างและลักษณะตามธรรมชาติ (Function) ของระบบนิเวศ สภาพภูมิอากาศ อุทกวิทยาของน้ำผิวดินและน้ำบาดาล คุณภาพน้ำผิวดินในบริเวณอ่างเก็บน้ำและลำน้ำท้ายเขื่อน การรุกตัวของน้ำเค็มบริเวณปากแม่น้ำ การกัดเซาะพังทลายของตลิ่งและขอบอ่างเก็บน้ำ การตกตะกอนและการสูญเสียดินท้ายน้ำ การเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นและการกระจายของสัตว์ป่า เป็นต้น

2.2 สภาพความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ สภาพพื้นที่รองรับการอพยพหรือตั้งถิ่นฐานใหม่ รายได้จากการประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในบริเวณอ่างเก็บน้ำและลำน้ำท้ายเขื่อน การใช้น้ำของประชาชนเพื่อการเกษตร การสาธารณสุข สุขภาพิบาลและโภชนาการ มรดกทางศิลปวัฒนธรรม และสุนทรียภาพ เป็นต้น

การจัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และแผนปฏิบัติการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมต้องมีการจัดประชุมหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติก่อนที่จะกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ ของโครงการ ทั้งนี้ เจ้าของโครงการต้องระบุให้ชัดเจนในรายงาน ฯ เกี่ยวกับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ ฯ ที่กำหนดไว้ด้วย

สำนักงานทางหลวงที่ 14 (ชลบุรี)

สำนักงานทางหลวงที่ 12 (ชลบุรี) เป็นหน่วยงานบริหารราชการส่วนกลาง สังกัดกรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม ตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2484 ชื่อ “เขตการทางฉะเชิงเทรา” ตั้งอยู่ที่ถนนมหาจักรพรรดิ ตำบลหน้าเมืองอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นที่ดินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2511 ได้ย้ายที่ตั้งสำนักงานมาอยู่ที่ถนนเฉลิมพล อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ซึ่งเดิมเป็นที่ดินของกระทรวงมหาดไทย แต่ภายหลังได้โอนให้กรมทางหลวง และใช้ชื่อสำนักงานว่า “เขตการทางฉะเชิงเทราที่ศรีราชา”

ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สำนักงานทางหลวงที่ 12 (ชลบุรี)” และในปี พ.ศ. 2538 กรมทางหลวงได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่ โดยแบ่งส่วนราชการออกเป็น 11 กอง กับ 26 สำนัก สำนักงานทางหลวงที่ 12 (ชลบุรี) ได้เลื่อนฐานะขึ้นเป็นสำนัก ชื่อว่า “สำนักทางหลวงที่ 12 (ชลบุรี)”

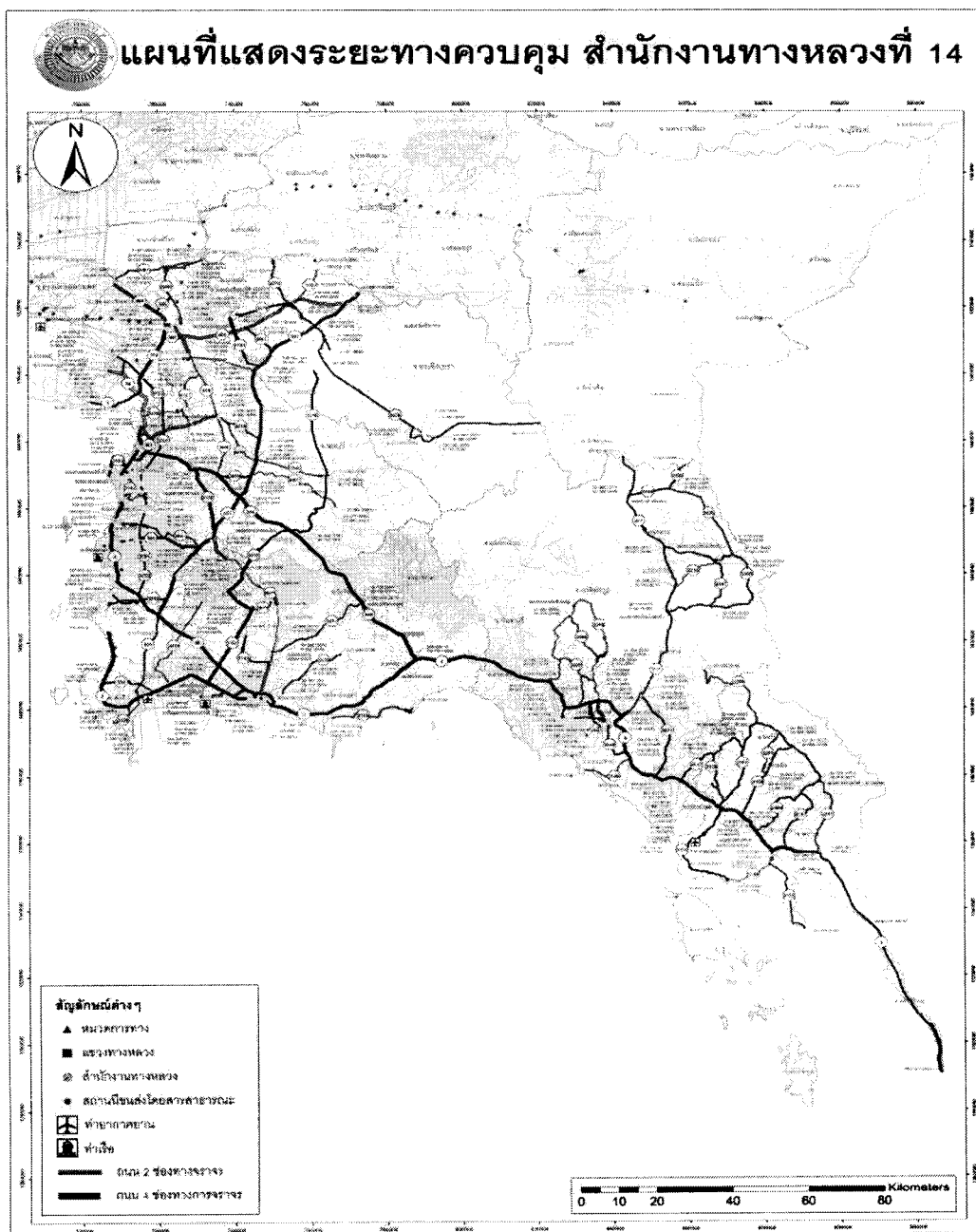
ต่อมาในปี พ.ศ. 2558 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 132 ตอนที่ 5ก ลงวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2558 การตั้งชื่อของสำนักทางหลวงใหม่ ตามกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม พ.ศ. 2558 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สำนักงานทางหลวงที่ 14 (ชลบุรี)” สำนักงานทางหลวงที่ 14 (ชลบุรี) 2560

หน่วยงานในสังกัด

1. แขวงทางหลวงฉะเชิงเทรา
2. แขวงทางหลวงชลบุรีที่ 1
3. แขวงทางหลวงจันทบุรี
4. แขวงทางหลวงตราด
5. แขวงทางหลวงระยอง
6. แขวงทางหลวงชลบุรีที่ 2

เขตอำนาจของสำนักงานทางหลวงที่ 14 (ชลบุรี)

การกำหนดแขวงทางหลวงตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม พ.ศ. 2558 อาศัยอำนาจตามความในข้อ 3 (7) ของกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม พ.ศ. 2558 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมออกประกาศ กระทรวงคมนาคมกำหนดแขวงทางหลวงและเขตอำนาจ

ภาพที่ 1 ระยะควบคุม สำนักงานทางหลวงที่ 14

แขวงทางหลวงชลบุรีที่ 1

มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบทางหลวงในท้องที่จังหวัดชลบุรี ได้แก่ อำเภอเมืองชลบุรี (ตำบลบ้านสวน ตำบลบางทราย ตำบลหนองไม้แดง ตำบลคลองตำหรุ ตำบลนาป่า ตำบลดอนหัวฬ่อ ตำบลหนองรี ตำบลช้างคอก และตำบลสำนักบก) อำเภอบ้านบึง (ตำบลหนองไผ่แก้ว

ตำบลหนองซำซาก ตำบลบ้านบึง ตำบลหนองซาก ตำบลหนองอิรุณ และตำบลหนองบอนแดง) อำเภอหนองใหญ่ (ตำบลห้างสูง ตำบลคลองพลู ตำบลเขาซก และตำบลหนองใหญ่) อำเภอพนัสนิคม อำเภอพานทอง อำเภอเกาะจันทร์ อำเภอบ่อทอง

ทางหลวงแผ่นดิน

ทางหลวงในประเทศไทย เป็นเครือข่ายของทางหลวงที่อยู่ในประเทศไทย โดยปกติ มักหมายถึงทางหลวงแผ่นดิน ซึ่งอยู่ในความควบคุมของกรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม ทางหลวงในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ตามพระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติทางหลวง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2549 ได้แก่ ทางหลวงพิเศษ ทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงชนบท ทางหลวงท้องถิ่น และทางหลวงสัมปทาน ทั้งนี้ กรมทางหลวง รับผิดชอบดูแล 3 ประเภท คือ ทางหลวงพิเศษ ทางหลวงแผ่นดิน และทางหลวงสัมปทาน นอกจากนี้ทางหลวง 5 ประเภทดังกล่าว ยังมีทางพิเศษที่รับผิดชอบในการก่อสร้างและบูรณะทางด่วน โดยการทางพิเศษแห่งประเทศไทย และการดำเนินการก่อสร้างทางเฉพาะกิจของหน่วยงานต่าง ๆ

คำจำกัดความของทางหลวงแผ่นดินตามกฎหมายทางหลวง

ตาม พ.ร.บ. ทางหลวงปี 2535 (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2549) ได้ให้คำจำกัดความของทางหลวงไว้ ดังนี้

ทางหลวง หมายความว่า ทางหรือถนนซึ่งจัดไว้เพื่อประโยชน์ในการจราจรสาธารณะทางบก ไม่ว่าในระดับพื้นดิน ใต้หรือเหนือพื้นดิน หรือใต้หรือเหนืออสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นนอกจากทางรถไฟ และหมายความรวมถึงที่ดิน พืช พันธุ์ไม้ทุกชนิด สะพาน ท่อหรือรางระบายน้ำ อุโมงค์ ร่องน้ำ กำแพงกันดิน เขื่อน รั้ว หลักสำรวจ หลักเขต หลักกระยะป้ายจราจร เครื่องหมายจราจร เครื่องหมายสัญญาณ เครื่องสัญญาณไฟฟ้า เครื่องแสดงสัญญาณที่จอดรถ ที่พักคนโดยสาร ที่พักริมทาง เรือหรือพาหนะสำหรับขนส่งข้ามฟาก ท่าเรือสำหรับขึ้นหรือลงรถ และอาคารหรือสิ่งอื่น อันเป็นอุปกรณ์งานทางบรรดาที่มีอยู่หรือที่ได้จัดไว้ในเขตทางหลวง เพื่อประโยชน์แก่งานทาง หรือผู้ใช้ทางหลวงนั้นด้วย

ทางหลวงแผ่นดินเป็นเส้นทางสาธารณะสายหลักที่เป็นโครงข่ายเชื่อมระหว่างภาค จังหวัด อำเภอ ตลอดจนสถานที่ที่สำคัญ เพื่อให้การเดินทางและขนส่งเป็นไปได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น ผู้รับผิดชอบและดูแลโครงการ คือ กรมทางหลวง ในสังกัดกระทรวงคมนาคม

ในยุคสมัยเริ่มต้นของการก่อสร้างทางหลวง กรมทางหลวงนิยมใช้ชื่อของบุคคล ที่มีความสำคัญในสายทางนั้นมาตั้งชื่อถนนหรือสะพาน เช่น ถนนวิภาวดีรังสิต สะพานสารสิน สะพานติณสูลานนท์ เป็นต้น ต่อมาได้มีการพัฒนาระบบโครงข่ายทางหลวงทั่วประเทศเป็นจำนวนมาก การใช้ชื่ออาจจะก่อให้เกิดการสับสน และไม่สามารถทราบว่าทางสายนั้นอยู่ในตำแหน่งใด ดังนั้น

จึงได้มีการนำ “ระบบหมายเลขทางหลวง” มาใช้กำกับทางหลวงพิเศษ ทางหลวงแผ่นดิน และทางหลวงสัมปทานที่อยู่ในความดูแลของกรมทางหลวง โดยหมายเลขกำกับมีความหมาย บอกถึงภาคที่ตั้งของเส้นทาง แต่อาจจะมีการคาบเกี่ยวกันระหว่างภาค เนื่องจากแต่ละหน่วยงาน มีการแบ่งจังหวัดในแต่ละภาคต่างกันบ้างเล็กน้อย ดังนี้

ทางหลวงที่ขึ้นต้นด้วยหมายเลข 1 แสดงว่าทางสายนั้นอยู่ในภาคเหนือ และบางส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ทางหลวงที่ขึ้นต้นด้วยหมายเลข 2 แสดงว่าทางสายนั้นอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบางส่วนของภาคเหนือ และภาคกลาง

ทางหลวงที่ขึ้นต้นด้วยหมายเลข 3 แสดงว่าทางสายนั้นอยู่ในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบางส่วนของภาคใต้

ทางหลวงที่ขึ้นต้นด้วยหมายเลข 4 แสดงว่าทางสายนั้นอยู่ในภาคใต้

ซึ่งระบบหมายเลขทางหลวงดังกล่าวได้กำหนดให้ใช้ตัวเลขจำนวน 4 หลัก ในการเรียกขาน อ่างอิงทางหลวง โดยได้จำแนกทางหลวงออกเป็น 4 ระดับย่อย ดังนี้

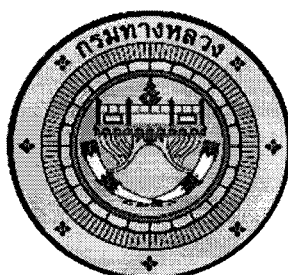
ทางหลวงที่มีหมายเลขตัวเดียว หมายถึง ทางหลวงหลักที่เชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพมหานคร ไปยังภูมิภาคหลักของประเทศไทย มีทั้งหมด 4 สาย ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน), ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ), ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (ถนนสุขุมวิท) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม)

ทางหลวงที่มีหมายเลขสองตัว หมายถึง ทางหลวงแผ่นดินสายประธานตามภาคต่าง ๆ ที่มีลักษณะ โครงข่ายเชื่อมต่อกับทางหลวงหมายเลขตัวเดียว ผ่านพื้นที่สำคัญหลายจังหวัดเชื่อมต่อกัน เป็นระยะทางยาวและมีลักษณะกระจายพื้นที่ให้บริการของทางหลวงจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ตัวเดียวออกสู่พื้นที่ทั่วประเทศอย่างเหมาะสม

ทางหลวงที่มีหมายเลขสามตัว หมายถึง ทางหลวงแผ่นดินสายรองประธานที่มีลักษณะ โครงข่ายเชื่อมต่อกับทางหลวงหมายเลขตัวเดียวหรือสองตัวเข้าสู่สถานที่สำคัญของจังหวัด หรืออาจจะไม่ผ่านพื้นที่สำคัญ แต่มีลักษณะเชื่อมต่อเป็น โครงข่ายที่ดี สามารถกระจายพื้นที่ให้บริการ ทางหลวงออกสู่พื้นที่ย่อย หรือเป็นทางลักษณะขนานกับแนวชายแดนต่อเนื่องกันเป็นระยะทางยาว

ทางหลวงที่มีหมายเลขสี่ตัว หมายถึง ทางหลวงแผ่นดินที่เชื่อมระหว่างจังหวัดกับอำเภอ หรือสถานที่สำคัญของจังหวัดนั้น ในลักษณะการกระจายพื้นที่ให้บริการทางหลวงออกสู่พื้นที่ย่อย แต่ไม่ได้เชื่อมต่อเป็น โครงข่ายระยะทางยาว

โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง

ภาพที่ 2 สัญลักษณ์กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม

กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม

ที่ตั้ง สำนักงานโครงการกรมทางหลวงหมายเลข 344 กม. 4+900 ด้านทางขวา 77 หมู่ 3

ตำบลหนองรี อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20000

โครงการ ก่อสร้างทางหลวงหมายเลข 344 สายชลบุรี-บ้านบึง ระหว่าง กม. 2+500.00-กม.
12+700.00

ระยะ ยาว 10.200 กิโลเมตร

ผู้รับจ้าง บริษัท สุวลี จำกัด

ระยะเวลา เริ่มต้นสัญญา 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 สิ้นสุดสัญญา 4 กันยายน พ.ศ. 2560

ระยะเวลาทำการ 1,019 วัน

ค่าก่อสร้าง 622,342,500.00 บาท

นายช่างโครงการ นายสุเชษฐ สวัสดิ์ดิโนนาท

วิศวกรผู้รับจ้าง นายเอกรินทร์ นิลวดี

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 สายชลบุรี-แกลง เป็นถนนที่ก่อสร้างขึ้นเพื่อย่นระยะทางจากจังหวัดชลบุรีไปสู่จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด โดยไม่ผ่านตัวเมืองระยอง เป็นถนนผิวจราจรแอสฟัลต์คอนกรีต ขนาด 4 ช่องจราจรตลอดสาย เริ่มต้นจากถนนสุขุมวิท อำเภอเมืองชลบุรี ผ่านถนนเลียบเมืองชลบุรี ถนนกรุงเทพ-ชลบุรี ทางแยกบ้านบึงพัฒนา (แยกเอ็ม 16) อำเภอบ้านบึงทางแยกหนองปรือ และอำเภอหนองใหญ่ เข้าเขตจังหวัดระยอง ผ่านอำเภอวังจันทร์ สิ้นสุดที่ถนนสุขุมวิทบริเวณทางแยกกบิลพัฒนา (แยกแกลง) อำเภอแกลง จังหวัดระยอง รวมระยะทาง 102.181 กิโลเมตร

ทางหลวงสายนี้เป็นส่วนต่อขยายจากทางหลวงสายชลบุรี-บ้านบึงที่มีอยู่เดิม เริ่มต้นขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2521 อันเนื่องมาจากการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดแนวทางหลวงที่จะสร้างทางหลวงสายบ้านบึง-แกลง ในสมัยรัฐบาลพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี ซึ่งต่อมาในประกาศกระทรวงคมนาคม กำหนดให้ทางหลวงจังหวัดสายนี้เป็นทางหลวงที่มีความจำเป็นต้องสร้างโดยเร่งด่วน ปัจจุบันทางหลวงเส้นนี้เป็นถนนสายหลักสายหนึ่งที่ใช้เพื่อขนส่งผลผลิตทางการเกษตรทางภาคตะวันออก เนื่องจากอยู่นอกเขตนิคมอุตสาหกรรม

กรมทางหลวงเตรียมพัฒนาโครงการรองรับพื้นที่โครงการเพื่อรองรับพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษระยองตะวันออก (EEC) ใน 3 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง โดยได้ยื่นคำของบประมาณประจำปี 2561 ดำเนินการ 13 โครงการ ซึ่งจะได้รับการจัดสรรวงเงิน 19,000 ล้านบาท เป็นโครงการผูกพัน 3 ปี (2561-2563) ขณะนี้อยู่ระหว่างรอการพิจารณาจากสำนักงบประมาณ และคาดว่าจะลงนามสัญญาได้ภายใน ตุลาคม พ.ศ. 2560

สำหรับโครงการที่สำคัญในปีงบประมาณ 2561 ประกอบด้วย 1) โครงการขยาย 6 ช่องจราจร ถนน 36 ช่วงกระทิงลาย-ระยอง ตอนต่างระดับเขาไม้แก้ว-แยกมาบข่า 2) ขยาย 6 ช่องจราจร ถนน 344 อ.บ้านบึง-บรรจบถนน 331 แยกหนองปรือ, 3) ขยาย 4 ช่องจราจรถนน 315 อ.พนัสนิคม-ฉะเชิงเทรา, 4) ขยาย 6 ช่องจราจรถนน 36 กระทิงลาย-ระยอง 5) ขยาย 6 ช่องจราจรถนน 304 มินบุรี-ฉะเชิงเทรา ตอน นครเนื่องเขต-ฉะเชิงเทรา 6) ขยาย 4 ช่องจราจร ทล.349 หนองซาก-อ.พนัสนิคม 7) ขยาย 8 ช่องจราจรถนน 331 8) ขยาย 4 ช่องจราจรถนน 3126 ทางเข้าท่าอากาศยานอู่ตะเภา-ท่าเรือจุกเสม็ด 9) ขยาย 4 ช่องจราจรถนน 363 ศูนย์ราชการระยอง-นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด พร้อมทางลอดแยกเนินสำลี (ลอคถนนสุขุมวิท) 10) ขยาย 8 ช่องจราจรถนน 304 ฉะเชิงเทรา-เขาหินซ้อน ตอนฉะเชิงเทรา-บางคล้า 11) บูรณะทางเดิมถนน 344 อ.บ้านบึง-อ.แกลง ตอน บ.หนองเสือช้าง-อ.แกลง, 12) ขยาย 6 ช่องจราจร ถนน 36 กระทิงลาย-ระยอง ตอนแยกกระทิงลาย-แยกต่างระดับโป่ง และ 13) ขยาย 4 ช่องจราจรถนน 3 บางปู-อ.บางปะกง

กรมทางหลวงขยายทางหลวงหมายเลข 344 สายบ้านบึง-แกลง ตอน 1 ส่วนที่ 2 จ.ชลบุรี แล้วเสร็จ

กรมทางหลวง (ทล.) กระทรวงคมนาคม ดำเนินโครงการขยายถนนทางหลวงหมายเลข 344 สายบ้านบึง-แกลง พื้นที่ อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ระยะทางรวม 37.6 กิโลเมตร เพื่อเพิ่มศักยภาพสายทางและสนับสนุนการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเชื่อมโยงการเดินทางไปยังประเทศเพื่อนบ้านรองรับโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC) ปัจจุบันโครงการก่อสร้างตอน 1 ส่วนที่ 2 แล้วเสร็จ และเปิดให้ประชาชนใช้สัญจรเพื่ออำนวยความสะดวก ปลอดภัย และแก้ไขปัญหาการจราจรบนทางหลวง นายจิรุตม์ วิศาลจิตร ผู้ตรวจราชการกระทรวงคมนาคม และโฆษกกระทรวงฯ

กล่าวว่า กระทรวงคมนาคมได้กำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการให้บริการระบบคมนาคมขนส่งเชื่อมโยงพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ รองรับกลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมาย เชื่อมโยงการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศให้สูงขึ้น สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล ด้านการลงทุนภายใต้โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564) รวมถึงเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมขนส่งให้ภาคตะวันออกเป็นประตูสู่ประเทศในแถบอาเซียน และจีนตอนใต้

ทางหลวงหมายเลข 344 สายชลบุรี-แกลง เป็นเส้นทางหลักในการขนส่งสินค้า ในภาคตะวันออก มีอายุการใช้งานมานาน มีรถบรรทุกหนักผ่านเส้นทางเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ผิวทางมีสภาพชำรุดและการจราจรติดขัด โดยเฉพาะช่วง อ.บ้านบึง-อ.แกลง ทำให้ผู้ใช้ทาง ไม่ได้ได้รับความสะดวกและเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง เพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทล. ได้ดำเนินโครงการ ก่อสร้างขยายทางหลวงหมายเลข 344 สายบ้านบึง-แกลง ระยะทางรวม 37.6 กิโลเมตร โดยเริ่มก่อสร้างตอนที่ 1 ส่วนที่ 2 ที่ กม.41+100-62+600 ในพื้นที่ อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ระยะทาง 21.5 กิโลเมตร งบประมาณ 526,298,000 บาท ลักษณะโครงการได้ปรับปรุงผิวทางเป็นมาตรฐาน ชั้นทางพิเศษขนาด 4 ช่องจราจร ความกว้างต่อหนึ่งช่องจราจร 3.5 เมตร ไหล่ทางกว้าง 2.5 เมตร มีเกาะกลางเพื่อแบ่งทิศทางการจราจรอย่างชัดเจน พร้อมงานติดตั้งระบบไฟฟ้าแสงสว่าง ปัจจุบันโครงการก่อสร้างตอนที่ 1 ส่วนที่ 2 แล้วเสร็จ เปิดให้ประชาชนใช้สัญจร ช่วยเพิ่มศักยภาพ สายทางให้สะดวก รวดเร็ว และปลอดภัย แก้ไขปัญหาการจราจร ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของจังหวัด รองรับการแข่งขันการค้าไปสู่ผู้บริโภค ทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงสนับสนุน EEC (กรมทางหลวง, 2560)

ข้อมูลทั่วไปอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

จังหวัดชลบุรี (ที่ว่าการอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี, 2555) ข้อมูลโครงสร้างพื้นฐาน อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะพื้นที่อำเภอบ้านบึงโดยทั่วไปเป็นป่าที่บนานาพรรณ มีต้นไม้ต่าง ๆ และสัตว์ป่านานาชนิด ได้อาศัย มีชุมชนที่เป็นหมู่บ้าน ตั้งเรียงรายกันเป็นระยะ ๆ ห่างไกลกันพอสมควร และมีอาชีพทางการเกษตรกรรม เช่น ปลูกพืชไร่ จับสัตว์ป่ายังชีพกัน ไปวัน ๆ พื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองบ้านบึงในปัจจุบันเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมขัง โดยทั่วไปมีชาวบ้านเรียกกันว่า “มาบ” เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่ชุมชนดั้งเดิมได้ใช้สอยมาตลอด และสายน้ำไหลมาจากภูเขานั้น ก็ได้ไหลไปยังอำเภอพานทองอีกสายหนึ่ง

แหล่งถิ่นฐานชุมชนดั้งเดิม คือ บริเวณหน้าลำมานั่นเอง ตั้งแต่หน้าวัดบุญญฤทธยาราม มาจนถึงบริเวณวัดบึงบวรสถิต และเริ่มมีตลาดบึงเป็นแหล่งชุมชนในปี พ.ศ. 2462 อำเภอบ้านบึง ได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอบ้านบึง ในปี พ.ศ. 2464 และในปี พ.ศ. 2481 นายอำนาจ เนื่องจำนงค์ คหบดีสมัยนั้นได้เป็นผู้นำในการยกฐานะจากกิ่งอำเภอเป็นอำเภอ โดยเสนอต่อทางการว่าขอยกที่ดินของนางเทศ กาญจนพิงคะ ซึ่งเป็นมารดาของภรรยา เป็นสถานที่ตั้งที่ว่าการอำเภอและสถานที่ราชการต่าง ๆ พร้อมกันสร้างที่ว่าการอำเภอให้อีก 1 หลัง โดยไม่ได้ใช้งบประมาณของกระทรวงมหาดไทย

ที่ว่าการอำเภอบ้านบึง สมัยนั้นเป็นเรือนไม้ทรงปั้นหยาผูกกลางมีบันไดขึ้นทั้ง 2 ข้าง เริ่มก่อสร้างและเสร็จ พ.ศ. 2481 และใช้ในราชการตลอดมาจนถึงปี พ.ศ. 2528 ต่อมาปี พ.ศ. 2529 นายอารยะ วิวัฒน์วานิช ดำรงตำแหน่งนายอำเภอบ้านบึง ได้เชิญชวนคหบดี และชาวอำเภอบ้านบึง ช่วยกันสร้างที่ว่าการอำเภอหลังใหม่ เริ่มก่อสร้างในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2531 และแล้วเสร็จในเดือนธันวาคม พ.ศ.2531 เป็นที่ว่าการอำเภอหลังเดียวในประเทศไทยที่มีแบบแปลนพิเศษต่างจากที่อื่น มีลักษณะเป็นอาคารคอนกรีต 3 ชั้น ขนาด 19 x 34 x17 เมตร

การอพยพคนมาตั้งรกรากนั้น เกิดจากการนำอุตสาหกรรมป่าไม้ ที่อำเภอศรีราชา โดยเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) จึงมีการทำป่าไม้ หักล้างถางพงเต็มพื้นที่ ผู้คนจึงอพยพมาไม่ขาดสายเพื่อมาแผ้วถางป่า ทำไร่ไถ และตัดไม้ส่งเป็นอุตสาหกรรม สามารถกำหนดเป็น 2 เชื้อสาย คือ

1. เชื้อสายชาวจีน เดินทางมาจากชลบุรี และมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากเมืองไผ่ล้อม จังหวัดกวางจั้ว มณฑลแต้จิ๋ว
2. เชื้อสายชาวลาว มาจากบ้านเข็ดใหญ่ ท่าสาละ อำเภอพนัสนิคม ตั้งรกรากบริเวณชุมชนย่อยเข็ดน้อย และมาจากเวียงจันทน์ ตั้งรกรากบริเวณวัดสำนักบก และบริเวณชุมชนหนองโคลน อำเภอบ้านบึง

สภาพทั่วไป

ตำแหน่งที่ตั้ง

อำเภอบ้านบึง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดชลบุรี ห่างจากศาลากลางจังหวัด 14 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ซึ่งสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 50-65 กิโลเมตร (ไม่มีโอกาสน้ำท่วม)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอบ้านทองและอำเภอบ้านสนิคม
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอหนองใหญ่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอบ้านสนิคม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองและอำเภอศรีราชา

สภาพพื้นที่

อำเภอบ้านบึง มีเนื้อที่ประมาณ 646.334 ตารางกิโลเมตร (403,958.75 ไร่) ส่วนใหญ่เป็นที่ราบมีแนวเทือกเขาเขียว เขาชมพู ด้านทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอศรีราชา ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน จะมีเฉพาะห้วย หนอง คลอง บึง

ประชากร

อำเภอบ้านบึง มีประชากรรวมทั้งสิ้น 94,266 คน เป็นชาย 46,660 คน หญิง 47,606 คน ประชากรแยกรายพื้นที่ ดังนี้

1. เทศบาลเมืองบ้านบึง มีประชากรรวม 15,979 คน แยกเป็นชาย 7,575 คน หญิง 8,404 คน
2. เทศบาลตำบลห้วยกุญแจ มีประชากรรวม 4,015 คน แยกเป็นชาย 1,929 คน หญิง 2,086 คน
3. เทศบาลตำบลหนองไผ่แก้ว มีประชากรรวม 2,032 คน แยกเป็นชาย 991 คน หญิง 1,041 คน
4. เทศบาลตำบลหนองซาก มีประชากรรวม 9,439 คน แยกเป็นชาย 4,693 คน หญิง 4,746 คน (โดยได้รับการฐานะเป็นเทศบาลตำบล เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2550)
5. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบึง มีประชากรรวม 8,095 คน แยกเป็นชาย 4,002 คน หญิง 4,093 คน
6. องค์การบริหารส่วนตำบลคลองกิว มีประชากรรวม 15,030 คน แยกเป็นชาย 7,474 คน หญิง 7,556 คน
7. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่แก้ว มีประชากรรวม 7,430 คน แยกเป็นชาย 3,851 คน หญิง 3,579 คน
8. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอิรุณ มีประชากรรวม 16,267 คน แยกเป็นชาย 8,218 คน หญิง 8,049 คน
9. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบอนแดง มีประชากรรวม 5,533 คน แยกเป็นชาย 2,766 คน หญิง 2,767 คน
10. องค์การบริหารส่วนตำบลมาบไผ่ มีประชากรรวม 5,023 คน แยกเป็นชาย 2,499 คน หญิง 2,524 คน
11. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองซ้าซาก มีประชากรรวม 5,423 คน แยกเป็นชาย 2,662 คน หญิง 2,761 คน

อาชีพ

ประชากรอำเภอบ้านบึง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ซึ่งอำเภอบ้านบึงมีพื้นที่การเกษตรประมาณ 8,079.175 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนใหญ่ทำการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่อ้อย มันสำปะหลัง สับปะรด ทำสวนมะพร้าว ในส่วนของอุตสาหกรรม อำเภอบ้านบึง มีโรงงานอุตสาหกรรม 192 แห่ง ซึ่งรายได้ของประชากร โดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 30,131 บาท/คน/ปี

การปกครอง

อำเภอบ้านบึง แบ่งเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นออกเป็น เทศบาล 4 แห่ง รวม 46 ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล 7 แห่ง รวม 52 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

1. เทศบาลเมืองบ้านบึง	37 ชุมชน
2. เทศบาลตำบลหนองไผ่แก้ว	3 ชุมชน
3. เทศบาลตำบลหัวกุญแจ	6 ชุมชน
4. เทศบาลตำบลหนองซาก	4 หมู่บ้าน
5. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบึง	5 หมู่บ้าน
6. องค์การบริหารส่วนตำบลคลองกิว	9 หมู่บ้าน
7. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่แก้ว	5 หมู่บ้าน
8. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอิฐ	12 หมู่บ้าน
9. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบอนแดง	6 หมู่บ้าน
10. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองซำซาก	5 หมู่บ้าน
11. องค์การบริหารส่วนตำบลมาบไผ่	6 หมู่บ้าน

โครงสร้างพื้นฐานของอำเภอบ้านบึงในปัจจุบัน

ด้านการศึกษา

ปัจจุบันอำเภอบ้านบึง จัดการศึกษาเป็น 2 ระยะ

1. การศึกษาในระบบโรงเรียน มี 39 แห่ง ครู/อาจารย์ 725 คน	
โรงเรียนระดับประถมศึกษา	34 แห่ง
โรงเรียนมัธยมศึกษา	4 แห่ง
โรงเรียนอาชีวศึกษา	1 แห่ง
2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน มี 34 แห่ง แยกได้ดังนี้	
ศูนย์สอนเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด	6 แห่ง
ห้องสมุดประชาชนประจำอำเภอ	1 แห่ง

ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 27 แห่ง

การคมนาคม

อำเภอบ้านบึง มีเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างอำเภอ จังหวัด และภายในหมู่บ้าน ดังนี้
ทางหลวงแผ่นดิน 8 สาย ได้แก่ 331, 344, 3127, 3134 , 3345, 3401, 3289 และ 3133
เส้นทางภายในหมู่บ้าน 173 สาย

ด้านสาธารณสุข

1. โรงพยาบาล ขนาด 60 เตียง 1 แห่ง ได้แก่

โรงพยาบาลบ้านบึง

2. สถานีอนามัย 14 แห่ง ได้แก่

2.1 สถานีอนามัยตำบลหนองขี้ซาก ตำบลหนองขี้ซาก

2.2 สถานีอนามัยตำบลมาบไผ่ ตำบลมาบไผ่

2.3 สถานีอนามัยหนองบอนแดง ตำบลหนองบอนแดง

2.4 สถานีอนามัยบ้านหนองยาง ตำบลหนองบอนแดง

2.5 สถานีอนามัยบ้านหนองเงิน ตำบลหนองซาก

2.6 สถานีอนามัยป่ายูบ ตำบลหนองไผ่แก้ว

2.7 สถานีอนามัยหนองไผ่แก้ว ตำบลหนองไผ่แก้ว

2.8 สถานีอนามัยบ้านหนองชัน ตำบลหนองอิรุณ

2.9 สถานีอนามัยบ้านเนินโมก ตำบลหนองอิรุณ

2.10 สถานีอนามัยบ้านป่าแดง ตำบลหนองอิรุณ

2.11 สถานีอนามัยอ่างเวียน ตำบลหนองอิรุณ

2.12 สถานีอนามัยหัวกุ่มแจ ตำบลคลองกือ

2.13 สถานีอนามัยมาบลำบิด ตำบลคลองกือ

2.14 สถานีอนามัยบ้านหมื่นจิตร ตำบลคลองกือ

3. คลินิกแพทย์ทั้งหมด 20 แห่ง

ด้านการไฟฟ้า

อำเภอบ้านบึง มีสำนักงานการไฟฟ้า 1 แห่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านมาบกรุด ตำบลบ้านบึง

ด้านโทรศัพท์

อำเภอบ้านบึง มีสำนักงานองค์การโทรศัพท์ 1 แห่ง มีชุมสายโทรศัพท์ 2 ชุมสาย

มีหมายเลขโทรศัพท์ทั้งสิ้น 4,800 เลขหมาย โทรศัพท์สาธารณะ 370 แห่ง

ด้านการพาณิชย์

อำเภอบ้านบึง มีธนาคารพาณิชย์ ธนาคารของรัฐ สถาบันบริการ และการสหกรณ์ แยกได้ดังนี้

ธนาคารพาณิชย์	7 แห่ง
ธนาคารของรัฐ	4 แห่ง
สถาบันบริการน้ำมันเชื้อเพลิง	25 แห่ง
สหกรณ์กลุ่มการเกษตรร้านค้า	7 แห่ง

ด้านการปศุสัตว์

อำเภอบ้านบึง มีเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ ประมาณ 2,025 คน สัตว์ที่เลี้ยง แยกได้ดังนี้

โคนม	1,900 ตัว
โคเนื้อ	600 ตัว
กระบือ	1,350 ตัว
สุกร	80,000 ตัว
เป็ด, ไก่	11,017,251 ตัว

นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรได้รวมตัวกันเป็นสหกรณ์ เช่น สหกรณ์โคนมบ้านบึง จำกัด สหกรณ์การเกษตรบ้านบึง ชมรมผู้เลี้ยงสุกร

ด้านการประปา

อำเภอบ้านบึง มีสำนักงานประปาส่วนภูมิภาค 1 แห่ง ซึ่งสามารถจ่ายน้ำให้ผู้ใช้ 180 ม³/ชม. นอกจากนี้ยังมี ประปาชนบท 21 แห่ง

สถานที่สำคัญและการท่องเที่ยว

สถานที่สำคัญทางด้านศาสนา ได้แก่

วัดบุญญฤทธยาราม (วัดบึงบน) เป็นวัดสังกัดมหานิกาย ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านบึง ติดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 บ้านบึง-แกลง มีเนื้อที่ประมาณ 15 ไร่ อยู่ห่างจากจังหวัดชลบุรี 14 กิโลเมตร เดิมมีชื่อตามชาวบ้านเรียกว่า “วัดบึงคงคาลัย” และเหตุว่าวัดนี้ ตั้งอยู่ริมห้วย ส่วนหลักฐานในกรมศาสนาได้บันทึกไว้มีชื่อว่า “วัดบึงใน” ซึ่งเป็นวัดที่เคารพสักการะของชาวบ้านมาตั้งแต่ก่อนเป็นอำเภอบ้านบึง และเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดของอำเภอบ้านบึง

วัดบึงบวรสถิตย์ (วัดบึงล่าง) เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกายเป็นอารามราษฎร์ ตั้งอยู่ถนนเทศบาล อำเภอบ้านบึง มีเนื้อที่ประมาณ 13 ไร่ มีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ เป็นพระพุทธรูปปางลีลา ประดิษฐานอยู่บนแท่นหินอ่อน หล่อด้วยโลหะรมดำ ตั้งอยู่บริเวณหน้าวัด วัดนี้ตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2434 โดยมีพระภิกษุรูปหนึ่งเดินทางจากวัดคงคาลัย (วัดบึงบน)

ชื่อพระอาจารย์เขียว ได้มาแผ้วถางที่วัดตรงปัจจุบัน ซึ่งเป็นป่าไม้ไร่ ป่าไผ่ ตั้งเป็นวัดขึ้น
ชาวบ้านโดยทั่วไปในครั้งนั้น เรียกวัดนี้ว่า “วัดไร่บ้านบึง” ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่รองจากวัดบุญญฤทธยาราม
อำเภอบ้านบึงยังมีวัดซึ่งตั้งอยู่ตามตำบลต่าง ๆ อีก 32 แห่ง และสำนักสงฆ์ 1 แห่ง ที่สำคัญมี
วัดเขาถ้ำ ตั้งอยู่ตำบลหนองอิรุณ มีพระธาตุจุฬามณี ซึ่งเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
วัดหาดทรายขาว (วัดป่าธรรมชาติ) ตั้งอยู่ตำบลคลองกือ
วัดเนื่องจำนงค์ ตั้งอยู่ตำบลหนองซาก

การท่องเที่ยว

อำเภอบ้านบึงมีโรงแรม 2 แห่ง

1. ชื่อ โรงแรมชัยเจริญ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองบ้านบึง มีจำนวนห้องพักเพื่อรองรับ
นักท่องเที่ยว ประมาณ 15 ห้อง
2. ชื่อโรงแรมศิริมายารีสอร์ท อยู่ระหว่างขอเปิดดำเนินการ จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ในเขต
เทศบาลเมืองบ้านบึง ห้องพักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ประมาณ 18 ห้อง มีภัตตาคาร ร้านอาหาร
และสถานบันเทิง รวม 32 แห่ง

มีสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ 1 แห่ง คือ น้ำตกอ่างช้างน้ำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านบึง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อำเภอบ้านบึงมีพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมาย 5 แห่ง ดังนี้

ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเขาเขียว มีเนื้อที่ 26,875 ไร่

ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าหินลาดและป่าเขาไผ่ มีเนื้อที่ 2,125 ไร่

ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเขาเรือแตก มีเนื้อที่ 1,500 ไร่

ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเขาชมพู มีเนื้อที่ 11,250 ไร่

ป่าไม้ตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ ฯ ป่ากะปอม มีเนื้อที่ 50 ไร่

มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติและสร้างขึ้น ดังนี้

อ่างเก็บน้ำ 3 แห่ง

สระน้ำ 32 แห่ง

ฝาย 13 แห่ง

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม

อำเภอบ้านบึง มีสภาพส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีแนวเทือกเขา แต่ก่อนเหมือนเป็นเมืองปิด
มีแต่อุตสาหกรรมน้ำตาลเป็นหลัก การเดินทางมีถนนเชื่อมชลบุรีเพียงสายเดียว มีถนน 331
ที่กองทัพทหารอเมริกันมาสร้างสนามบินอู่ตะเภา และได้ตัดถนนเชื่อมภาคอีสานถึงจังหวัดนครราชสีมา
ถนนสายนี้ได้เป็นเส้นทางหลักเชื่อมกับถนนชนบทของชาวอำเภอบ้านบึงหลายสิบสาย

สร้างความสะดวกสบาย โดยเฉพาะการเดินทางสู่ภาคอีสาน ตลอดจนการขนส่งพืชผลการเกษตร การสัญจรทั่วไป

เมื่อครั้งเกิดคณะปฏิรูปการปกครอง ซึ่งนำโดย พล.ร.อ.สังด์ ชล่ออยู่ เป็นหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครอง พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี มีนโยบายเร่งด่วน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 คือ

ตัดถนนบ้านบึง-แก่ง (344) เชื่อมจังหวัดชลบุรี เพื่อลดระยะการเดินทางไปจันทบุรี ได้ถึง 100 กิโลเมตร ทำให้การขนส่งพืชผลสะดวก รวดเร็ว ประหยัดน้ำมัน และเวลา

ตัดถนนบ้านบึง-บ้านค่าย เพื่อรองรับการวางท่อก๊าซธรรมชาติที่ขึ้นจากอ่าวไทย ขนมาตามถนน และขยายถนนชลบุรี-บ้านบึง เป็นถนนคอนกรีตเชื่อมถนนสุขุมวิทกับถนนบางนา-ตราด

ต่อมาเมื่อถนนทุกสายสร้างเสร็จ บ้านบึงจึงกลายเป็นเมืองเปิดก่อให้เกิดธุรกิจอีกมากมาย ตามมา มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากจนระบบสาธารณูปโภครองรับไม่ทัน โดยเฉพาะขาดแคลน แหล่งน้ำขนาดใหญ่มารองรับอุตสาหกรรมที่จะเกิดขึ้นมากมาย

ความสงบเรียบร้อย

อำเภอบ้านบึงเป็นเมืองที่มีประชากรส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรมและโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีประชากรจากต่างจังหวัดเข้ามาทำงานจำนวนมาก และบ้านเรือนของชาวบ้านก็อยู่ห่างไกล ซึ่งเป็นชุมชนเล็กบ้างใหญ่บ้าง จะมีหนาแน่นก็เพียงแค่ว่าเป็นเทศบาล และในภาวะปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง แม้จะก็ให้เกิดความก้าวหน้าแต่ก็มีผลกระทบ ทำให้เกิดปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ตามมาหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน อันเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญสำหรับประชาชนในการดำรงชีวิต อย่างปกติสุขในสังคม และมีแนวโน้มที่จะมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น อำเภอบ้านบึงจึงมีนโยบาย ให้มีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนขึ้น (อปพร.) จัดตั้งเป็นรุ่นแรก เมื่อปี พ.ศ. 2535 ปัจจุบันมี 5 รุ่น มีสมาชิกทั้งหมด 531 คน อปพร. สามารถให้ความช่วยเหลือในทุกด้าน แล้วแต่การร้องขอของหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งออกตรวจตราตามหมู่บ้าน ชุมชน เพื่อให้มีความสงบเรียบร้อย และต่อมาอำเภอบ้านบึงได้มีการอบรมอาสาป้องกันและปราบปรามยาเสพติดขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2546 โดยมีจำนวนผู้อาสา 1,140 คน เพื่อทำหน้าที่สอดส่องดูแลและให้ความร่วมมือ ในการแจ้งข่าวเกี่ยวกับยาเสพติดให้กับตำรวจและอำเภอ ต่อมาอำเภอบ้านบึงได้มีสายตรวจชุมชน ตำบล (ตชต.) เกิดขึ้น โดยเป็นนโยบายสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในการทำให้ตำรวจเป็นที่พึ่ง ของประชาชน โดยให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด และการจราจร โดยกำหนดให้มี ตชต.อยู่ทุกตำบล และร่วมออกตรวจตราร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นหัวหน้าชุด ซึ่งในการปฏิบัติงานดังกล่าวไม่มีคำตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น
สายตรวจชุมชนตำบล (ตชต.) เริ่มมีในปี พ.ศ. 2547 มีจำนวนสมาชิก 480 คน

การดำเนินการแก้ปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการอำเภอบ้านบึง
ตามที่รัฐบาลได้มีนโยบายให้ดำเนินการแก้ปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ
โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบการจดทะเบียน
ความต้องการ/ปัญหาของประชาชน จำนวน 8 กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

1. ปัญหาที่ดินทำกิน
2. ปัญหาคนเร่ร่อน
3. ปัญหาผู้ประกอบการอาชีพผิดกฎหมาย
4. การให้ความช่วยเหลือนักเรียน/ นักศึกษาให้มีรายได้จากอาชีพที่เหมาะสม
5. ปัญหาการถูกหลอกลวง
6. ปัญหาหนี้สินภาคประชาชน
7. ปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจน
8. ปัญหาอื่น ๆ

อำเภอบ้านบึงได้ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การจดทะเบียนปัญหาต่าง ๆ

อำเภอบ้านบึงได้จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการแก้ปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ
รับจดทะเบียนประชาชนผู้ประสบปัญหาจากกลุ่มต่าง ๆ ตั้งแต่วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา
มีผู้มาจดทะเบียนทั้งสิ้นจำนวน 6,901 ราย จำนวนปัญหาทั้งสิ้น 11,022 ปัญหา แยกเป็นปัญหามากที่สุด
3 อันดับ คือ

- 1.1 ปัญหาคนจนไม่มีที่อยู่อาศัย 3,872 ราย
- 1.2 ปัญหาที่ดินทำกิน 3,849 ราย และ
- 1.3 ปัญหาหนี้สินภาคประชาชน 2,550 ราย

อำเภอบ้านบึงได้ดำเนินการตามแนวทางที่ ศตจ.,ศตจ.มท. และศตจ.ปค. กำหนดเรื่อยมา
ตามลำดับ เริ่มตั้งแต่การเจรจาหนี้ในระบบทั้งหมด (1,405 ราย) โดยคณะผู้เจรจານี้และกลั่นกรอง
ข้อมูล (Verify) ผู้จดทะเบียนปัญหาสังคมและความยากจน โดยกระบวนการการวางแผน
ในพื้นที่อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ผลการดำเนินการจนถึงปัจจุบัน ปรากฏผลดังนี้

ข้อมูลจำนวนผู้จดทะเบียนที่จะต้องการความช่วยเหลือ (Need)

2. การดำเนินการแก้ปัญหา

อำเภอบ้านบึงได้จัดตั้งศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนระดับอำเภอ (ศตจ.อ.) พร้อมกันนี้ได้แต่งตั้งคณะกรรมการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนระดับอำเภอ และศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนระดับอำเภอ/ ตำบล/ หมู่บ้าน/ ชุมชน เพื่อทำหน้าที่พิจารณาแก้ไขปัญหา และดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ในด้านต่าง ๆ มีผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาสำคัญ ๆ เร่งด่วน โดยสรุปได้ดังนี้

2.1 การแก้ไขปัญหาด้านที่ดินทำกิน

อำเภอบ้านบึงได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาผู้จดทะเบียนด้านที่ดินทำกิน ดังนี้

2.1.1 สงเคราะห์ช่วยเหลือเบื้องต้น จัดหาเงินสงเคราะห์คนชราและคนพิการ

โดยประสานกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2.1.2 จัดการรวานแก้งเงินอำเภอในระดับตำบล

2.1.3 ศตจ.อ.บ้านบึงดำเนินการร่วมกับพัฒนาการอำเภอ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน

จัดฝึกอบรมอาชีพ การกักตลายกระจก การทำผ้าบาติก การทำหัตถกรรมไม้ไผ่ การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ/ ปุ๋ยชีวภาพ การทำสบู่มะขาม การทำดอกไม้ประดิษฐ์ การทำอาหาร-ขนมหวาน การทำน้ำยาล้างจาน

2.2 การแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน

ได้ดำเนินการเจรจาหนี้ในระบบ โดยจัดคณะเจรจาหนี้สินและบันทึกผลการเจรจา ในแบบบันทึก น.2

2.3 การแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัย

การเคหะแห่งชาติมีแผนงาน โครงการดำเนินการ โครงการบ้านเอื้ออาทรในพื้นที่ อำเภอบ้านบึงจำนวนทั้งสิ้น 3 โครงการ

สำหรับปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ ปัญหาคนเร่ร่อน ปัญหาการประกอบอาชีพผิดกฎหมาย ปัญหานักเรียน/ นักศึกษาต้องการมีรายได้ และปัญหาการถูกหลอกลวง อำเภอบ้านบึงได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือเป็นที่เรียบร้อย

3. การดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนในปี พ.ศ. 2549

3.1 เนื่องจากรัฐบาลได้กำหนดนโยบายที่จะแก้ไขปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นไป ในปี พ.ศ. 2551 โดยกำหนดให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนในปี พ.ศ. 2549 ให้ได้ร้อยละ 40 ปี พ.ศ. 2550 ร้อยละ 30 และปี พ.ศ. 2551 ร้อยละ 30 อำเภอบ้านบึงได้เตรียมความพร้อมเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนให้เป็นไปตามเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น โดยให้คณะกรรมการแก้ไข ปัญหาสังคมและความยากจนด้านต่าง ๆ ส่วนราชการ และอำเภอ จัดทำแผนงาน โครงการแก้ไข ความยากจน โดยให้กำหนดเป้าหมายลดจำนวนผู้ประสบปัญหาตามข้อมูลการ (Verify) ให้ได้ 40% เป็นอย่างต่ำ ขณะนี้อำเภอบ้านบึงได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว 61.21 % โดยได้รับงบประมาณ ดังนี้

3.1.1 โครงการที่ใช้งบประมาณ ศตจ.ปค. เพื่อดำเนินการจัดการรวานแก้งเงิน
ในพื้นที่อำเภอ/ กิ่งอำเภอ เป็นเงินจำนวน 230,000 บาท

3.1.2 โครงการที่ใช้งบประมาณ ศตจ.มท. จำนวน 1 โครงการ เป็นเงินจำนวน
254,000 บาท ในการดำเนินงานตามโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (ศตจ.มท.) โดยดำเนินการ
ฝึกอาชีพเสริมรายได้-ลดรายจ่ายครัวเรือนยากจน

3.2 การดำเนินการตามแนวทางการขับเคลื่อนการรวานแก้งเงินระยะ 4 เดือน
(ระหว่างเดือนมิถุนายน-กันยายน 2549) โดยกระบวนการการรวานแก้งเงินและตัวชี้วัดตามคำรับรอง
การปฏิบัติราชการกรมการปกครอง

4. ปัญหาอุปสรรค/ การแก้ไขปัญหา

สรุปปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคาความยากจนเชิงบูรณาการ
ของอำเภอบ้านบึง ดังนี้

4.1 ปัญหาด้านที่ดินทำกิน

การแก้ไขปัญหาคาที่ดินทำกินจำเป็นที่จะต้องดำเนินการ โดยจัดหาที่ดินทำกินทั้งภาครัฐ
และเอกชน ซึ่งหากเป็นที่ดินของภาครัฐมีระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก และส่วนใหญ่
มีราษฎรถือครองทำประโยชน์ในที่ดินอยู่ก่อนแล้ว เป็นอุปสรรคต่อการให้ความช่วยเหลือผู้จดทะเบียน
หากเป็นที่ดินของภาคเอกชนจะต้องใช้งบประมาณสูงในการจัดหา รัฐบาลควรพิจารณาแก้ไขปัญหาคา
ที่ดินในความดูแลของภาครัฐเป็นหลัก

4.2 ปัญหาด้านหนี้สินภาคประชาชน

กรณีหนี้นอกระบบการเจรจาหนี้ยุติ เจ้าหนี้และลูกหนี้ตกลงโอนหนี้สินเข้าสู่ระบบ
ธนาคาร ส่วนใหญ่ธนาคารปฏิเสธไม่ให้สินเชื่อนี้เนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน หรือลูกหนี้
เป็นผู้ไม่มีรายได้ที่แน่นอน และผู้จดทะเบียนบางรายไม่ไปพบเจ้าหน้าที่โดยให้เหตุผลว่าไม่มีเวลา
หยุดงานไม่ได้ ฯลฯ

สถาบันการเงินควรพิจารณาลดหย่อนหลักเกณฑ์การพิจารณาสินเชื่อนี้ เพื่อสามารถ
ช่วยเหลือลูกหนี้ผู้จดทะเบียนได้อย่างจริงจัง

4.3 ปัญหาคนจนไม่มีที่อยู่อาศัย

การแก้ไขปัญหาคาที่อยู่อาศัยของคนจนยังไม่สามารถดำเนินการได้ตามความต้องการ
ของผู้จดทะเบียน เนื่องจากต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก และมีหน่วยงานการเคหะแห่งชาติ
ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจเกี่ยวข้องและมีศักยภาพเป็นหลักในการแก้ไขปัญหาคาเพียงหน่วยเดียว
ประกอบกับที่ดินในเมืองมีราคาแพงจนทำให้ภาคเอกชนที่จะเข้าร่วมโครงการไม่สามารถรับเงื่อนไข
ของการเคหะแห่งชาติได้

รัฐบาลควรสั่งการหรือเน้นย้ำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาท
ร่วมแก้ไขปัญหา โดยในระยะแรกให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีศักยภาพด้านงบประมาณ
จัดทำโครงการบ้านเอื้ออาทรช่วยเหลือผู้จดทะเบียนอีกทางหนึ่ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สิโรตม์ แดงภูมิ (2550) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการก่อสร้าง
ทางหลวงพิเศษ สายวงแหวนด้านใต้ที่มีต่อผู้ประกอบการพื้นที่ 2 ข้างทาง
มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม จากการก่อสร้างทางหลวงพิเศษ
สายวงแหวนด้านใต้ที่มีต่อผู้ประกอบการพื้นที่ 2 ข้างทาง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
คือ สมาชิกครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรที่ทางหลวงพิเศษ สายวงแหวนด้านใต้ตัดผ่าน
จำนวน 45 ครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกร
ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 45-54 ปี มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่มีสมาชิกครอบครัว
ที่ประกอบอาชีพเกษตรกร 1-2 คน โดยประกอบอาชีพเกษตรกร 5-10 ปี ใช้พื้นที่ดิน 3-6 ไร่
ในการประกอบอาชีพส่วนใหญ่มีรายได้ 30,000-60,000 บาทต่อปี และ 60,000-90,000 บาทต่อปี
มีหนี้สินอยู่ระหว่าง 20,000-50,000 บาทต่อปี เป็นส่วนมาก กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ
ค่อนข้างน้อย และได้รับผลกระทบทางสังคมค่อนข้างน้อย โดยผลกระทบทางเศรษฐกิจที่มากที่สุด
คือ การที่ทรัพยากรธรรมชาติแย่งลง ส่วนผลกระทบทางสังคม 3 ด้าน ได้แก่ ทำให้สิ่งแวดล้อม
ทางสังคมแย่งลง ทำให้มีปัญหาทางสังคมมากขึ้น ส่วนทางด้านบวกของสังคม คือ การทำให้เวลา
ในการใช้ชีวิตประจำวันเปลี่ยนแปลงดีขึ้น

ลักษณะ เส็งยมจิตต์ (2543) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการดำเนิน
นโยบายสร้างทางหลวงพิเศษ (มอเตอร์เวย์) ที่มีต่อชุมชนข้างทาง ศึกษากรณีทางหลวงพิเศษ
หมายเลข 7 (กรุงเทพ-ชลบุรี สายใหม่) มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม
จากการก่อสร้างทางหลวงพิเศษหมายเลข 7 (กรุงเทพ-ชลบุรี สายใหม่) ของประชาชน 2 ข้างทาง
อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้าครัวเรือนในตำบลเขาหิน ตำบลบางผึ้ง
อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ทางหลวงพิเศษตัดผ่าน จำนวน 45 ครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้
ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง
มีอายุในช่วง 45-54 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อาศัยในพื้นที่มานานกว่า 24 ปี
ในส่วนของผลกระทบทางเศรษฐกิจได้ศึกษาเกี่ยวกับอาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ รายจ่าย
ภาระหนี้สิน การถือครองที่ดินและการถือครองที่ดิน พบว่า อาชีพหลักทางด้านเกษตรลดลง
แต่อาชีพเกี่ยวกับการจ้างแรงงานจะสูงขึ้น และการถือครองที่ดินส่วนใหญ่ไม่เกิน 3 ไร่ รายได้โดยเฉลี่ย

เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันภาระหนี้สินก็เพิ่มขึ้นด้วย ส่วนผลกระทบในด้านสังคมมีการส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อเพิ่มขึ้น การตั้งบ้านเรือนจะอยู่ในย่านชุมชน มีเครื่องอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นรถจักรยานยนต์และรถยนต์ และซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรรวดเร็วขึ้น แต่สิ่งหนึ่งที่น่าเป็นห่วง คือ ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เพราะหลังจากสร้างทางแล้วส่วนใหญ่จะมีปัญหาเกี่ยวกับเสียงรถยนต์ และควันพิษจากเครื่องยนต์

โอภาส อินทสาขา (2552) ศึกษาเรื่อง สภาพปัญหาการจราจรและผลกระทบบริเวณริมทางหลวงพิเศษหมายเลข 35 เขตสำนักงานบำรุงทางสมุทรสงคราม และราชบุรีส่วนที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษามูลค่าความเสียหายและเสนอแนะแนวทางแก้ไข เมื่อ ไม่สามารถอนุญาตให้เชื่อมทางหลวงท้องถิ่นเข้ากับทางหลักของทางหลวงพิเศษ หมายเลข 35 ในเขตรับผิดชอบของสำนักงานบำรุงทางสมุทรสงครามและราชบุรีส่วนที่ 2 โดยตรง กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรที่อยู่ริมทางหลวงพิเศษหมายเลข 35 เขตสำนักงานบำรุงทางสมุทรสงครามและราชบุรีส่วนที่ 2 ในเขต ตำบลบางแก้ว ตำบลบางจะเกร็ง ตำบลแหลมใหญ่ ตำบลขันแตก ตำบลคลองโคน ตำบลสี่สาร ตำบลแพรกหนามแดง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สถิติอุบัติเหตุ และโปรแกรมทางคณิตศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า มีมูลค่าความเสียหายจากอุบัติเหตุ มูลค่า 480 ล้านบาทต่อปี

วันดี วิศาล โภคะ (2533) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบ เศรษฐกิจ สังคม ที่มีต่อชุมชนชนบท เนื่องมาจากการสร้างทางหลวงชนบทหมายเลข 306-01 (ถนนรัตนานิเบศน์) ในจังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาลักษณะทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากร และผลกระทบที่มีต่อองค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อชุมชนชนบทจากการก่อสร้างทางหลวงชนบท หมายเลข 306-01 (ถนนรัตนานิเบศน์) ในจังหวัดนนทบุรี กลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้าครัวเรือน จำนวน 180 คน ในชุมชน 3 ตำบล ที่ทางหลวงชนบทตัดผ่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับโครงการ เพราะว่าการก่อสร้างทำให้เกิดความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้กับชุมชนที่อาศัยอยู่ การได้รับความสะดวกสบายจากการเดินทางเพื่อไปติดต่อชุมชนอื่น ไม่ว่าจะในด้านเวลาหรือรายจ่าย และสิ่งที่ได้รับประโยชน์อย่างมาก ได้แก่ แนวโน้มของราคาที่ดินที่สูงขึ้นตลอดเวลา อาชีพหลัก รายได้จากประกอบอาชีพหลัก การส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และความคิดที่จะเปลี่ยนอาชีพ ได้รับผลกระทบและมีความสัมพันธ์กับการสร้างทางหลวง

วันชัย วัฒนศิริ (2545) ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จากการสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (สุขุมวิท) ที่มีต่อประชาชน 2 ชำทาง มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาผลกระทบและมาตรการป้องกันผลกระทบอันเนื่องมาจากการสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 สายชลบุรี-พัทยา กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ 2 ชำทาง

ในเขตการสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากการสร้างทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 3 (สุขุมวิท) ด้านการประกอบอาชีพไม่มีผลกระทบต่อประชาชน แต่ประชาชนเปลี่ยนอาชีพ หันไปประกอบอาชีพรับจ้าง ซึ่งเป็นงานที่หาง่าย สำหรับรายได้พบว่าลดลง ด้านสุขภาพ คนในครอบครัวพบว่า มีผลกระทบต่อระบบหายใจเนื่องจากฝุ่นละอองจากการขยายถนน ในเรื่องอุบัติเหตุมีผลกระทบไม่มากนัก เนื่องจากบริษัทผู้รับเหมาก่อสร้างมีระบบป้องกันภัย ในการทำป้ายการติดสัญญาณไฟเพื่อความสะดวกต่อผู้ใช้ถนน ด้านสิ่งแวดล้อมพบว่า มีผลกระทบ ด้านฝุ่นละออง การสิ้นเสียดิน และเสียงของเครื่องจักรขณะที่กำลังทำงาน ด้านการจราจรพบว่า มีบ้างเล็กน้อย มาตรการลดผลกระทบมีการใช้ป้ายจราจรเพื่อบอกสัญญาณ มีการทำสะพานลอย เพื่อให้ประชาชนข้ามถนน มีการสร้างทางเบี่ยง ทางเลียย เพื่อให้ประชาชนที่สัญจร ไป-มา สะดวกในการเดิน

สุทธิชัย สนธิกุล (2545) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบทางสังคม อันเนื่องมาจากการก่อสร้าง ทางหลวงแผ่นดินสายแยกทางหลวงหมายเลข 304-สระแก้ว ที่มีต่อชาวบ้านที่ถนนตัดผ่าน ในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาผลกระทบทางสังคมและแนวทาง แก้ไขปรับปรุงผลกระทบ เนื่องมาจากการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินสายแยกทางหลวงหมายเลข 304-สระแก้ว กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จำนวน 264 ครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า มีผลกระทบทั้งในเชิงบวกและลบ ผลกระทบในเชิงบวก คือ โอกาสในการศึกษาของบุตรหลาน การมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น และความสะดวกในการสัญจร ผลกระทบเชิงลบ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากเกษตรกรรม ไปสู่ภาคนอกเกษตรกรรม และคนจนมีรายได้ลดลง ขณะที่คนรวยมีรายได้เพิ่มขึ้น การมีที่ดินลดลง และการสูญเสียที่ดินจากการเวนคืนที่ดิน และการขายที่ดินให้แก่นักลงทุน

เกียงคำ ทิพนะนันท์ (2553) ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลกระทบจากการก่อสร้างทางหลวงหมายเลข 9 และทางหลวงหมายเลข 13 ต่อชาวเมืองอุทุมพอน แขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ผลกระทบต่อชาวเมืองอุทุมพอน แขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หลังการก่อสร้างทางหลวงหมายเลข 9 และทางหลวงหมายเลข 13 กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชน ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ 4 หมู่บ้าน ที่ได้รับผลกระทบ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ เทคนิคการผลิต ของเกษตรกรเปลี่ยนไป โดยหันมาใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้น และใช้เครื่องจักรทางการเกษตรมากขึ้น มีการรวมกลุ่มสหกรณ์การเกษตร ระบบสาธารณูปโภค ระบบไฟฟ้า ระบบการสื่อสาร ระบบประปา

พัฒนาขึ้น ทำให้พืชผลทางการเกษตรมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ความสัมพันธ์ในครอบครัวเปลี่ยนไป สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ค่อนข้างน้อยลง เพราะต้องแยกย้ายออกไปประกอบอาชีพ ระดับการศึกษามีระดับที่สูงขึ้น มีการรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่น มากขึ้น

สาธิต ทศนะเอี่ยม (2548) ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากการก่อสร้างทางหลวงหมายเลข 212 จากจังหวัดมุกดาหาร ถึงอำเภอนิคมน้ำอ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากการก่อสร้าง ทางหลวงหมายเลข 212 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหาร ส่วนตำบล และประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมดังนี้ ด้านมรดกชุมชน การแต่งกาย และความเชื่อเปลี่ยนไปตามสถานภาพปัจจุบัน มีรถจักรยานยนต์และรถยนต์เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดเสียงดัง และฝุ่นควันจากรถยนต์และฝุ่นละอองเพิ่มมากขึ้น มีการตั้งบ้านเรือนตามสองข้างทาง ส่วนใหญ่ เป็นเพิงขายของริมทาง ร้านค้าต่าง ๆ ทำให้ก่อเกิดอาชีพใหม่ ๆ การใช้เครื่องจักรทางการเกษตรมากขึ้น จัดตั้งสถาบันเศรษฐกิจชุมชน ทำให้ราคาสินค้ามีราคาแพงขึ้น การเดินทางสัญจรไปมาสะดวกขึ้น

ธนกฤต โพธิ์ทอง (2555) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบจากการก่อสร้างคันดินป้องกันน้ำท่วม นิคมอุตสาหกรรมต่อชาวบ้านที่อาศัยบริเวณนอกคันดิน กรณีศึกษา นิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า (ไฮเทค) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ต่อชาวบ้านที่อาศัยบริเวณนอกคันดิน กลุ่มตัวอย่าง คือ ชาวบ้าน 9 หมู่บ้าน ที่อาศัยอยู่ในรัศมี 5 กิโลเมตร จากนิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า (ไฮเทค) จำนวน 299 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า มีชาวบ้านที่อาศัยอยู่นอกคันดินได้รับผลกระทบจากการก่อสร้าง คันดินป้องกันน้ำท่วม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.37 โดยมีผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.41

วันชัย มธรวาทิน (2551) ศึกษาเรื่อง การจัดการปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการก่อสร้าง เขื่อนขนาดใหญ่ กรณีศึกษา โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการปัญหาผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จากการสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ 2) เพื่อวิเคราะห์ถึงผลที่ได้รับจากการจัดการปัญหาผลกระทบ ในด้านต่าง ๆ กับการสามารถตอบสนองและสร้างความพึงพอใจให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ 3) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงคุณภาพชีวิตโดยรวมของราษฎรที่ได้รับผลกระทบก่อนและหลัง จากการสร้างเขื่อน กลุ่มตัวอย่าง คือ ราษฎรที่ได้รับผลกระทบ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการปัญหาที่เกิดจากผลกระทบ

ของการก่อสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ประสบผลสำเร็จได้ เพราะได้รับความร่วมมือจากราษฎร และเจ้าหน้าที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) ทุกฝ่ายมีความพึงพอใจต่อผลที่ได้รับจากการแก้ปัญหา ผลกระทบในด้านต่าง ๆ 3) ราษฎรได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์มีคุณภาพ ชีวิตที่ดีขึ้น

สุทิศย์ เสมอเชื้อ (2546) ศึกษาเรื่อง การประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากการก่อสร้าง เขื่อนกันตลิ่งกวันพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาถึงผลกระทบทางสุขภาพ ทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ จากการก่อสร้างเขื่อนกันตลิ่งกวันพะเยา กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้นำชุมชน เลือกแบบเจาะจงจำนวน 11 คน และกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ตัวแทนของครัวเรือน จำนวน 349 ครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม และแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า การก่อสร้างเขื่อนกันตลิ่งกวันพะเยามีผลกระทบทางสุขภาพ ทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ผลกระทบทางสุขภาพทางกาย ด้านบวก คือ 1) เพิ่มความปลอดภัยให้แก่ประชาชนจากอุบัติเหตุจากรถ 2) ลดการเกิดอุบัติเหตุ พลัดตกน้ำ 3) มีสถานที่สำหรับประชาชนไว้ออกกำลังกาย ผลกระทบทางสุขภาพทางกายในด้านลบ คือ 1) มีการทิ้งขยะลงสู่กวันพะเยาเพิ่มมากขึ้น 2) ถนนแคบ 3) การจราจรไม่มีระเบียบ ทำให้เกิด อุบัติเหตุได้ง่าย ผลกระทบทางสุขภาพทางจิตใจด้านบวก คือ 1) ทำให้ทัศนียภาพบรรยากาศบริเวณ กวันพะเยาสวยงามขึ้น 2) รู้สึกสบายใจที่มาพักผ่อนกวันพะเยา ผลกระทบทางสุขภาพทางจิตใจ ด้านลบ คือ 1) หงุดหงิดที่การจราจรติดขัดในตอนเย็น 2) รู้สึกกังวลใจที่มีวัยรุ่นมารวมกลุ่มกัน ผลกระทบทางสุขภาพทางสังคมด้านบวก คือ 1) ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น 2) ครอบครัวมีกิจกรรม ร่วมกัน 3) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น ผลกระทบทางสุขภาพทางสังคมด้านลบ คือ เป็นแหล่งมั่วสุมของวัยรุ่นมาทะเลาะวิวาทกัน ผลกระทบทางสุขภาพทางจิตวิญญาณด้านบวก คือ รู้สึกมีความภาคภูมิใจที่กวันพะเยาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญขึ้น สำหรับผลกระทบ ทางสุขภาพทางสังคมด้านลบนั่น คือ กลุ่มตัวอย่างไม่แน่ใจว่าสภาพวิถีชีวิตเดิมและความสวยงาม เป็นธรรมชาติของกวันพะเยาสูญเสียไปหรือไม่

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ามาทั้งหมดดังกล่าว พบว่า จากโครงการ การก่อสร้างหรือบูรณะถนน ล้วนมีผลกระทบหรือมีผลต่อความพึงพอใจของประชาชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยสามารถแสดงรายละเอียดได้ตามตารางดังนี้ คือ

ตารางที่ 2 ผลกระทบต่อประชาชนในการก่อสร้างถนน

ชื่อผู้วิจัย	ประเด็นการวิจัย	ตัวแปร	
		ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม
สิโรตม์ แดงภูมิ (2550)	ผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคมจากการก่อสร้าง ทางหลวงพิเศษ สายวงแหวนด้านใต้ ที่มีต่อผู้ประกอบการอาชีพ เกษตรกรรมพื้นที่ 2 ข้างทาง	1. เพศ 2. อายุ 3. ระดับการศึกษา 4. รายได้ 5. จำนวนสมาชิก ในครอบครัว 6. ระยะเวลา ในการประกอบ อาชีพเกษตรกรรม 7. จำนวนที่ดิน ที่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม	ผลกระทบต่อประชาชนจาก การก่อสร้างทางหลวงพิเศษ สายวงแหวนด้านใต้ 1. ด้านผลกระทบ ทางเศรษฐกิจ 2. ด้านผลกระทบทางสังคม
ลักษณ์ เสี่ยมจิตต์ (2543)	ผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม จากการค้าเนิน นโยบายสร้างทางหลวง พิเศษ (มอเตอร์เวย์) ที่มีต่อชุมชนข้างทาง ศึกษากรณีทางหลวงพิเศษ หมายเลข 7 (กรุงเทพ- ชลบุรี สายใหม่)	1. เพศ 2. อายุ 3. สถานภาพ 4. การศึกษา 5. จำนวนสมาชิก ในครอบครัว 6. ศาสนา 7. ภูมิลำเนา 8. ระยะเวลาที่ตั้ง ถิ่นฐาน	ผลกระทบต่อประชาชน จากการดำเนินนโยบาย สร้างทางหลวงพิเศษ (มอเตอร์เวย์) หมายเลข 7 (กรุงเทพ-ชลบุรี สายใหม่) 1. ด้านผลกระทบ ทางเศรษฐกิจ 2. ด้านผลกระทบทางสังคม
โอภาส อินทรสาขา (2552)	สภาพปัญหาการจราจร และผลกระทบบริเวณ ริมทางหลวงพิเศษ หมายเลข 35 เขตสำนักงาน บำรุงทางสมุทรสงคราม และราชบุรีส่วนที่ 2	1. เพศ 2. อายุ 3. สถานภาพ 4. การศึกษา	ผลกระทบบริเวณ ริมทางหลวงพิเศษ หมายเลข 35 1. ด้านการจราจร 2. ด้านเศรษฐกิจ 3. ด้านสังคม

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อผู้วิจัย	ประเด็นการวิจัย	ตัวแปร	
		ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม
วันดี วิศาล โภคะ (2533)	ผลกระทบ เศรษฐกิจ สังคม ที่มีต่อชุมชนชนบท เนื่องมาจากการสร้าง ทางหลวงชนบทหมายเลข 306-01 (ถนนรัตนธิเบศน์) ในจังหวัดนนทบุรี	1. เพศ 2. อายุ 3. รายได้ 4. การศึกษา 5. อาชีพ 6. ภาวะการถือครอง ที่ดิน 7. จำนวนเนื้อที่ที่ดิน ในการถือครอง 8. ระยะเวลาที่ตั้ง ถิ่นฐาน	ผลกระทบต่อประชาชน จากการสร้างทางหลวง ชนบทหมายเลข 306-01 (ถนนรัตนธิเบศน์) ในจังหวัดนนทบุรี 1. ด้านผลกระทบ ทางเศรษฐกิจ 2. ด้านผลกระทบทางสังคม
วันชัย วัฒนศิริ (2545)	ความคิดเห็นเกี่ยวกับ ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม จากการสร้างทางหลวง แผ่นดินหมายเลข 3 (สุขุมวิท) ที่มีต่อประชาชน 2 ช้างทาง	1. เพศ 2. อายุ 3. รายได้ 4. การศึกษา 5. อาชีพ	ผลกระทบต่อประชาชน จากการสร้างทางหลวง แผ่นดินหมายเลข 3 (สุขุมวิท) 1. ด้านเศรษฐกิจ 2. ด้านสังคม 3. ด้านสิ่งแวดล้อม 3.1 ปัญหามลพิษทางอากาศ 3.2 ระดับเสียง 3.3 ความั่นสะเทือน 3.4 ผลกระทบต่อแหล่งน้ำ 3.5 ผลกระทบต่อดิน 4. ด้านคุณภาพชีวิต 5. ด้านการจราจร

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อผู้วิจัย	ประเด็นการวิจัย	ตัวแปร	
		ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม
สุทธิชัย สนธิกุล (2545)	ผลกระทบทางสังคม อันเนื่องมาจากการก่อสร้าง ทางหลวงแผ่นดินสายแยก ทางหลวงหมายเลข 304- สระแก้ว ที่มีต่อชาวบ้าน ที่ถนนตัดผ่าน ในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา	1. เพศ 2. อายุ 3. สถานภาพ 4. ศาสนา 5. การศึกษา 6. ภูมิลำเนา 7. จำนวนสมาชิก ในครอบครัว	ผลกระทบทางสังคม 1. การเปลี่ยนแปลงทางอาชีพ 2. การเปลี่ยนแปลงของรายได้ 3. การถือครองที่ดิน 4. ความพร้อมของ สาธารณูปโภค 5. เครื่องอำนวยความสะดวก ในครัวเรือน 6. โอกาสทางการศึกษา 7. ความสะดวก ในการเดินทางสัญจร
เกียงคำ ทิพนะนันท์ (2553)	การเปลี่ยนแปลง ด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลกระทบจากการก่อสร้าง ทางหลวงหมายเลข 9 และทางหลวงหมายเลข 13 ต่อชาวเมืองอุทุมพอน แขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว	1. เพศ 2. อายุ 3. สถานภาพ 4. อาชีพ 5. การศึกษา	ผลกระทบต่อประชาชน 1. ด้านผลกระทบ ทางเศรษฐกิจ 2. ด้านผลกระทบทางสังคม
สาธิต ทัศนะเอี่ยม (2548)	การเปลี่ยนแปลง ด้านเศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากการก่อสร้าง ทางหลวงหมายเลข 212 จากจังหวัดมุกดาหาร ถึงอำเภอนิคมน้ำอ้อย	สถานภาพ 1. ผู้ใหญ่บ้าน 2. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3. สมาชิกองค์การบริหาร ส่วนตำบล 4. ประชาชน ในหมู่บ้าน	การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ และสังคม 6 ด้าน 1. ด้านมรดกชุมชน 2. ด้านนิเวศวิทยาชุมชน 3. ด้านวิถีประชาคมชุมชน 4. ด้านสถาบันทางเศรษฐกิจ ชุมชน 5. ด้านเอกลักษณ์ของชุมชน 6. ด้านการพัฒนาชุมชน

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อผู้วิจัย	ประเด็นการวิจัย	ตัวแปร	
		ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม
ธนกฤต โพธิ์ทอง (2555)	ผลกระทบจากการก่อสร้าง คันดินป้องกันน้ำท่วม นิคมอุตสาหกรรม ต่อชาวบ้านที่อาศัยบริเวณ นอกคันดิน กรณีศึกษา นิคมอุตสาหกรรม บ้านห้วย (ไฮเทค) จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	1. อาชีพ 2. ที่อยู่อาศัย 3. รายได้ 4. การประสบปัญหา น้ำท่วม เมื่อปี 2554	ผลกระทบจากการก่อสร้าง คันดินป้องกันน้ำท่วม นิคมอุตสาหกรรม 1. ด้านเศรษฐกิจ 2. ด้านสังคม 3. ด้านสิ่งแวดล้อม
วันชัย มธรวาทิน (2551)	การจัดการปัญหา ที่เกิดจากผลกระทบ ของการก่อสร้างเขื่อน ขนาดใหญ่ กรณีศึกษา โครงการพัฒนาลุ่มน้ำ ป่าสัก อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี	1. เพศ 2. อายุ 3. สถานภาพ 4. อาชีพ 5. การศึกษา 6. จำนวนสมาชิก ในครอบครัว 7. รายได้ 8. จำนวนบุตร	ผลกระทบของการก่อสร้าง เขื่อนขนาดใหญ่ 1. ด้านการก่อสร้าง 2. ด้านคุณภาพชีวิต 3. ด้านความพึงพอใจ
สุทิตย์ เสมอเชื้อ (2546)	การประเมินผลกระทบ ทางสุขภาพ จากการก่อสร้าง เขื่อนกั้นตลิ่งกว๊านพะเยา	1. เพศ 2. อายุ 3. สถานภาพ 4. อาชีพ 5. การศึกษา 6. ภูมิลำเนา	ผลกระทบทางสุขภาพ จากการก่อสร้างเขื่อน 1. ด้านเศรษฐกิจ 2. ด้านสังคม 3. ด้านสิ่งแวดล้อม 4. ด้านวัฒนธรรม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การประเมินผลกระทบ โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบที่มีต่อประชาชนจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ในด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจ ด้านผลกระทบทางสังคม ด้านผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และผลกระทบด้านสุขภาพ จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาพักอาศัย ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอวิธีดำเนินการศึกษาตามหัวข้อต่อไปนี้

1. วิธีการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล
7. ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
8. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิจัย

วิธีการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การรวบรวมเอกสารต่าง ๆ (Documentary research) ได้แก่ หนังสือ บทความ รายงานสรุปของหน่วยงานราชการ เอกสารของหน่วยงานราชการ แนวคิด ทฤษฎี ผลกระทบ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมาวิเคราะห์และนำเสนอในรูปของการอธิบายเชิงพรรณนา (Descriptive method) เพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น และสร้างแนวความคิดในการศึกษา เพื่อให้การศึกษาในครั้งนี้มีความถูกต้องที่สุด
2. การวิจัยแบบสำรวจ (Survey research) โดยการใช้แบบสอบถาม เพื่อทราบถึงผลกระทบ โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ

เกี่ยวกับผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง)
ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่บริเวณ
เขตการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง
ประกอบด้วย ตำบลบ้านบึง ตำบลมาบไผ่ และตำบลหนองซำซาก จำนวนโดยประมาณ 19,705 คน
(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559) ที่ได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากการก่อสร้างสายดังกล่าวนี้

กลุ่มตัวอย่าง (Sampling) กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา คือ ประชากรที่อาศัยอยู่พื้นที่ดังกล่าว
ซึ่งประกอบด้วย 19,705 คน สำหรับกลุ่มตัวอย่างนั้น ผู้ศึกษาได้ใช้สูตรการคำนวณขนาดตัวอย่าง
ของ Taro Yamane (Yamane, 1973) ในกรณีที่มีประชากรแน่นอนดังนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

เมื่อ

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งกำหนดให้เท่ากับ 0.05

ตัวอย่างการคำนวณ เมื่อ $N = 19,705$ คน, $e = 0.05$

โดยแทนค่าลงในสูตรดังนี้

$$n = \frac{19,705}{1+19,705(0.05)^2}$$

$$n = 399.26 \text{ คน}$$

จากจำนวนตัวอย่างทั้งหมด 400 คน นำมากระจายตัวอย่างไปตามหมู่บ้านทั้งหมด 3 ตำบล
โดยกระจายตามสัดส่วนเท่า ๆ กัน สามารถคำนวณได้ดังนี้

$$\text{จำนวนตัวอย่างของแต่ละตำบล} = \frac{n \times N_2}{N_1}$$

จำนวนตัวอย่างของแต่ละตำบล =

n = ขนาดตัวอย่างที่ใช้ทั้งหมด 3 ตำบล

N_1 = จำนวนประชากรทั้งหมด 3 ตำบล

N_2 = จำนวนประชากรแต่ละตำบล

ตารางที่ 3 จำนวนครัวเรือนและกลุ่มตัวอย่าง

เขตพื้นที่	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
1. ตำบลบ้านบึง	10,105	205
2. ตำบลมาบไผ่	5,018	100
3. ตำบลหนองขี้ชาวก	4,582	95
รวม	19,705	400

การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้มีห้าส่วน คือ แบบสอบถาม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ดำเนินการสร้างแบบสอบถามสำหรับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี จากประเด็นและเกณฑ์ของวัตถุประสงค์ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็นทั้งหมด 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบปลายเปิด ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ศาสนา ภูมิลำเนา สมาชิกในครอบครัวที่อยู่ปัจจุบัน ระยะเวลาที่ตั้งถิ่นฐาน

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ลักษณะของข้อคำถามเป็นแบบปลายปิด (Closed end) จำนวน 23 ข้อ แบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	จำนวน	10	ข้อ
ผลกระทบด้านสังคม	จำนวน	6	ข้อ
ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม	จำนวน	4	ข้อ
ผลกระทบด้านสุขภาพ	จำนวน	3	ข้อ

ส่วนที่ 3 แนวทางหรือวิธีการลดผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชน

ส่วนที่ 4 เป็นแบบคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของประชาชน

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องผลกระทบต่อประชาชนจากการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี จากนั้นนำมากำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย กำหนดนิยามเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2. สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับผลกระทบต่อประชาชนจากการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ศึกษาและตรวจสอบเนื้อหาของแบบสอบถามถามว่าครอบคลุมวัตถุประสงค์หรือไม่

3. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม (Content validity) จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ประกอบด้วย

3.1 ดร.จักรชัย สือประเสริฐสิทธิ์

3.2 ดร.กาญจนา บุญยัง

3.3 ดร.เทียนแก้ว เลี่ยมสุวรรณ

4. นำแบบสอบถามที่ได้ไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี จำนวน 30 ชุด เพื่อหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยการหาค่าความเที่ยงและความเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม (Reliability) ได้ค่าความเที่ยงหรือความเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม ไม่น้อยกว่า 0.70 ถือว่าแบบสอบถามนี้มีความเชื่อถือได้สามารถนำไปเก็บข้อมูลจริงในการวิจัยได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาแล้วนำไปสร้างเป็นแบบสอบถาม

2. นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้วไปทำการรวบรวมข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ชุด

3. จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามไป 400 ชุด มีแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาและมีความสมบูรณ์ จำนวน 400 ชุด คิดเป็น 100 เปอร์เซ็นต์ ของแบบสอบถามที่แจกไปทั้งหมด

ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ถึงวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2560 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 3 เดือน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำแบบสอบถามที่ทำการตอบแล้ว ทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์ และประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ จำนวนสมาชิกในครอบครัว สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาพักอาศัย การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล โดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) เพื่อสรุปลักษณะที่สำคัญของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลผลกระทบต่อประชาชนจากการก่อสร้างและบูรณะ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี โดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) เพื่อสรุปผลกระทบของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 3 แนวทางหรือวิธีการลดผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชน จำนวน 13 ข้อ โดยใช้ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยโดยใช้วิธีการถ่วงน้ำหนัก ดังต่อไปนี้

- ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับที่ 1 คุณด้วย 13
- ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับที่ 2 คุณด้วย 12
- ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับที่ 3 คุณด้วย 11
- ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับที่ 4 คุณด้วย 10
- ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับที่ 5 คุณด้วย 9
- ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับที่ 6 คุณด้วย 8
- ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับที่ 7 คุณด้วย 7

ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับที่ 8	คุณด้วย 6
ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับที่ 9	คุณด้วย 5
ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับที่ 10	คุณด้วย 4
ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับที่ 11	คุณด้วย 3
ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับที่ 12	คุณด้วย 2
ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับที่ 13	คุณด้วย 1

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ต่อประชาชนในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี กรณีศึกษา การก่อสร้าง ตอน ชลบุรี-บ้านบึง เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษา ใน 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบโครงการสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 3 แนวทางหรือวิธีการลดผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เพื่อเสนอแนะเป็นข้อคิดเห็นสำหรับหน่วยงานเอกชนและราชการ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	179	44.75
หญิง	221	55.25
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 55.25 และเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 44.75

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	45	11.25
21-30 ปี	119	29.75
31-40 ปี	98	24.50
41-50 ปี	67	16.75
51 ปีขึ้นไป	71	17.75
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.75 รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.50 ช่วงอายุ 51 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 17.75 ช่วงอายุตั้งแต่ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.75 ตามลำดับ และมีกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.25

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพสมรส

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สถานภาพ		
โสด	177	44.25
สมรส	179	44.75
หม้าย/ หย่า/ แยกกันอยู่	44	11.00
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 44.75 รองลงมา มีสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 44.25 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่มีสถานภาพหม้าย/ หย่า/ แยกกันอยู่ คิดเป็นร้อยละ 11.00

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
ป. 6 หรือต่ำกว่า	43	10.75
ม.3	64	16.00
ม.6/ ปวช.	57	14.25
อนุปริญญา/ ปวส.	73	18.25
ปริญญาตรี	138	34.50
สูงกว่าปริญญาตรี	25	6.25
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 7 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 34.50 รองลงมาเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับ อนุปริญญา/ ปวส คิดเป็นร้อยละ 18.25 ม.3 คิดเป็นร้อยละ 16.00 ม.6/ ปวช. คิดเป็นร้อยละ 14.25 ป.6 หรือต่ำกว่า คิดเป็นร้อยละ 10.75 ตามลำดับ และมีกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สำเร็จการศึกษาในระดับสูงกว่าระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 6.25

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพ

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อาชีพ		
รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	46	11.50
ลูกจ้าง/ พนักงานบริษัท	168	42.00
ผู้ประกอบการ/ เจ้าของธุรกิจ	14	3.50
ค้าขายรายย่อย/ อาชีพอิสระ	43	10.75
นักเรียน/ นักศึกษา	44	11.00
แม่บ้าน/ พ่อบ้าน/ เกษียณ	19	4.75
เกษตรกร/ ประมง	65	16.25
ว่างงาน	1	0.25
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพลูกจ้าง/ พนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 42.00 รองลงมาประกอบอาชีพเกษตรกร/ ประมง คิดเป็นร้อยละ 16.25 รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 11.50 นักเรียน/ นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 11.00 ค้าขายรายย่อย/ อาชีพอิสระ คิดเป็นร้อยละ 10.75 แม่บ้าน/ พ่อบ้าน/ เกษียณ คิดเป็นร้อยละ 4.75 ผู้ประกอบการ/ เจ้าของธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 3.50 ตามลำดับ และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยเป็นผู้ว่างงาน คิดเป็นร้อยละ 0.25

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัว

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
จำนวน 1-2 คน	94	23.50
จำนวน 3-5 คน	222	55.50
จำนวน 6 คนขึ้นไป	84	21.00
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 9 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัว 3-5 คน คิดเป็นร้อยละ 55.50 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีสมาชิกในครอบครัว 1-2 คน คิดเป็นร้อยละ 23.50 ตามลำดับ และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่มีสมาชิกในครอบครัว 6 คนขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 21.00

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภูมิลำเนา

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ภูมิลำเนา		
อยู่ที่นี้ดั้งเดิม	190	47.50
ย้ายมาจากที่อื่น	210	52.50
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 10 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่เคยย้ายถิ่นที่อยู่จากที่อื่น มาอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ คิดเป็นร้อยละ 52.50 และกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ที่นี่มาตั้งแต่เกิด คิดเป็นร้อยละ 47.50

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน		
ไม่ถึง 5 ปี	106	26.50
5-10 ปี	65	16.25
10-15 ปี	52	13.00
15 ปีขึ้นไป	177	44.25
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 11 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณนี้ ตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 44.25 รองลงมาอาศัยอยู่บริเวณนี้เป็นเวลาไม่ถึง 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.50 และอาศัยอยู่บริเวณนี้เป็นเวลาระหว่าง 5-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.25 ตามลำดับ และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่อาศัยอยู่บริเวณนี้เป็นเวลาระหว่าง 10-15 ปี คิดเป็นร้อยละ 13.00

ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รายได้ (ต่อเดือน)		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท	120	30.00
10,001-20,000 บาท	175	43.75
20,001-30,000 บาท	94	23.50
มากกว่า 30,000 บาท	11	2.75
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 12 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนอยู่ในช่วง 10,001-20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.75 รองลงมาเป็นผู้มีรายได้ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30.00 และผู้มีรายได้อยู่ในช่วง 20,001-30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 23.50 ตามลำดับ และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 2.75

**ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดิน
หมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง
จังหวัดชลบุรี ด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม**

ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามผลกระทบทางเศรษฐกิจ

ผลกระทบทางเศรษฐกิจ	มีผลกระทบ	ไม่มีผลกระทบ	มีผลกระทบ
	ทางลบ (-1)	(0)	ทางบวก (+1)
1. การค้าขายในชุมชน	98 (24.50)	178 (44.50)	124 (31.00)
2. การสร้างงาน สร้างอาชีพในชุมชน	42 (10.50)	125 (31.25)	233 (58.25)
3. อาชีพที่มั่นคงของคนในชุมชน	63 (15.75)	245 (61.25)	92 (23.00)
4. แหล่งลงทุนในชุมชน เช่น การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น	42 (10.50)	132 (33.00)	226 (56.50)
5. อาชีพเดิมของคนในชุมชน	151 (37.75)	179 (44.75)	70 (17.50)
6. การกระจายรายได้จากภาคธุรกิจให้แก่คนในชุมชน	76 (19.00)	118 (29.50)	206 (51.50)
7. การลงทุนในชุมชน เช่น การเพิ่มจำนวนตลาดนัดชุมชน การขยายตัวของบริษัทเอกชน เป็นต้น	60 (15.00)	124 (31.00)	216 (54.00)
8. ประชาชนมีทางเลือกในการบริโภคสินค้าและการบริการ	75 (18.75)	130 (32.50)	195 (48.75)
9. การคมนาคมขนส่ง	131 (32.75)	95 (23.75)	174 (43.50)
10. ระบบประปา ไฟฟ้า และโทรคมนาคม เป็นต้น	102 (25.50)	14 (3.65)	152 (38.00)
รวม	84 (21.00)	147 (36.75)	169 (42.25)

จากตารางที่ 13 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 42.25 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 36.75 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 21.00 และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางบวกด้านการสร้างงาน สร้างอาชีพ ในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 58.25 แหล่งลงทุนในชุมชน เช่น การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 56.50 การกระจายรายได้จากภาคธุรกิจให้แก่คนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 51.50 การลงทุนในชุมชน เช่น การเพิ่มจำนวนตลาดนัดชุมชน การขยายตัวของบริษัทเอกชน เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 54.00 ประชาชนมีทางเลือกในการบริโภคสินค้าและการบริการ คิดเป็นร้อยละ 48.75 การคมนาคมขนส่ง คิดเป็นร้อยละ 43.50 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน เช่น ระบบประปา ไฟฟ้า และโทรคมนาคม เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 38.00 รองลงมากลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบ ด้านการค้าขายในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 44.50 อาชีพที่มั่นคงของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 61.25 อาชีพเดิมของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 44.75

ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามผลกระทบด้านสุขภาพ

ผลกระทบทางด้านสุขภาพ	มีผลกระทบ	ไม่มี	มีผลกระทบ
	ทางลบ	ผลกระทบ	ทางบวก
	(-1)	(0)	(+1)
1. สุขภาพทางกายของคนในชุมชน	174 (43.50)	169 (42.25)	57 (14.25)
2. สุขภาพทางใจของคนในชุมชน	112 (28.00)	206 (51.50)	82 (20.50)
3. การดูแลและการรักษาพยาบาลในชุมชน	63 (15.75)	245 (61.25)	92 (23.00)
รวม	81 (20.25)	203 (50.75)	116 (29.00)

จากตารางที่ 14 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 50.75 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 29.00 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 20.50 และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ

พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพทางใจของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 51.50 การดูแลและการรักษาพยาบาลในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 61.25 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับผลกระทบทางลบ ด้านสุขภาพทางกายของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 43.50

ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามผลกระทบด้านสังคม

ผลกระทบทางด้านสังคม	มีผลกระทบ	ไม่มี	มีผลกระทบ
	ทางลบ (-1)	ผลกระทบ (0)	ทางบวก (+1)
1. ความขัดแย้งภายในชุมชน	130 (32.50)	225 (56.25)	45 (11.25)
2. ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน	187 (46.75)	159 (39.75)	54 (13.50)
3. การมีส่วนร่วมกิจกรรมสาธารณะของคนในชุมชน เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด กีฬาสัมพันธ์ เป็นต้น	174 (43.50)	158 (39.50)	68 (17.00)
4. การใช้เวลาเดินทางในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เช่น การเดินทางไปทำงาน การเดินทางไปศึกษา เป็นต้น	221 (55.25)	103 (25.75)	76 (19.00)
5. คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	86 (21.50)	130 (32.50)	184 (46.00)
6. การสัญจรของคนในชุมชน	207 (51.75)	100 (25.00)	93 (23.25)
รวม	167 (41.75)	146 (36.50)	96 (21.75)

จากตารางที่ 15 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 41.75 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 36.50 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 21.75 และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ ด้านความสัมพันธ์ของสมาชิก

ในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 46.75 การมีส่วนร่วมกิจกรรมสาธารณะของคนในชุมชน เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด กีฬาสัมพันธ์ เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 43.50 การใช้เวลาเดินทางในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เช่น การเดินทางไปทำงาน การเดินทางไปศึกษา เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 55.25 และการสัญจรของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 51.75 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบด้านความขัดแย้งภายในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 56.25 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางบวก ด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 46.00

ตารางที่ 16 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม	มีผลกระทบ	ไม่มี	มีผลกระทบ
	ทางลบ (-1)	ผลกระทบ (0)	ทางบวก (+1)
1. สภาพอากาศ	280 (70.00)	107 (26.75)	13 (3.25)
2. การสิ้นเสียดินจากการขนส่ง	321 (80.25)	64 (16.00)	15 (3.75)
3. ผลกระทบทางเสียงจากการขนส่ง	338 (84.50)	48 (12.00)	14 (3.50)
4. การระบายน้ำของชุมชนทั้งจากแหล่งน้ำธรรมชาติและระบบครัวเรือน	205 (51.25)	106 (26.50)	89 (22.25)
รวม	286 (71.50)	81 (20.25)	33 (8.25)

จากตารางที่ 16 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 71.50 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 20.25 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 8.25 และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ สภาพอากาศ คิดเป็นร้อยละ 70.00 การสิ้นเสียดินจากการขนส่ง คิดเป็นร้อยละ 80.25 ผลกระทบทางเสียงจากการขนส่ง คิดเป็นร้อยละ 84.50 การระบายน้ำของชุมชนทั้งจากแหล่งน้ำธรรมชาติและระบบครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 51.25

ตารางที่ 17 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตาม ผลกระทบด้าน เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบ	มีผลกระทบ	ไม่มี	มีผลกระทบ
	ทางลบ (-1)	ผลกระทบ (0)	ทางบวก (+1)
1. ด้านเศรษฐกิจ	84 (21.00)	147 (36.75)	169 (42.25)
2. ด้านสังคม	167 (41.75)	146 (36.50)	96 (21.75)
3. ด้านสุขภาพ	81 (20.25)	203 (50.75)	116 (29.00)
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	286 (71.50)	81 (20.25)	33 (8.25)
รวม	154 (38.50)	143 (35.75)	103 (25.75)

จากตารางที่ 17 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 38.50 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 35.75 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 25.75 และเมื่อพิจารณารายละเอียด โดยแบ่งผลกระทบออกเป็นด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 42.25 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 36.75 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 21.00 ด้านสังคม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 41.75 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 36.50 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 21.75 ด้านสุขภาพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 50.75 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 29.00 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 20.50 ด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 71.50 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 20.25 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 8.25

**ตอนที่ 3 แนวทางป้องกันหรือวิธีการลดผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะ
ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชน
ในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เพื่อเสนอแนะเป็นข้อคิดเห็นสำหรับหน่วยงานเอกชน
และราชการ**

ตารางที่ 18 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามแนวทางป้องกันหรือวิธีการลดผลกระทบ
โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง)
ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ที่มีความสำคัญ
เร่งด่วนเป็นอันดับ 1-13

ข้อเสนอแนะ	ผลการถ่วงน้ำหนัก	อันดับ
1. ควบคุมป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ	3,719	1
2. การควบคุมการจราจรบนถนนเพื่อแก้ปัญหารถติด	3,348	2
3. อำนวยความสะดวกในการเดินทางไปทำงานในโรงงาน อุตสาหกรรมของคนในชุมชนบริเวณเขตการก่อสร้าง	3,264	3
4. มีแผนการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุระหว่างและหลังการก่อสร้าง	3,045	4
5. ควบคุมและอำนวยความสะดวกในการข้ามถนนของนักเรียน และประชาชนในชุมชนเพื่อลดปัญหาการเกิดอุบัติเหตุ	2,937	5
6. สร้างมาตรการป้องกัน ควบคุม การใช้ช่องทางการจราจร ผิดช่องของรถบรรทุก เพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุ	2,890	6
7. อำนวยความสะดวกแก่ผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินในชุมชน ในการจัดการช่องทางให้สามารถถึงสถานพยาบาลโดยเร็ว	2,769	7
8. อำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าทางการเกษตรในชุมชน	2,658	8
9. การแก้ปัญหาสิ่งกีดขวางทางระบายน้ำของชุมชน	2,436	9
10. ปิดช่องทางชั่วคราวแก่ร้านค้าใกล้แหล่งก่อสร้าง เพื่อไม่ให้ สภาวะทางเศรษฐกิจในชุมชนหยุดชะงัก	2,423	10
11. ควบคุมระยะเวลาการก่อสร้างเพื่อลดผลกระทบต่อชุมชน	2,339	11
12. ควบคุมจัดการแหล่งเพาะเชื้อที่จะนำมาสู่การเจ็บป่วย ของประชาชนในชุมชน	2,329	12

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ข้อเสนอแนะ	ผลการถ่วงน้ำหนัก	อันดับ
13. ควบคุมช่วงระยะเวลาในการก่อสร้างเพื่อควบคุมเสียงและการสั่นสะเทือน	2,230	13

จากตารางที่ 18 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเสนอแนวทางป้องกันหรือวิธีการลดผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี โดยพิจารณาจำแนกตามความสำคัญเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาเป็นอันดับ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นความสำคัญในการแก้ปัญหาเร่งด่วนมากที่สุด ด้านควบคุมป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ คิดเป็นคะแนนถ่วงจำเพาะ 3,719 รองลงมาเป็นการควบคุมการจราจรบนถนนเพื่อแก้ปัญหาการติด คิดเป็นคะแนนถ่วงจำเพาะ 3,348 จำนวนความสะดวกในการเดินทางไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมของคนในชุมชนบริเวณเขตการก่อสร้าง คิดเป็นคะแนนถ่วงจำเพาะ 3,264 มีแผนการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุระหว่างและหลังการก่อสร้าง คิดเป็นคะแนนถ่วงจำเพาะ 3,045 ควบคุมและอำนวยความสะดวกในการข้ามถนนของนักเรียนและประชาชนในชุมชนเพื่อลดปัญหาการเกิดอุบัติเหตุ คิดเป็นคะแนนถ่วงจำเพาะ 2,937 สร้างมาตรการป้องกัน ควบคุมการใช้ช่องทางการจราจรผิดช่องของรถบรรทุก เพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุ คิดเป็นคะแนนถ่วงจำเพาะ 2,890 อำนวยความสะดวกแก่ผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินในชุมชนในการจัดการช่องทางให้สามารถถึงสถานพยาบาล โดยเร็ว คิดเป็นคะแนนถ่วงจำเพาะ 2,769 ความสะดวกในการขนส่งสินค้าทางการเกษตรในชุมชน คิดเป็นคะแนนถ่วงจำเพาะ 2,658 การแก้ปัญหาสิ่งกีดขวางทางระบายน้ำของชุมชน คิดเป็นคะแนนถ่วงจำเพาะ 2,436 เปิดช่องทางชั่วคราวแก่ร้านค้าใกล้แหล่งก่อสร้าง เพื่อไม่ให้สภาวะทางเศรษฐกิจในชุมชนหยุดชะงัก คิดเป็นคะแนนถ่วงจำเพาะ 2,423 ควบคุมระยะเวลาการก่อสร้างเพื่อลดผลกระทบต่อชุมชน คิดเป็นคะแนนถ่วงจำเพาะ 2,339 ควบคุมจัดการแหล่งเพาะเชื้อที่จะนำมาสู่การเจ็บป่วยของประชาชนในชุมชน คิดเป็นคะแนนถ่วงจำเพาะ 2,329 ตามลำดับ และมีกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่เห็นว่าควบคุมช่วงระยะเวลาในการก่อสร้างเพื่อควบคุมเสียงและการสั่นสะเทือน คิดเป็นคะแนนถ่วงจำเพาะ 2,230

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ต่อประชาชนในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี กรณีศึกษา การก่อสร้าง ตอน ชลบุรี-บ้านบึง มีวัตถุประสงค์ ที่สำคัญดังนี้ 1) เพื่อศึกษาผลกระทบ โครงการก่อสร้าง และบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชน ในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี 2) เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขและป้องกันผลกระทบ จากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชน ในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสอบถาม เพื่อทราบถึงผลกระทบ โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ประชากรของการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่บริเวณ เขตการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ประกอบด้วย ตำบลบ้านบึง ตำบลมาบไฟ และตำบลหนองซ้าซาก จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) โดยใช้ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มากกว่าเพศชาย โดยเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 55.25 และเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 44.75 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.75 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 44.75 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 34.50 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพลูกจ้าง/ พนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 42.00 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัว 3-5 คน คิดเป็นร้อยละ 55.50 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่เคยย้ายถิ่นที่อยู่จากที่อื่นมาอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ คิดเป็นร้อยละ 52.50 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อาศัยอยู่บริเวณนี้ ตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 44.25 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน อยู่ในช่วง 10,001-20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.75

2. ผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ

คิดเป็นร้อยละ 38.50 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 35.75 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 25.75 และเมื่อพิจารณาผลกระทบเป็นรายด้านมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 42.25 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 36.75 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 21.00 และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางบวกด้านการสร้างงาน สร้างอาชีพ ในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 58.25 แหล่งลงทุนในชุมชน เช่น การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 56.50 การกระจายรายได้จากภาคธุรกิจให้แก่คนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 51.50 การลงทุนในชุมชน เช่น การเพิ่มจำนวนตลาดนัดชุมชน การขยายตัวของบริษัทเอกชน เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 54.00 ประชาชนมีทางเลือกในการบริโภคสินค้าและการบริการ คิดเป็นร้อยละ 48.75 การคมนาคมขนส่ง คิดเป็นร้อยละ 43.50 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน เช่น ระบบประปา ไฟฟ้า และโทรคมนาคม เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 38.00 รองลงมากลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบด้านการค้าขายในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 44.50 อาชีพที่มั่นคงของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 61.25 อาชีพเดิมของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 44.75

2.2 การศึกษาผลกระทบทางสุขภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 50.75 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 29.00 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 20.50 และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพทางใจของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 51.50 การดูแลและการรักษาพยาบาลในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 61.25 รองลงมา เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับผลกระทบทางลบ ด้านสุขภาพทางกายของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 43.50

2.3 การศึกษาผลกระทบทางสังคม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 41.75 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 36.50 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 21.75 และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ ด้านความสัมพันธ์ของสมาชิก ในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 46.75 การมีส่วนร่วมกิจกรรมสาธารณะของคนในชุมชน เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด กีฬาสัมพันธ์ เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 43.50 การใช้เวลาเดินทางในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เช่น การเดินทางไปทำงาน การเดินทางไปศึกษา เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 55.25 และการสัญจรของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 51.75 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบ

ด้านความขัดแย้งภายในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 56.25 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางบวก ด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 46.00

2.4 การศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ คิดเป็นร้อยละ 71.50 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 20.25 และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับผลกระทบทางบวก คิดเป็นร้อยละ 8.25 และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบ สภาพอากาศ คิดเป็นร้อยละ 70.00 การสิ้นเสื่อจากการขนส่ง คิดเป็นร้อยละ 80.25 ผลกระทบทางเสียงจากการขนส่ง คิดเป็นร้อยละ 84.50 การระบายน้ำของชุมชนทั้งจากแหล่งน้ำธรรมชาติและระบบครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 51.25

3. แนวทางป้องกันหรือวิธีการลดผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แก่ง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นความสำคัญในการแก้ปัญหาเร่งด่วนมากที่สุด ด้านควบคุมป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ คิดเป็นร้อยละ 10.25 รองลงมาเป็นการควบคุมการจราจรบนถนนเพื่อแก้ปัญหารถติด คิดเป็นร้อยละ 9.50 อำนวยความสะดวกในการเดินทางไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมของคนในชุมชนบริเวณเขตการก่อสร้าง คิดเป็นร้อยละ 9.00 มีแผนการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุระหว่างและหลังการก่อสร้าง คิดเป็นร้อยละ 8.25 ควบคุมและอำนวยความสะดวกในการข้ามถนนของนักเรียนและประชาชนในชุมชนเพื่อลดปัญหาการเกิดอุบัติเหตุ คิดเป็นร้อยละ 8.00 สร้างมาตรการป้องกัน ควบคุมการใช้ช่องทางการจราจรผิดช่องของรถบรรทุก เพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุ คิดเป็นร้อยละ 7.75 อำนวยความสะดวกแก่ผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินในชุมชนในการจัดการช่องทางให้สามารถถึงสถานพยาบาลโดยเร็ว คิดเป็นร้อยละ 7.50 อำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าทางการเกษตรในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 7.25 การแก้ปัญหาสิ่งกีดขวางทางระบายน้ำของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 7.00 เปิดช่องทางชั่วคราวแก่ร้านค้าใกล้แหล่งก่อสร้าง เพื่อไม่ให้สภาวะทางเศรษฐกิจในชุมชนหยุดชะงัก คิดเป็นร้อยละ 6.75 ควบคุมระยะเวลาการก่อสร้างเพื่อลดผลกระทบต่อชุมชน คิดเป็นร้อยละ 6.50 ควบคุมจัดการแหล่งเพาะเชื้อที่จะนำมาสู่การเจ็บป่วยของประชาชนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 6.25 ตามลำดับ และมีกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่เห็นว่าควบคุมช่วงระยะเวลาในการก่อสร้างเพื่อควบคุมเสียงและการสิ้นเสื่อ คิดเป็นร้อยละ 6.00

อภิปรายผลวิจัย

จากการศึกษาผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แก่ง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี สามารถนำมาอภิปรายร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้ดังนี้

ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

ผลการศึกษา พบว่า โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ก่อให้เกิดผลกระทบทางบวกกับกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องมาจากการก่อสร้างถนนจากโครงการดังกล่าว ทำให้เกิดการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน ส่งผลให้การขนส่งสะดวกมากขึ้น การกระจายสินค้าและเพิ่มปริมาณการอุปโภคบริโภค ส่งเสริมให้เกิดการลงทุนในพื้นที่ การกระจายรายได้จากภาคธุรกิจแก่คนในชุมชน ประชาชนหันมาประกอบอาชีพค้าขายมากขึ้น หรือไม่ก็เป็นพนักงานของภาคเอกชน ทำให้การเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ประชาชนมีรายได้โดยรวมสูงขึ้น ทำให้มีความสามารถในการซื้อสินค้า มีทางเลือกที่จะอุปโภคบริโภคสินค้าที่มีคุณภาพและเป็นผลดีกับชีวิตมากขึ้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของลักษณ์ เสงี่ยมจิตต์ (2543) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการดำเนินนโยบายสร้างทางหลวงพิเศษ (มอเตอร์เวย์) ที่มีต่อชุมชนข้างทาง ศึกษากรณีทางหลวงพิเศษหมายเลข 7 (กรุงเทพ-ชลบุรี สายใหม่) ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนของผลกระทบทางเศรษฐกิจได้ศึกษาเกี่ยวกับอาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สิน การถือครองที่ดินและภาระการถือครองที่ดิน พบว่าอาชีพหลักทางด้านเกษตรกรรมลดลง แต่อาชีพเกี่ยวกับการจ้างแรงงานจะสูงขึ้น และการถือครองที่ดินส่วนใหญ่ไม่เกิน 3 ไร่ รายได้โดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ในขณะที่หนี้สินก็เพิ่มขึ้นด้วย ส่วนผลกระทบในด้านสังคมมีการส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อเพิ่มขึ้น การตั้งบ้านเรือนจะอยู่ในย่านชุมชน มีเครื่องอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นรถจักรยานยนต์และรถยนต์ และซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรรวดเร็วขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสาทร ทัศนะเอี่ยม (2548) ศึกษาเรื่อง การก่อสร้างทางหลวงหมายเลข 212 จากจังหวัดมุกดาหาร ถึงอำเภอนิคมคำสร้อย ว่าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านมรดกชุมชน การแต่งกาย และความเชื่อ เปลี่ยนไปตามสภาพปัจจุบัน มีรถจักรยานยนต์และรถยนต์เพิ่มขึ้น มีการตั้งบ้านเรือนตามสองข้างทาง ส่วนใหญ่เป็นเพิงขายของริมทาง ร้านค้าต่าง ๆ ทำให้ก่อเกิดอาชีพใหม่ ๆ การใช้เครื่องจักรทางการเกษตรมากขึ้น จัดตั้งสถาบันเศรษฐกิจชุมชน ทำให้ราคาสินค้ามีราคาแพงขึ้น การเดินทางสัญจรไปมาสะดวกขึ้น และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของวันชัย วัฒนศิริ (2545) ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจากการสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (สุภูมิวิท) ที่มีต่อประชาชน 2 ข้างทาง ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากการสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (สุภูมิวิท) ด้านการประกอบอาชีพไม่มีผลกระทบต่อประชาชน แต่ประชาชนเปลี่ยนอาชีพหันไปประกอบอาชีพรับจ้าง ซึ่งเป็นงานที่หาง่าย สำหรับรายได้พบว่าลดลง และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุทธิชัย สนธิกุล (2545) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบทางสังคม อันเนื่องมาจากการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดิน

สายแยกทางหลวงหมายเลข 304-สระแก้ว ที่มีต่อชาวบ้านที่ถนนตัดผ่าน ใน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า มีผลกระทบทั้งในเชิงบวกและลบ ผลกระทบในเชิงบวก คือ โอกาสในการศึกษาของบุตรหลาน การมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น และความสะดวกในการสัญจร ผลกระทบเชิงลบ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคนอกเกษตรกรรม และคนจนมีรายได้ลดลง ขณะที่คนรวยมีรายได้เพิ่มขึ้น การมีที่ดินลดลงและการสูญเสียที่ดินจากการเวนคืนที่ดิน และการขายที่ดินให้แก่نگลงทุน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของสาธิต ทัศนะเอี่ยม (2548) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ เกิดจากการที่มนุษย์ในสังคมค้นหาสิ่งใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยี เช่น การสร้างรถยนต์ การสร้างถนน ซึ่งทำให้การเดินทางสะดวก รวดเร็ว การพัฒนาด้านสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และด้านการสาธารณสุข ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งสิ่งที่เปลี่ยนแปลงก่อนก็คือ มนุษย์ในสังคม เมื่อมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงก็ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น สังคมชนบทเข้าสู่สังคมเมือง มีการเข้าไปทำงานที่โรงงาน การดำรงชีวิตก็เปลี่ยนไป วัฒนธรรมเก่า ๆ ก็ถูกเปลี่ยนเป็นวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่ ทำให้ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป และส่งผลต่อเศรษฐกิจบุคคลเปลี่ยนไป เศรษฐกิจสังคมก็เปลี่ยนไปด้วย และสอดคล้องกับแนวคิดของวุฒิชัย มูระดา (2556) ได้ให้ความหมายของผลกระทบด้านเศรษฐกิจว่า ผลกระทบที่มีต่อชุมชนในเรื่องของการค้าขาย การสร้างงาน สร้างอาชีพใหม่ที่เกิดมาจากการขยายตัวของคอน โดมิเนียนจนทำให้คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพดั้งเดิมในทางบวก และสอดคล้องกับแนวคิดของธนกฤต โพธิ์ทอง (2556) โดยสรุป ผลกระทบทางเศรษฐกิจ หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นตัวเงินที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้จ่ายของโรงงานอุตสาหกรรม คนงาน ผู้อยู่อาศัยทั้งในเมืองและชนบท ทั้งทางตรงและทางอ้อม และสอดคล้องกับแนวคิดของเกรียงคำ ทิพพะนันท์ (2553) ได้สรุปผลกระทบทางเศรษฐกิจไว้ว่า ผลกระทบทางเศรษฐกิจสามารถจำแนกได้เป็นด้านที่ส่งผลดี และผลที่ไม่พึงประสงค์ในชุมชน คือ ด้านพึงประสงค์ เช่น มีรายได้สูงขึ้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น มีการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจ มีการเพิ่มระบบสาธารณูปโภค ให้มีความสะดวกกว่าเดิม ด้านไม่พึงประสงค์ เช่น มีรายจ่ายเพิ่มขึ้น มีภาระหนี้สินตามมาในอัตราส่วนที่มาก มีความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนน้อยลง มีการเคลื่อนย้ายถิ่น พังพาทชุมชนนอกถิ่น มีปัญหาสังคมตามมามากขึ้น ทำให้เกิดการเสื่อมเสียทางธรรมาภิบาลมากขึ้น

ผลกระทบทางด้านสุขภาพ

ผลการศึกษา พบว่า โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านสุขภาพกับกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้เนื่องมาจากการเข้าถึงการรักษาพยาบาลของคนในชุมชนสะดวกสบายมากกว่าแต่ก่อน

อีกทั้งมีการเพิ่มจำนวนของสถานพยาบาล คลินิกมากขึ้น และจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานจากการสร้างถนนยังช่วยให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอยู่ในระดับดี จึงทำให้สภาพจิตใจของคนในชุมชนไม่ได้รับผลกระทบมากนัก แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อก็พบว่า สุขภาพทางกายของคนในชุมชนยังได้รับผลกระทบในทางลบอยู่ อาจเนื่องมาจากปัญหามลพิษทางอากาศ ฝุ่นละออง ปัญหาด้านเสียงและการสั่นสะเทือนทั้งจากการก่อสร้างและการขนส่ง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของสาทร ทัศนะเอี่ยม (2548) ศึกษาเรื่อง การก่อสร้างทางหลวงหมายเลข 212 จากจังหวัดมุกดาหาร ถึงอำเภอนิคมคำสร้อย ว่าทำให้เกิดเสียงดังและฝุ่นควันจากรถยนต์และฝุ่นละอองเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของลักษณ์ เสงี่ยมจิตต์ (2543) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม จากการดำเนินนโยบายสร้างทางหลวงพิเศษ (มอเตอร์เวย์) ที่มีต่อชุมชนข้างทาง ศึกษากรณีทางหลวงพิเศษหมายเลข 7 (กรุงเทพ-ชลบุรี สายใหม่) ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบหลังจากสร้างทางแล้ว ส่วนใหญ่จะมีปัญหาเกี่ยวกับเสียงรถยนต์และควันพิษจากเครื่องยนต์ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุทธิชัย เสมอเชื้อ (2546) ศึกษาเรื่อง การประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากการก่อสร้างเขื่อนกันตลิ่งกว๊านพะเยา พบว่า การก่อสร้างเขื่อนกันตลิ่งกว๊านพะเยามีผลกระทบทางสุขภาพ ทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ผลกระทบทางสุขภาพทางกายด้านบวก คือ 1) เพิ่มความปลอดภัยให้แก่ประชาชนจากอุบัติเหตุจากรถ 2) ลดการเกิดอุบัติเหตุพลัดตกน้ำ 3) มีสถานที่สำหรับประชาชนไว้ออกกำลังกาย ผลกระทบทางสุขภาพทางกายในด้านลบ คือ 1) มีการทิ้งขยะลงสู่กว๊านพะเยาเพิ่มมากขึ้น 2) ถนนแคบ 3) การจอดรถไม่มีระเบียบ ทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย ผลกระทบทางสุขภาพทางจิตใจด้านบวก คือ 1) ทำให้ทัศนียภาพบรรยากาศบริเวณกว๊านพะเยาสวยงามขึ้น 2) รู้สึกสบายใจที่มาพักผ่อนที่กว๊านพะเยา ผลกระทบทางสุขภาพทางจิตใจด้านลบ คือ 1) หงุดหงิดที่การจราจรติดขัดในตอนเย็น 2) รู้สึกกังวลใจที่มีวัยรุ่นมารวมกลุ่มกัน ผลกระทบทางสุขภาพทางสังคมด้านบวก คือ 1) ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น 2) ครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกัน 3) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น ผลกระทบทางสุขภาพทางสังคมด้านลบ คือ เป็นแหล่งมั่วสุมของวัยรุ่นมาทะเลาะวิวาทกัน ผลกระทบทางสุขภาพทางจิตวิญญาณด้านบวก คือ รู้สึกมีความภาคภูมิใจที่กว๊านพะเยาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญขึ้น สำหรับผลกระทบทางสุขภาพทางสังคมด้านลบนั้น คือ กลุ่มตัวอย่างไม่แน่ใจว่าภาพวิถีชีวิตเดิมและความสวยงามเป็นธรรมชาติของกว๊านพะเยาสูญเสียไปหรือไม่ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของสุรเชษฐ์ ตาคำ (2554) ซึ่งจำแนกลักษณะของผลกระทบออกเป็นหลาย ๆ ลักษณะ คือ ผลกระทบสุขภาพในแง่บวก (ทำสุขภาพให้ดีขึ้นในด้านหนึ่งหรือหลายด้าน และแง่ลบ ผู้ทำให้สุขภาพเสื่อมลงในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน) ผลกระทบทางสุขภาพที่แสดงออกได้ ทั้งในเรื่องของสุขภาพความเป็นอยู่ที่แย่งสภาพจิตใจที่อ่อนล้า ภาวะความแปรปรวนทางจิต ปัญหาอาชญากรรม วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป

โรคและความผิดปกติต่าง ๆ ไปจนถึงการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร หรือการเสียชีวิตด้วยเหตุอันพึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผลกระทบทางสุขภาพแบบเฉียบพลัน คือ ผลกระทบที่ทำให้สุขภาพเสื่อมลงในทันที (ได้แก่ การได้รับพิษ) ผลกระทบซ่อนเร้น คือ ผลกระทบที่มีได้แสดงอาการในทันที แต่อาจมีการสะสมในร่างกายหรือจิตใจเป็นเวลานานกว่าจะทราบผลกระทบที่ชัดเจน (ได้แก่ การเกิดโรคมะเร็ง ความเครียด) ผลกระทบระยะสั้น ซึ่งสามารถรักษาฟื้นฟูให้หายได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว หรือผลกระทบระยะยาวหรือผลกระทบเรื้อรัง ซึ่งไม่สามารถบำบัดหรือฟื้นฟูได้ในระยะเวลาอันสั้น หรือ ไม่อาจฟื้นฟูได้เลย ผลกระทบทางตรง (Direct impact) เป็นผลกระทบทางสุขภาพอันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายแผนงานหรือโครงการโดยตรง โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพทางจิตใจอันเนื่องมาจากความวิตกกังวลในอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างอาคารสูงขนาดใหญ่ ผลกระทบลักษณะนี้มีก่อกำเนิดต่อการที่จะวิเคราะห์เชิงปริมาณและการติดตามเฝ้าระวัง เพราะตัวแปรที่เข้ามาเกี่ยวข้องน้อย ผลกระทบทางอ้อม (Undirect impact) เป็นผลกระทบที่มีได้เกิดขึ้นกับสุขภาพโดยตรง แต่เกิดขึ้นมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพในที่สุด ได้แก่ ผลกระทบต่อสุขภาพที่แย่งลงเนื่องจากความวิตกกังวลเกี่ยวกับการดำรงชีวิตภายหลังจากที่ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมลงจากการดำเนินโครงการหรือผลกระทบทางสุขภาพจิตที่ดีขึ้น อันเนื่องจากการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น การประเมินผลกระทบลักษณะนี้ค่อนข้างยากในการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพราะมีปัจจัยประกอบมาก จึงจำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (เช่น การสังเกตโดยตรง กรณีศึกษา) เพื่ออธิบายให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ ผลกระทบสะสม (Cumulative impact) เป็นผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่สะสมจากการดำเนินนโยบาย แผนงาน และโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่เดียวกันหรือในกลุ่มประชากรเดียวกัน ซึ่งบางครั้งทำให้ผลกระทบทางสุขภาพรุนแรงเกินกว่าที่คาดการณ์ไว้ในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในแต่ละพื้นที่ของการก่อสร้างอาคารสูง การประเมินผลกระทบสะสมจึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในข้อมูลพื้นฐาน (รวมถึงสภาพแวดล้อมและโครงสร้างเศรษฐกิจสังคม) ของพื้นที่หรือประชากรแต่ละกลุ่มเป็นอย่างดี ตลอดจนต้องสามารถมองทะลุไปสู่ความเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ที่น่าจะเกิดขึ้น แม้ว่าความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นจะอยู่นอกเหนือขอบเขตของการก่อสร้างอาคารสูงก็ตาม และสอดคล้องกับแนวคิดของริชชี่ บัญญาการกุล (2550) หลักการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ได้กำหนดปัจจัยสุขภาพ (Determinants of health) ว่าเป็นสภาวะสุขภาพประชาชนส่วนใหญ่ เป็นผลมาจากสภาพทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดำรงชีวิตอยู่ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดความเสี่ยงหรือมีผลต่อสุขภาพ ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว โดยหากปัจจัยเหล่านี้เปลี่ยนแปลงก็จะส่งผลให้สุขภาพของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปด้วย ปัจจัยกำหนดสุขภาพมีหลายประการ จำแนกเป็นกลุ่ม ได้ดังนี้

1. ปัจจัยกำหนดสุขภาพระดับบุคคล เช่น เพศ ปัจจัยทางชีวภาพ วิถีชีวิต พฤติกรรม
2. ปัจจัยกำหนดสุขภาพระดับสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น สภาพทางกายภาพ สภาพชุมชน

สังคม และเศรษฐกิจ

3. ปัจจัยกำหนดสุขภาพระดับสถาบัน เช่น ความสามารถ ศักยภาพ และอำนาจต่อการตัดสินใจของภาคประชาชน/ เอกชน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยกำหนดสุขภาพอีกแนวคิดหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพได้คือ กรอบแนวคิดปัจจัยกำหนดสุขภาพของหน่วยงานสาธารณสุขของประเทศแคนาดา ซึ่งจำแนกปัจจัยที่มีผลกระทบต่อสุขภาพออกเป็น 12 กลุ่ม ซึ่งจะช่วยในการเป็นเครื่องบ่งชี้เหมือนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมใด ๆ ที่มีผลต่อสุขภาพ ได้แก่

1. รายได้และสถานะทางสังคม
2. เครือข่ายการช่วยเหลือทางสังคม
3. การศึกษา
4. การมีงานทำและสภาพการทำงาน
5. สิ่งแวดล้อมทางสังคม
6. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ
7. พฤติกรรมสุขภาพและทักษะชีวิต
8. พัฒนาการที่ดีในวัยเด็ก
9. ปัจจัยทางชีวภาพและพันธุกรรม
10. บริการสุขภาพ
11. เพศ
12. วัฒนธรรม

ผลกระทบทางสังคม

ผลการศึกษา พบว่า โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344

(ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมกับกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องมาจากความสะดวกสบายจากความเจริญทางเทคโนโลยีและภาระทางสังคมที่เพิ่มมากขึ้น การแข่งขันเพื่อที่จะยื่นหยัดอยู่ในสังคม เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การใช้เวลาในการทำงานที่มากขึ้น จึงทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้รับผลกระทบในทางลบ ทั้งยังไม่มีเวลาพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะในชุมชน จึงทำให้การมีส่วนร่วมในด้านนี้ได้รับผลกระทบทางลบ ที่สำคัญอีกด้าน คือ ปัญหาการเดินทางของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางไปศึกษาหรือเดินทางไปทำงาน ล้วนแต่ได้รับผลกระทบ ซึ่งอาจเป็นเพราะเมื่อถนนสร้างเสร็จสมบูรณ์ การเลือกใช้เส้นทาง

ดังกล่าวมีจำนวนมากขึ้น ส่งผลให้การจราจรหรือการสัญจรของคนในชุมชนมีปัญหา เนื่องจากสภาวะรถติด สอดคล้องกับผลงานวิจัยของเกียงคำ ทิพพะนันท์ (2553) ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลกระทบจากการก่อสร้างทางหลวงหมายเลข 9 และทางหลวงหมายเลข 13 ต่อชาวเมืองอุทุมพอน แขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมครั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ความสัมพันธ์ในครอบครัวเปลี่ยนไป สมาชิกในครอบครัว มีความสัมพันธ์ค่อนข้างน้อยลง เพราะต้องแยกย้ายออกไปประกอบอาชีพ ระดับการศึกษา มีระดับที่สูงขึ้น มีการรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นมากขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุทธิชัย สนธิกุล (2545) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบทางสังคม อันเนื่องมาจากการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินสายแยกทางหลวงหมายเลข 304-สระแก้ว ที่มีต่อชาวบ้านที่ถนนตัดผ่าน ในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า มีผลกระทบทั้งในเชิงบวกและลบ ผลกระทบในเชิงบวก คือ โอกาสในการศึกษาของบุตรหลาน การมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น และความสะดวกในการสัญจร ผลกระทบเชิงลบ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคนอกเกษตรกรรม และคนจนมีรายได้ลดลง ขณะที่คนรวยมีรายได้เพิ่มขึ้น การมีที่ดินลดลงและการสูญเสียที่ดินจากการเวนคืนที่ดิน และการขายที่ดินให้แก่นักลงทุน และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของลัทธน์ เสงี่ยมจิตต์ (2543) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการดำเนินนโยบายสร้างทางหลวงพิเศษ (มอเตอร์เวย์) ที่มีต่อชุมชนข้างทาง ศึกษากรณีทางหลวงพิเศษหมายเลข 7 (กรุงเทพ-ชลบุรี สายใหม่) ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนของผลกระทบทางเศรษฐกิจได้ศึกษาเกี่ยวกับอาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สิน การถือครองที่ดินและภาระการถือครองที่ดิน พบว่าอาชีพหลักทางด้านเกษตรลดลง แต่อาชีพเกี่ยวกับการจ้างแรงงานจะสูงขึ้น และการถือครองที่ดินส่วนใหญ่ไม่เกิน 3 ไร่ รายได้โดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันภาระหนี้สินก็เพิ่มขึ้นด้วย ส่วนผลกระทบในด้านสังคมมีการส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อเพิ่มขึ้น การตั้งบ้านเรือนจะอยู่ในย่านชุมชน มีเครื่องอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นรถจักรยานยนต์และรถยนต์ และซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรรวดเร็วขึ้น และสอดคล้องกับแนวคิดของสาทร ทัศนะเอี่ยม (2548) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ เกิดจากการที่มนุษย์ในสังคมค้นหาสิ่งใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยี เช่น การสร้างรถยนต์ การสร้างถนน ซึ่งทำให้การเดินทางสะดวกรวดเร็ว การพัฒนา ด้านสาธารณสุขโรค เช่น ไฟฟ้า ประปา และ ด้านการสาธารณสุข ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งสิ่งที่เปลี่ยนแปลงก่อนก็คือ มนุษย์ในสังคม เมื่อมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงก็ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น สังคมชนบทเข้าสู่สังคมเมือง มีการเข้าไปทำงานที่โรงงาน การดำรงชีวิตก็เปลี่ยนไป วัฒนธรรมเก่า ๆ ก็ถูกเปลี่ยนเป็นวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่ ทำให้ความเป็นอยู่และวัฒนธรรม

ดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจบุคคลเปลี่ยนไป เศรษฐกิจสังคมก็เปลี่ยนไปด้วย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของธนกฤต โพธิ์ทอง(2556) ได้สรุปผลกระทบทางสังคมจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการที่มีผลกระทบต่อแบบแผนความสัมพันธ์ภายในครอบครัว คือ การกลายสภาพเป็นเมือง และการกลายสภาพเป็นอุตสาหกรรม ทำให้เกิดช่องว่างและปัญหาอื่น ๆ ตามมาทั้งแง่ดีและแง่เสียได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของวุฒิชัย มูระดา (2556) ได้สรุปผลกระทบทางสังคมไว้ว่า ผลที่ได้รับจากการขยายตัวของที่อยู่อาศัยจากเดิมเป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่มีประชาชนอาศัยอยู่ไม่กี่ครัวเรือนจนได้กลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มาจากประชากรแฝงจนนำมาสู่ปัญหาสังคม เช่น คุณภาพชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิมเมื่อมีความเจริญเข้ามาสู่ชุมชน เกิดปัญหาอาชญากรรม ภัยคุกคาม ปัญหาคนแอ่งที่ทำให้กินจนได้กลายมาเป็นผลกระทบทางสังคม และสอดคล้องกับแนวคิดของเกียงคำ ทิพพะนันท์ (2553) ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ มีความเกี่ยวข้องกับการก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจไปพร้อมกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแต่ละอย่างเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ ด้าน เช่น ปัจจัยทางด้านตัวบุคคลที่เป็นบุคคลิก ด้านความสัมพันธ์ในการแก้ปัญหาของตนเอง สังคมในการดำเนินชีวิต อาจจะมีสิ่งประกอบอื่นที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อันได้แก่ การค้นพบสิ่งที่จะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคม การคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ สิ่งที่ทำให้ประโยชน์ต่อบุคคลและสังคม และการแพร่กระจายสิ่งที่ดีจากสังคมอื่นมาสู่สังคมตนเองในการเปลี่ยนแปลง 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการทราบข่าว ขั้นตอนความสนใจในรายละเอียด ขั้นตอนของการประเมินผล ขั้นตอนของการทดลองใช้ และขั้นตอนการยอมรับ บนพื้นฐานเวลาและโอกาส

ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

ผลการศึกษา พบว่า โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบกับกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องมาจากโครงการดังกล่าวมีการก่อสร้างเป็นระยะเวลากว่า 3 ปี ย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนในเรื่องของมลพิษทางอากาศ ปัญหาฝุ่นละอองจากการก่อสร้างมาเป็นเวลานาน ทั้งยังมีผลกระทบทางเสียง การสั่นสะเทือนจากการก่อสร้าง หรือแม้กระทั่งหลังการก่อสร้าง ประชาชนในชุมชนบริเวณใกล้เคียงยังได้รับผลกระทบทางอากาศ เสียง และการสั่นสะเทือนจากการขนส่ง ทั้งยังเกิดปัญหาน้ำท่วมถนนเวลาที่มีฝนตกหนัก ส่งผลให้การจราจรติดขัดเป็นเวลานาน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการวางระบบท่อระบายน้ำที่ไม่ได้มาตรฐานก็เป็นได้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของวันชัย วัฒนศิริ (2545) ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจากการสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (สุขุมวิท) ที่มีต่อประชาชน 2 ช้างทาง ผลการวิจัยพบว่าด้านสิ่งแวดล้อมพบว่ามีผลกระทบด้านฝุ่นละออง การสั่นสะเทือนและเสียงของเครื่องจักร ขณะที่กำลังทำงาน ด้านการจราจรพบว่ามีบ้างเล็กน้อย มาตรการลดผลกระทบมีการใช้ป้ายจราจร

ต้นฉบับไม่ปรากฏหน้า 116

3. จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบจากการสัญจรและการเดินทางในชีวิตประจำวัน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการเพิ่มจุดสัญญาณไฟจราจรตรงจุดกลับรถ เพื่อแก้ปัญหาการติด และการเกิดอุบัติเหตุ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบด้านการสัญจรและการจราจร ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการรณรงค์ให้ประชาชนในชุมชนปฏิบัติตามกฎจราจรอย่างเคร่งครัด เพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดอุบัติเหตุ และการแก้ปัญหาการจราจรติดขัดเบื้องต้น เพื่อความปลอดภัยของประชาชนในการใช้รถใช้ถนน

2. จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบด้านมลพิษทางอากาศ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการปลูกต้นไม้เพื่อช่วยดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

3. จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางลบด้านความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมกิจกรรมสาธารณะของสมาชิกในชุมชน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดกิจกรรมสาธารณะในชุมชนและรณรงค์ให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. จากการศึกษาผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลในมุมมองกว้าง ควรได้มีการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกต่อไป

2. จากการศึกษาผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เป็นการศึกษาวิจัยในขณะที่การก่อสร้างดังกล่าวกำลังเสร็จสิ้นลงพอดี ซึ่งเป็นการศึกษาผลกระทบในปัจจุบัน ดังนั้น จึงควรได้มีการทำการศึกษาวิจัยผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม หลังจากนี้ ซึ่งเป็นผลกระทบระยะยาว และนำมาเปรียบเทียบว่าก่อนการก่อสร้าง ระหว่าง หรือหลังการก่อสร้าง ซึ่งเราจะเห็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม ได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

- กรมทางหลวง. (2545). รายงานประจำปีเดือนพฤษภาคม 2545 โครงการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 3 สายชลบุรี-พัทยา ตอน 1. กรุงเทพฯ: กรมทางหลวง.
- กรมทางหลวง. (2560). แผนยุทธศาสตร์กรมทางหลวง พ.ศ. 2560-2564. เข้าถึงได้จาก <http://www.doh.go.th:88/dohmaehongson/images>
- กรมอนามัย. (2553). รายงานประจำปี 2553. กรุงเทพฯ: กรมอนามัย.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2544). แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติในช่วงพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549. นนทบุรี: สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจ.
- กองประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2553). โครงการศึกษาแนวทางการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ (HIA) ใน พ.ร.บ. สาธารณสุข 2535. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.
- เกษม จันทร์แก้ว. (2540). วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: โครงการสหวิทยาการบัณฑิตศึกษา สาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เกียงคำ ทิพนะนันท์. (2553). การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลกระทบจากการก่อสร้างทางหลวงหมายเลข 9 และทางหลวงหมายเลข 13 ต่อชาวเมืองอุทุมพอน แขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- จักรกฤษณ์ ดาวโรตง. (2553). แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. เข้าถึงได้จาก <http://www.pm.ac.thjk/social/index2.5.html>
- จำลอง โปธิบุญ. (2552). การบริหารโครงการสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: ทิพนตรการพิมพ์.
- จุฑา มนต์ไพบุลย์ และบุษบา คุณาศิรินทร์. (2544). หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน เศรษฐศาสตร์ กลุ่มสาระเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- ณรงค์ ฌ เชียงใหม่. (2534). คู่มือแนะนำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: โอ เอส พรินติ้ง เฮาส์.
- เดชรัด สุขกำเนิด, วิชัย เอกพลากร และปัดพงษ์ เกษสมบุรณ์. (2545). คู่มือชุมชนในการคุ้มครองสิทธิและสุขภาพ. ม.ป.ท.

- ทวิวงศ์ ศรีบุรี. (2541). การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมผลกระทบ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโลกสีเขียว.
- ที่ว่า การอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี. (2555). โครงสร้างพื้นฐานอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี.
เข้าถึงได้จาก <http://www.banbungdistrict.go.th>
- ธนกฤต โพธิ์ทอง. (2556). ผลกระทบจากการก่อสร้างคันดินป้องกันน้ำท่วมนิคมอุตสาหกรรมต่อ
ชาวบ้านที่อาศัยบริเวณนอกคันดิน กรณีศึกษา นิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า (ไฮเทค)
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. งานค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชา
การจัดการสิ่งแวดล้อม, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.
- ธวัชชัย สุภคิชฎี. (2552). สิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยา และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เพิ่มพูน
การพิมพ์.
- ธีรัช บุญญะการกุล. (2550). การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักประเมินผลกระทบต่อ
สุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.
- นฤพนธ์ คิ้ววิเศษ. (2558). ชวนา มานุษยวิทยาเมือง ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
เข้าถึงได้จาก <http://www.sac.or.th/databases>
- นิยพรรณ วรรณศิริ. (2536). มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: สหมิตรออฟเซต.
- ประเวศ วะสี. (2545). เครื่องมือวัดกรรมทางสังคม. วารสารสาธารณสุขมูลฐานชายแดนภาคใต้
จังหวัดยะลา, 4(11), 2-5.
- ผณิตร องค์พรหมเมศรี. (2553). แนวทางลดผลกระทบการแบ่งแยกถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า
เนื่องจากการพัฒนาเมืองหลวง. ม.ป.ท.
- แผนยุทธศาสตร์กรมทางหลวง. (2560). แผนยุทธศาสตร์กรมทางหลวง พ.ศ. 2560-2564.
เข้าถึงได้จาก <http://www.doh.go.th/doh/th/goverment/plan-doh.html>
- พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. (2525). การเปลี่ยนแปลงแบบแผนความสัมพันธ์ในครอบครัว:
ทัศนเชิงทฤษฎี. วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, 1, 13.
- พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ. (2550, 19 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 1-18.
- พัชรี โพธิ์หัง. (2550). ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร ที่ส่งผลต่อ
ชุมชนตำบลดอนหัวฬ่อ อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ:
อักษรเจริญทัศน์.

- ลักษณะ เสงี่ยมจิตต์. (2543). *ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม จากการดำเนินนโยบายสร้างทางหลวงพิเศษ (มอเตอร์เวย์) ที่มีต่อชุมชนข้างทาง ศึกษากรณีทางหลวงพิเศษหมายเลข 7 (กรุงเทพ-ชลบุรี สายใหม่)*. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วราคม ที่สุกะ. (2527). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: มิตรสยาม.
- วันชัย มธรวาทิน. (2551). *การจัดการปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ กรณีศึกษา โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี*. งานค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วันชัย วัฒนศิริ. (2546). *ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม จากการสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (สุโขทัย) ที่มีต่อประชาชน 2 ข้างทาง*. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วันดี วิศาลโกกะ. (2533). *ผลกระทบ เศรษฐกิจ สังคม ที่มีต่อชุมชนชนบท เนื่องมาจากการสร้างทางหลวงชนบทหมายเลข 306-01 (ถนนรัตนาริเบศน์) ในจังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วุฒิชัย มูระดา. (2556). *ผลกระทบที่มีต่อประชาชนจากการขยายตัวของคอนโดมิเนียมเพื่อการพักอาศัยในเขตพื้นที่ ชุมชนบางแสนบน ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี*. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สาธิต ทัศนะเอี่ยม (2548) *การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมอันเนื่องมาจากการก่อสร้างทางหลวงหมายเลข 212 จากจังหวัดมุกดาหาร ถึงอำเภอนิคมน้ำคำสร้อย*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *โครงการระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor)*. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaichamber.org/content/file/document>
- สำนักงานทางหลวงที่ 14. (2557). *โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง*. ชลบุรี: สำนักงานทางหลวงที่ 14.

- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2535). *แนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2560). *การจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2560-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). *ประชากรอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี*. เข้าถึงได้จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries01>.
- สิโรดม์ แดงภูมิ. (2550). *ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม จากการก่อสร้างทางหลวงพิเศษ สายวงแหวนด้านใต้ที่มีต่อผู้ประกอบการพื้นที่ 2 ช้างทาง*. งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุทธิชัย สนธิกุล. (2545). *ผลกระทบทางสังคม อันเนื่องมาจากการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินสายแยกทางหลวงหมายเลข 304-สระแก้ว ที่มีต่อชาวบ้านที่ถนนตัดผ่านในอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ*. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุทิตย์ เสมอเชื้อ. (2546). *การประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากการก่อสร้างเขื่อนกั้นคลองกวีวันพะเยา*. งานค้นคว้าอิสระสาขารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสาขารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุรเชษฐ์ ตาคำ. (2554). *ความคิดเห็นของประชาชนกับผลกระทบจากการสร้างอาคารสูงชุมชนซอยวัดคูโองค์ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุวัจน์ สงวนวงษ์. (2540). *สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มิตรสยาม.
- แสวง รัตนมงคลมาส. (2538). *ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สารมวลชน.
- อนันต์ เกตุวงศ์. (2532). *ภูมิศาสตร์ชนบท*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- อารี สุทธิบุญ. (2540). การศึกษาผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จากการเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรม. ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อำนาจ วงษ์พานิช. (2549). การศึกษาผลกระทบทางสังคม อันเนื่องมาจาก โครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติที่มีผลต่อประชาชนตามแนววางท่อส่งก๊าซธรรมชาติ: กรณีศึกษาในพื้นที่อำเภอพานทองและอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- โอภาส อินทรสาขา. (2552). สภาพปัญหาการจราจรและผลกระทบบริเวณริมทางหลวงพิเศษหมายเลข 35 เขตสำนักงานบำรุงทางสมุทรสงครามและราชบุรีส่วนที่ 2. วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิศวกรรม โครงสร้างพื้นฐานและการบริหาร, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Dye, T. R. (1982). *Understanding public policy*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Murphy, E. (1981). *Urban planning and municipal public policy*. New York: Harper & Row.
- WHO. (1978). *Primary health care report of the international conference on primary health*. Geneva: World Health Organization.
- WHO. (1999). *The World Health report*. Geneva 27, Switzerland: World Health Organization.
- Yamane, T. (1973). *Statistic an introductory analysis*. New York: Harper and Row.

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

เรื่อง ผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง)
ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้ใช้สอบถามผลกระทบที่มีต่อประชาชนจากการขยายตัวของโครงการก่อสร้างบูรณะทางหลวงหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง
2. ข้อมูลที่ได้นำเสนอในภาพรวม ไม่ว่าจะ เป็นบุคคลใด เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาและปรับปรุงแนวทางลดผลกระทบ
3. แบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ตอน คือ
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 ความคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการก่อสร้างบูรณะทางหลวงที่มีต่อเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
ตอนที่ 3 แนวทางหรือวิธีการลดผลกระทบจากโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เพื่อเสนอแนะเป็นข้อคิดเห็นสำหรับหน่วยงานเอกชนและราชการ
ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะทั่วไป
การวิจัยครั้งนี้สำเร็จ ได้ด้วยดีจากความอนุเคราะห์ของท่าน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความร่วมมือของท่านในครั้งนี้

ว่าที่ ร.ต. อานนท์ ปัดพิ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย $\surd$ ลงใน หน้าข้อความที่ท่านต้องการตอบเพียงข้อเดียว

1. เพศ

1. ชาย 2. หญิง

2. อายุ

1. ไม่เกิน 20 ปี 2. 21-30 ปี
 3. 31-40 ปี 4. 41-50 ปี
 5. 51 ปีขึ้นไป

3. สถานภาพ

1. โสด 2. สมรส
 3. หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่

4. การศึกษาที่สำเร็จสูงสุด

1. ป.6 หรือต่ำกว่า 2. ม.3
 3. ม.6/ปวช. 4. อนุปริญญา/ปวส.
 5. ปริญญาตรี 6. สูงกว่าปริญญาตรี

5. อาชีพประจำ

1. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ 2. ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท
 3. ผู้ประกอบการ/เจ้าของธุรกิจ 4. ค้าขายรายย่อย/อาชีพอิสระ
 5. นักเรียน/นักศึกษา 6. แม่บ้าน/พ่อบ้าน/เกษียณ
 7. เกษตรกร/ประมง 8. ว่างาน
 9. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

6. จำนวนสมาชิกในครอบครัว

1. จำนวน 1-2 คน 2. จำนวน 3-5 คน
 3. จำนวน 6 คนขึ้นไป

7. ภูมิลำเนาเดิม

1. อยู่ที่นี้ดั้งเดิม 2. ย้ายมาจากที่อื่น

8. ระยะเวลาตั้งถิ่นฐาน

1. ไม่ถึง 5 ปี 2. 5-10 ปี
 3. 10-15 ปี 4. 16 ปีขึ้นไป

9. รายได้ต่อเดือน

1. ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท   2. 10,001-20,000 บาท
3. 20,001-30,000 บาท   4. มากกว่า 30,000 บาท

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึงที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรีด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม	ระดับผลกระทบ		
	มีผลกระทบทางลบ (-1)	ไม่มีผลกระทบ (0)	มีผลกระทบทางบวก (+1)
ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ			
1. การค้าขายในชุมชน			
2. การสร้างงาน สร้างอาชีพในชุมชน			
3. อาชีพที่มั่นคงของคนในชุมชน			
4. แหล่งลงทุนในชุมชน เช่น การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น			
5. อาชีพเดิมของคนในชุมชน			
6. การกระจายรายได้จากภาคธุรกิจให้แก่คนในชุมชน			
7. การลงทุนในชุมชน เช่น การเพิ่มจำนวนตลาดนัดชุมชนการขยายตัวของบริษัทเอกชน เป็นต้น			
8. ประชาชนมีทางเลือกในการบริโภคสินค้าและบริการ			
9. การคมนาคมขนส่ง			
10. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน เช่น ระบบประปา ไฟฟ้า และโทรคมนาคม เป็นต้น			

ผลกระทบโครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึงที่มีต่อประชาชนในเขต อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรีด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม	ระดับผลกระทบ		
	มีผลกระทบทางลบ (-1)	ไม่มีผลกระทบ (0)	มีผลกระทบทางบวก (+1)
ผลกระทบด้านสุขภาพ			
1. สุขภาพทางกายของคนในชุมชน			
2. สุขภาพทางใจของคนในชุมชน			
3. การดูแลและการรักษาพยาบาลในชุมชน			
ผลกระทบด้านสังคม			
1. ความขัดแย้งภายในชุมชน			
2. ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน			
3. การมีส่วนร่วมกิจกรรมสาธารณะของคนในชุมชน เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด กีฬาสัมพันธ์ เป็นต้น			
4. การใช้เวลาในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เช่น การเดินทางไปทำงาน การเดินทางไปศึกษา เป็นต้น			
5. คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน			
6. การสัญจรของคนในชุมชน			
ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม			
1. สภาพอากาศ			
2. การสิ้นสະเทือนจากการขนส่ง			
3. ผลกระทบทางเสียงจากการขนส่ง			
4. การระบายน้ำของชุมชนทั้งจากแหล่งน้ำธรรมชาติและระบบครัวเรือน			

ตอนที่ 3 แนวทางหรือวิธีการลดผลกระทบจากการประเมินผลกระทบ โครงการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง) ตอน ชลบุรี-บ้านบึง ที่มีต่อประชาชนในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เพื่อเสนอแนะเป็นข้อคิดเห็นสำหรับหน่วยงานเอกชนและราชการ

คำชี้แจง กรณีเรียงลำดับแนวทางหรือมาตรการที่ควรเร่งดำเนินการก่อน-หลัง โดยใส่หมายเลข 1-13 หน้าข้อความ ตามความคิดเห็นของท่าน โดยกำหนดให้อันดับที่ 1 มีความสำคัญเร่งด่วนที่สุด และรองลงไปจนถึง อันดับที่ 13 มีความสำคัญเร่งด่วนน้อยที่สุด

แนวทาง หมายถึง วิธีการที่จะกระทำหรือดำเนินการ

มาตรการ หมายถึง ข้อกำหนดกฎระเบียบให้ปฏิบัติตาม

ท่านคิดว่าควรมีแนวทางหรือมาตรการในการลดผลกระทบ ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพที่อาจเกิดจาก โครงการก่อสร้างบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 ในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ได้อย่างไร

1. ควบคุมป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ
2. การควบคุมการจราจรบนถนนเพื่อแก้ปัญหาจราจรติด
3. มีแผนการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุระหว่างและหลังการก่อสร้าง
4. สร้างมาตรการป้องกัน ควบคุม การใช้ช่องทางการจราจร ผิดช่องของรถบรรทุก

เพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุ

5. ควบคุมและอำนวยความสะดวกในการข้ามถนนของนักเรียนและประชาชนในชุมชน

เพื่อลดปัญหาการเกิดอุบัติเหตุ

6. การแก้ปัญหาสิ่งกีดขวางทางระบายน้ำของชุมชน
7. ควบคุมระยะเวลาการก่อสร้างเพื่อลดผลกระทบต่อชุมชน
8. ควบคุมจัดการแหล่งเพาะเชื้อที่จะนำมาสู่การเจ็บป่วยของประชาชนในชุมชน
9. ควบคุมช่วงระยะเวลาในการก่อสร้างเพื่อควบคุมเสียงและการสั่นสะเทือน
10. อำนวยความสะดวกแก่ผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินในชุมชนในการจัดการช่องทางให้สามารถ

ถึงสถานพยาบาลโดยเร็ว

11. เปิดช่องทางชั่วคราวแก่ร้านค้าใกล้แหล่งก่อสร้าง เพื่อไม่ให้สภาวะทางเศรษฐกิจ

ในชุมชนหยุดชะงัก

12. อำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าทางการเกษตรในชุมชน

13. อำนวยความสะดวกในการเดินทางไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมของคนในชุมชน

บริเวณเขตการก่อสร้าง

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะทั่วไป

.....

.....

.....

.....

.....